

Nr 85.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående slakt av husdjur; given Stockholms slott den 4 februari 1927.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående slakt av husdjur.

GUSTAF.

N. Gärde.

Förslag
till
Lag
angående slakt av husdjur.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid slakt av husdjur skall omedelbart före blodets avtappande djuret bedövas. Utan föregående bedövning må dock fjäderfä och kaniner avlivas därigenom att huvudet hastigt skiljes från kroppen.

2 §.

Ej må vid slakt någon, som icke fyllt aderton år, verkställa bedövning, ej heller avtappa blodet eller eljest avliva djuret, med mindre det sker under uppsikt av någon äldre; och åligger denne tillse att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna.

3 §.

Bör till följd av sjukdom eller olycksfall djur utan uppskov nedslaktas, må slakten äga rum utan iakttagande av vad i 1 eller 2 § sägs.

4 §.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må med Konungens tillstånd och enligt de föreskrifter Konungen meddelar vid viss slakteriinrättning slakt verkställas utan iakttagande av vad i 1 § är stadgat.

5 §.

Verkställes slakt för annans räkning, åligger den, för vars räkning slakten utföres, eller, där han ej är tillstädes, den, som därvid företräder honom, tillse att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna. Är skälig anledning antaga att sådan tillsyn icke erfordras, äger vad nu sagts dock ej tillämpning.

6 §.

Överträdelse av bestämmelse i denna lag eller av föreskrift, som utfärdats jämlikt 4 §, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor, där ej å förseelsen följer straff enligt allmänna strafflagen.

7 §.

Allmän åklagare åligger att åtala förseelse, som i 6 § sägs.

8 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1928, dock skall, såvitt angår slakt av ren, lagen tillämpas först från den dag Konungen bestämmer.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 11 januari 1927.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden
THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN,
HAMRIN, ALMEKVIST, LYBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler *Riksdagens*
chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren, riksdagens skrivelse den 27 *skrivelse den*
februari 1925, nr 48, däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta *27 februari*
utröna, om och till vilken utsträckning stadganden kunde vara erforderliga *1925 ang.*
i syfte att vid slakt av husdjur, genom föregående bedövning eller på *slakt av hus-*
annat ändamålsenligt sätt, måtte förebyggas, att onödigt lidande tillfogades dju-
ren, ävensom, därest utredningen därtill föranledde, låta utarbeta och för riks-
dagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet. *djur*

Föredraganden anför:

»I två likalydande vid 1925 års riksdag väckta motioner, nr 26 i första *Motioner*
kammaren av herr Alfred Petrén m. fl. och nr 35 i andra kammaren av herr *1925.*
K. Ward m. fl., vilka motioner föranlett riksdagens av mig nu anmälda fram-
ställning, anfördes, att slakt av husdjur utan föregående bedövning obestridd-
ligen innebure en art av djurplågeri av svåraste slag. I våra dagar hölle dock
tidsandan dess bättre på att med sig införliva den åsikten, att humanism, sed-
lighet, ja, djurens rätt krävde, att djurplågeri kunde förebyggas även vid
slakt. Visserligen hade försök gjorts att med stöd av den allmänna djur-
skyddslagen, 18 kap. 16 § strafflagen, till ansvar fälla dem, som slaktat djur
utan föregående bedövning, men domarna hade varit i hög grad skiljaktiga,
ibland friande, ibland fällande. Detta visade, att en speciallag för slakt, vil-
ken som en huvudsak upptog bedövningstvång, vore ofrånkomlig, om man med
framgång skulle kunna bekämpa det djurplågeri, som nu i stor utsträckning
förekomme såväl vid yrkesslakt som vid hemslakt. För en sådan slaktlag hade
djurskyddsvänner och deras sammanslutningar oförtrutet och med stort tåla-
mod kämpat i vårt land under närmare fyrtio år, men hittills förgäves.

Efter att i korthet hava redogjort för frågans tidigare behandling hemställde
motionärerna, att riksdagen ville för sin del antaga ett inom de svenska djur-
skyddsföreningarnas centralförbund utarbetat förslag till lag angående förfar-
ande vid slakt. Detta förslag var av följande lydelse:

'Lag angående förfarande vid slakt.

§ 1. Vid slakt av husdjur skall djuret bedövas, innan dess blod avtappas, såvida ej djuret dödas därigenom, att dess huvud hastigt avhugges.

§ 2. Bedövningen skall verkställas på det sätt, att i stora hjärnan indrives en sprint eller skjutes in en kula; dock må vid slakt av ren bedövningen kunna verkställas genom att i stora hjärnan införes en för ändamålet lämplig kniv. Mindre djur må kunna bedövas genom slag i pannan.

§ 3. Omedelbart efter bedövningen skall blodet avtappas. Innan detta skett, får djuret ej flås eller skällas. Fjäderfå må ej plockas, förrän döden inträtt.

§ 4. Vid nödslakt, förorsakad av olycksfall eller sjukdom, må slakten verkställas på det sätt, som med för handen varande hjälpmedel kan anses för djuret medföra minsta lidande.

§ 5. Slakt får utföras endast av däri kunnig person, som uppnått 18 års ålder.

§ 6. Det ställe, å vilket slakt äger rum, skall med undantag för det fall, som i § 4 sägs, vara så beläget, att slakten icke kan åses från gata, allmän väg eller allmän plats. Barn under 15 år få ej närvara.

§ 7. För överträdelse av bestämmelserna i §§ 1, 2, 3 och 5 ansvar, förutom den eller de personer, som utfört slakten, vid hemslakt djurets ägare samt vid yrkesslakt slakteriets innehavare och dess föreståndare. För överträdelse av bestämmelserna i § 6 svare den som äger att över lokalen råda.

§ 8. Bryter någon mot vad i §§ 1, 2 och 3 stadgas, vare straffet böter eller fängelse i högst sex månader.

Överträdelse av bestämmelserna i §§ 5 och 6 straffes med böter från och med 5 till och med 100 kronor.

§ 9. Allmän åklagare åligger att vid allmän domstol anhängiggöra åtal för överträdelse av föreskrifterna i denna lag.

§ 10. Av böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalle en tredjedel kronan och två tredjedelar åklagaren. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, förvandlas de efter allmän lag.

Denna lag träder i kraft den.....'.

Första lag-
utskottet
1925.

Första lagutskottet anförde med anledning av motionerna i utlåtande nr 6:

'Frågan om införande av *bestämmelser mot onödigt plågande av husdjur vid slakt* har tidigare upprepade gånger varit föremål för behandling inom riksdagen.

Redan vid 1887 års riksdag föreslogs i sådant syfte i en inom andra kammaren väckt motion, nr 80, en ändring i 18 kap. 16 § strafflagen. Nämda motion blev, efter att hava avstyrkts av lagutskottet i utlåtande nr 10, av båda kamrarna avslagen. Ej heller vid 1894 och 1895 års riksdagar väckta motioner i ämnet vunno riksdagens bifall.

Då emellertid frågan ånyo upptogs genom en vid 1896 års riksdag inom första kammaren väckt motion nr 30, beslöt riksdagen, att med bifall till det i motionen framställda yrkandet, i skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 26, anhålla, »att Kungl. Maj:t täcktes dels låta utröna, om och till vilken utsträckning stadganden må kunna meddelas, i syfte att vid slakt av hemdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedövning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogas djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranleder, låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet».

Sedan i anledning av riksdagens nämnda skrivelse yttranden infordrats från

ätskilliga myndigheter, förklarade Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 1 februari 1901, att framställningen icke skulle till vidare åtgärd föranleda.

Frågan var sedermera föremål för en inom andra kammaren vid 1903 års riksdag av herr Wavrinsky framställd interpellation.

Vid 1909 års riksdag väcktes åter motioner i ämnet, nr 50 i första kammaren och nr 194 i andra kammaren, varvid de yrkanden, som framförts i 1896 års riksdagsskrivelse, återupprepades. Motionerna tillstyrktes av vederbörande utskott (första kammarens första tillfälliga utskott, utlåtande nr 10, och andra kammarens femte tillfälliga utskott, utlåtande nr 7) och biföllos av båda kamrarna.

Uti den skrivelse till Konungen, nr 152, som blev en följd av kamrarnas nyssnämnda beslut, framhöll riksdagen följande:

»Det torde vara obestriddigt, att, sedan frågan om särskild lagstiftning för slakt av husdjur för cirka ett tiotal år sedan behandlades av vederbörande myndigheter, förhållandena ej så litet hava förändrats. Landets djurskyddsföreningar hava under denna tid utvecklat en mycket livlig verksamhet för att bland allmänheten sprida kännedom om särskilt den gren av djurskyddet, som avser förbättrade slaktmetoder. Undervisningskurser i slakt hava anordnats och skriftliga råd och anvisningar rörande det från djurskyddsvänlig synpunkt lämpligaste tillvägagångssättet vid slakt hava spritts bland allmänheten, varjämte föredrag härom hållits å många orter. Nya ändamålsenliga slaktapparater hava uppfunnits, vilka genom föreningarnas försorg blivit ganska allmänt spridda och alltmera tagits i bruk.

Såväl genom djurskyddsföreningarnas oförtrutna arbete som ock till följd av den stigande upplysningen bland allmänheten har förvisso efter hand ett humanare förfarande vid slakt av husdjur kommit till stånd.

Ehuru ytterligare förbättring uti ifrågavarande hänseende säkerligen står att vinna genom ett fortgående upplysningsarbete, synas skäl dock tala för att å detta område åvägbringas särskild lagstiftning, i syfte att såmedelst kunna än kraftigare råda bot för de ännu befintliga missförhållandena. Att en dylik lagstiftning skulle verksamt befrämja en humanare behandling av slaktdjuren, håller riksdagen för visst. Sedan nämligen känslan av skyldighet att vid slakt undvika allt onödigt plågan av djuren numera hunnit tränga in i det allmänna rättsmedvetandet, skulle en sådan lagstiftning utan tivel vara ägnad att alltmera befästa denna uppfattning, på samma gång den komme att utgöra ett korrektiv mot dem, som ej äro mottagliga för upplysning av ovan angivna slag. Uti de av myndigheterna förut avgivna utlåtanden i ämnet har ock nära nog enstämmigt uttalats önskvärdheten av en dylik lagstiftning.

Att en lagstiftning i detta ämne bör innehålla positiva föreskrifter rörande förfarings sättet vid förrättande av slakt, anser riksdagen självfallet.

De tidigare utlåtandena i ämnet torde kunna lämna ej ringa ledning för bedömandet av vad dessa föreskrifter närmare böra innehålla. Såvitt handlingarna utvisa, har dock ej vid ärendets föregående behandling kommit under övertvägande, huruvida eller i vad mån en sådan lagstiftning lämpligen bör omfatta jämväl renslakt.

Riksdagen anser, att den ifrågasatta lagstiftningen otvivelaktigt bör äga tillämpning å slakt, förrättad såväl av dem, vilka utöva slakteriyrket såsom näring, som ock av dem, vilka, utan att så är fallet, likväl eljest i mera avsevärd omfattning tillhandagå allmänheten med förrättande av slakt å dess husdjur. Däremot synes det riksdagen tveksamt, om lagstiftningens tillämpning bör utsträckas även till annan slakt å husdjur, synnerligast vad angår de mindre djuren. Utan tivel skulle nämligen därigenom vissa olägenheter uppstå för den stora allmänheten, men å andra sidan synes följdriktigheten kräva en dy-

lik utsträckning; och skulle, såsom tillförene framhållits, ändamålet med förevarande lagstiftning säkerligen till väsentlig del förfelas, om sådan utsträckning ej komme till stånd.

I fråga om själva sättet för slaktens förrättande anser riksdagen det allmänna krav böra uppställas, att med avseende å de djur, som ej avlivas genom huvudets skiljande från kroppen, bedövning må föregå blodavtappningen. Beträffande åter sättet för bedövningens åstadkommande synes viss frihet böra lämnas den, som förrättat slakten. Ytterligare utredning av sakkunniga torde dock i denna del erfordras.

Vad åter angår slakt efter judisk metod, äro meningarna mycket delade, huruvida detta slaktsätt, där det utövas av fullt sakkunnig och skicklig person, kan sägas vara förenat med större grymhet eller lidande för djuren än s. k. bedövningsslakt; och torde härutinnan en utredning böra verkställas av sakkunniga.

Beträffande slutligen de bestämmelser i övrigt, vilkas inrymmande i en blivande författning kan ifrågakställas, anser sig riksdagen i ärendets nuvarande skick sakna skäl att härutinnan närmare uttala sig.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen, som finner giltig anledning föreligga till ett förnyande av den utav 1896 års riksdag i ämnet gjorda framställningen, anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t dels låta uttröna, om och till vilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte att vid slakt av husdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedövning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogas djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranleder, låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.»

1909 års riksdagsskrivelse är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Med anledning av i riksdagen upprepade gånger uttalade önskemål om en *utvidgning av begreppet straffbart djurplågeri*, framlade Kungl. Maj:t i *proposition nr 6 till 1921 års riksdag* förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 16 § strafflagen. Enligt föredragande departementschefens i propositionen uttalade mening borde såsom sådant anses varje handling, som kunde betecknas som misshandel av ett djur, således varje handling, som tillskyndade djur lidande av ej alltför obetydlig beskaffenhet och icke varit av omständigheterna påkallad.

Första lagutskottet, som behandlade propositionen, framhöll i sitt utlåtande, nr 11, att det vore av vikt att tillse, att varje sådan behandling av djur, som av den allmänna uppfattningen stämplades såsom rättsstridig, komme att inrymmas under de i lagen givna straffbestämmelserna för djurplågeri. Prävo- stenen på en ny lag borde enligt utskottets mening i första hand vara, om det genom densamma bleve lättare att beivra sådana fall av otillbörlig behandling av djur, beträffande vilkas hänförande till straffbart djurplågeri dittills tveksamhet möjligen kunnat råda.

I enlighet med nämnda grundsatser formulerades därefter den lydelse av paragrafen i fråga, som sedermera godkändes av riksdagen och nu gäller.

När sedermera i en motion vid *1922 års riksdag*, nr 139 i andra kammaren, hemställdes, att den s. k. schäktingen eller slakt enligt judisk ritual skulle i allmän lag förbjudas, anförde första lagutskottet i utlåtande nr 7, bland annat, med hänvisning till den vid 1921 års riksdag beslutade ändringen av 18 kap. 16 § strafflagen:

För den händelse att vid den judiska slakten förekommer ett förfarande, som kan sägas ådagalägga uppenbar grymhet vid behandlingen av slaktdjuren, måste alltså ett sådant förfarande redan enligt nu gällande lag anses

straffbart. En strafflagsändring i den av motionären föreslagna riktningen kan därför icke anses vara påkallad av något verkligt behov. Utskottet finner sig därför av denna anledning icke kunna tillstyrka motionen.

Härtill kommer dessutom, att det enligt utskottets mening icke kan vara lämpligt eller riktigt att i allmänna strafflagen införa ett specialstadgande av den natur, som av motionären föreslagits. Såsom redan i justitiekanslerämbetets förutnämnda yttrande framhållits, har den speciella lagstiftningen beträffande förfarandet vid slakt icke sin plats i den allmänna strafflagen. Skola åter i vår lagstiftning införas särskilda bestämmelser för reglerande av förfaringssättet vid slakt enligt judisk ritus, bör detta lämpligen ske i samband med införandet av en särskild slaktlag. Såsom förut omnämnts, är frågan om en sådan för närvarande under utredning. Intill dess denna utredning avslutats, torde några åtgärder från riksdagens sida, som kunna föregripa densamma, icke lämpligen böra vidtagas.

Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utlåtandet blev av riksdagen bifallet.

I justitieombudsmannens ämbetsberättelse av år 1923 finnes återgiven en av justitieombudsmannen den 18 december 1922 avlåten framställning till Kungl. Maj:t angående lag om slakt. I denna framställning anfördes bland annat följande:

I vårt land torde man numera hava kommit till en någorlunda allmän insikt om det otillbörliga i att tillfoga djur, vare sig husdjur eller vilda, lidande. Men mycken okunnighet och råhet finnes ännu att övervinna. Den fortskridande kulturella utvecklingen måste dock komma insikten om människans förpliktelser mot djuren att fördjupas och förpliktelsernas omfattning att vidgas. Såsom moment i denna utvecklings fortgång framstode 1921 års ändring i 18 kap. 16 § strafflagen och lagen den 6 maj 1921 om rätt i vissa fall för polismyndighet att omhändertaga djur.

I förevarande sammanhang vore det icke fråga om det i allmänna strafflagen kriminaliserade djurplågeriet i egentlig mening. Gällande strafflagstiftning torde fortfarande erbjuda svårigheter vid beivrande av grymhet vid slakt av djur. Bestämmelserna i 18 kap. 16 § strafflagen syntes icke tillräckliga för sådant ändamål. Det kunde vara vanskligt att avgöra, om i ett visst fall djurplågeri ägt rum eller ej, då hänsyn toges allenast till den använda slaktmetoden. Så mycket mera syntes enkla och för den stora allmänheten lättfattliga regler erfordras, om vad som vid slakt kunde anses tillåtet eller ej.

Visserligen kunde på detta område mycket vinnas genom ökad upplysning, och mycket hade kanske redan vunnits, men å andra sidan finge man ej förbise vikten av att lagstiftningen förmådde uppfylla de krav, som det allmänna rättsmedvetandet uppställde. Den goda verkan — uppfostrande å ena sidan och lugnande för känsliga sinnen å andra sidan — som en efter förhållandena väl avpassad lagstiftning medförde, finge ej underskattas.

De bestämmelser, som måste anses nödvändiga till skyddande av djuren mot onödigt lidande vid slakt, borde lämpligen meddelas i en särskild slaktlag, byggd på principen av skyldighet att bedöva djuret, innan det underkastades sådan behandling, som, därest djuret vore vid medvetande, vore ägnad att väcka ångest eller smärta. I främsta rummet borde lagstiftningen äga tillämpning på den yrkesmässiga slakten vid slakterierna. Mångenstädes vore anordningarna vid slakterierna ur djurskyddssynpunkt fullt tillfredsställande, men detta torde ej vara förhållandet överallt. Även om man möjligen kunde hysa någon tvekan angående lämpligheten av ett utsträckande av bedövningsplikten till all s. k. hemslakt, måste dock fordras, att den, som

plågar tillhandagå allmänheten med förrättande av sådan slakt, skulle på ändamålsenligt sätt bedöva djuren. Anskaffandet av erforderliga bedövningsredskap medförde så ringa kostnad och fördelarna av bedövningsmetodens användande vore så stora, att ekonomiska betänkligheter ej behövde uppstå.

Det hade yppat sig delade meningar rörande frågan, huruvida schäktningen vore förbunden med ett sådant lidande för djuret, att förgående bedövning kunde anses påkallad. För att i detta avseende komma till ett säkert resultat, torde en därför bestämt inriktad, inom Sverige utförd sakkunnig utredning erfordras.

Spörsmålet om humanisering av slakten vore moget för sin lösning. Denna för höjandet av vårt folks kulturnivå viktiga fråga kunde ej vidare undanskjutas. Alltför länge hade åtgärder förgäves påyrkats mot bestående missförhållanden på området; några större svårigheter att tillmötesgå de uttalade önskemålen torde ej föreligga.

Såsom i det föregående framhållits, avlät riksdagen senast år 1909 till Kungl. Maj:t skrivelse angående bestämmelser mot onödigt plågande av husdjur vid slakt. Denna framställning har emellertid ännu ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Ehuru givetvis den stigande folkupplysningen och djurskyddsföreningarnas arbete under de gångna åren lett till att humanare slaktmetoder i allt större utsträckning kommit till användning, synes det utskottet dock fortfarande vara önskvärt, att hithörande frågor göras till föremål för en allsidig utredning i syfte att klarhet må vinnas rörande kvarstående missförhållanden och de åtgärder, som för deras avhjälpande må vara erforderliga.

Utskottet gjorde därefter hemställan av den lydelse, den av mig nu anmälda riksdagsskrivelsen utvisar.

Till utskottets utlåtande anmäldes reservation av herr *N. Johansson i Brånalt*, vilken hemställde, att motionerna måtte lämnas utan bifall, samt till stöd härför anförde:

'Stigande folkupplysning och djurskyddsföreningarnas outtröttliga arbete för införande av humanare slaktmetoder hava medfört, att folkets rättsmedvetande i allmänhet reagerar mot onödig grymhet mot djuren vid slakt. Den år 1921 genomförda ändringen av 18 kap. 16 § strafflagen synes också, såsom utskottet erinrade i sitt utlåtande med anledning av den vid 1922 års riksdag väckta motionen om förbud mot slakt enligt judisk ritual, hava möjliggjort beivrande av sådant förfarande, som kan sägas ådagalägga uppenbar grymhet vid behandlingen av slaktdjuren.

Då vi nått så långt i fråga om humanisering av slaktmetoderna, som fallet för närvarande är, utan särskild lag på området, är det min övertygelse, att vi på upplysningens väg även rätt snart skola nå det mål motionärerna syfta till utan särskild lagstiftning, vilken jag därför anser vara obehövlig. Av allt att döma har även Kungl. Maj:t varit av denna mening, enär trots upprepade riksdagsskrivelser något förslag i begärt syfte icke framlagts. Därav torde också den slutsatsen kunna dragas, att en ny riksdagsskrivelse ej heller skulle leda till något resultat, då Kungl. Maj:ts hållning till frågan säkerligen förestavats av svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att med lagstadganden på lämpligt sätt ingripa på hithörande område.'

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, av första kammaren utan votering och av andra kammaren med 115 röster mot 57, vilka avgåvos för bifall till reservationen.

Angående frågans behandling intill 1909 års riksdag tillåter jag mig vidare hänvisa *dels* till utlåtandet nr 7 av andra kammarens femte tillfälliga utskott vid samma års riksdag, *dels ock* till förenämnda av justitieombudsmannen den 18 december 1922 gjorda framställning i ämnet.

Över nu förevarande framställning från riksdagen hava efter remiss utlåtanden avgivits av *medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser* ävensom *styrelsen för veterinärhögskolan*, efter hörande av högskolans *lärarekollegium*. Med dessa utlåtanden hava ock överlämnats ett stort antal yttranden från *magistrater, landsfiskaler, länsveterinärer, hushållningssällskaps förvaltningsutskott* m. fl.

Yttranden
i anledning
av riksdagens
skrivelse.

Vidare hava, sedan *direktörerna vid de offentliga slakthusen i Stockholm, Göteborg och Malmö* samt *styrelsen för föreningen svenska städers offentliga slakthus* och *Svenska andelsslakteriernas exportförening u. p. a.* ävensom *föreståndarna för de mosaiska församlingarna* i nyssnämnda tre städer beretts tillfälle att avgiva yttranden, sådana inkommit till justitiedepartementet.

Dessutom hava framställningar i ämnet ingivits av *föreningen Sveriges landsfiskaler* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler* ävensom *Nordiska djurskyddsföreningen* och *Djurvännernas nya förening*.

Innan jag närmare ingår på den föreliggande frågan, tillåter jag mig lämna en kort översikt av de bestämmelser, vilka i detta ämne äro meddelade eller föreslagna i vissa främmande länder.

Utländsk
lagstiftning.

I *Finland* utfärdades den 14 augusti 1902 en förordning angående vad vid slakt av husdjur iakttagas bör. Förordningen, som fortfarande gäller, stadgar, att slakt av husdjur, med undantag av fjäderfä, icke må äga rum annorlunda än efter djurets bedövande antingen genom slag mot djurets pannben eller genom användande av slakt- eller skjutmask eller ock genom skott ur skjutvapen mot djurets pannben eller undre sidan av örats bas; och skola djurets ögon därvid hållas väl förbundna. Vid plötsligt insjuknande av husdjur eller annat olycksfall må dock, ifall omständigheterna sådant fordra, slakt annorlunda verkställas, likväl med iakttagande därav, att den utväg användes, som för djuret medför minsta lidande. Slakt får ej verkställas av annan än fullvuxen person. Att plocka fjäderfä samt flå eller upphänga annat husdjur, innan döden inträtt, är förbjudet. Slakt av husdjur skall verkställas inom slutna lokal. Saknas vid yrkesmässig slakt sådan lokal, må annat ställe, som icke är synligt från gata eller allmän väg, användas för slakten. Vid slakt få ej andra personer vara tillstädes än de, som erfordras för förrättningen. Ej heller må slakt äga rum i närvaro av eller omedelbar närhet till annat husdjur. Överträdelse av förordningen straffas med böter.

Finland.

I *Norge* har landbruksdepartementet utarbetat ett utkast till vissa allmänna regler för slakt av djur. Dessa regler innehålla följande:

Norge.

Vid slakt av häst, storboskap, får, get eller svin skall djuret omedelbart innan blodavtappningen äger rum bedövas genom skott eller slagsprint, som träffar djuret i stora hjärnan, eller genom kraftigt slag på hjärnskålen eller genom annat av landbruksdepartementet godkänt tillvägagångssätt. Slakten skall utföras av vuxen person, vilken är, såvitt möjligt, kunnig i slakt. Vidare få, där sådant kan undvikas, barn under fjorton år icke vara tillstädes vid slakten.

Det är ej tillåtet att flå eller skälla djuret, innan man förvissat sig om, att döden inträtt. Slakt, som oundgängligen måste verkställas utan uppskov på grund av olycksfall eller sjukdom (nödslakt), får utföras på det efter omständigheterna ändamålsenligaste sätt; dock skola, i den mån sådant är möjligt utan att därigenom djurets lidande förlänges, förut nämnda bestämmelser iakttagas. Landbruksdepartementet bemyndigas att utfärda regler för slakt av andra djur än de nyss omnämnda, såsom för slakt av tamren, kanin och fjäderfå. Överträdelse av reglerna straffas enligt den almindelige borgerlige straffelovs § 339 — d. v. s. med böter — där ej i visst fall strängare straffbestämmelser äro att tillämpa.

Utkastet har sedermera av departementet förelagts regeringen. Som emellertid utkastet innebär, att den judiska slaktmetoden, schächtningen, skulle bliva förbjuden, men regeringens flesta medlemmar av hänsyn till frågans religiösa sida varit emot, att förbud nu utfärdades mot nämnda metod, har beslutits att endast giva stortinget ett meddelande om den av landbruksdepartementet gjorda framställningen. På hemställan av landbrukskomiteen har därefter 1926 års storting anmodat regeringen att för nästa storting framlägga förslag till lag om slakt av större och mindre husdjur, därunder inbegripen även tamren. Den sålunda väckta frågan är under överbägande.

Danmark. *Danmark* saknar allmänna bestämmelser rörande förfarandet vid slakt. Emellertid beröres slakten i ett par stadganden uti Lov om værn for Dyr den 17 maj 1916. Sålunda föreskriver en paragraf, att den, som gjort sig skyldig till grov misshandel av djur, kan för viss tid eller för alltid dömas förlustig rätten att utföra slakt. Vidare heter det i en annan paragraf, att föreskrifter angående bland annat slakt av djur kunna meddelas av vederbörande regeringsdepartement eller i polisförordningar. Överträdelse av sådana föreskrifter straffas då på samma sätt som förseelse mot polisförordning, där ej gärningen förskyller strängare straff. Regler angående slakt hava ock meddelats i avseende å de flesta offentliga slakthus. För det offentliga slakthuset i Köpenhamn gäller bland annat, att alla större slaktdjur, innan slakt äger rum, skola av därför särskilt utbildade personer bedövas genom skott. Härifrån kan undantag medgivas endast med magistratens tillåtelse. Kalvar och får bedövas medelst en mindre klubba av viss beskaffenhet. Andra apparater må användas endast efter särskilt medgivande. Slakt efter judisk ritual får emellertid tillsvidare äga rum utan bedövning. Blodavtappningen skall verkställas omedelbart efter bedövningen. Enligt uppgift innehålla även de för andra offentliga slakthus meddelade regler i huvudsak samma föreskrifter.

Vissa andra europeiska länder. Rörande frågans läge i vissa andra europeiska länder har professorn vid veterinärhögskolan M. H. Stålfors i en bilaga till lärarekollegiets yttrande meddelat, att allmänna slaktlagar eller förordningar angående slakt gälla i *Schweiz*, *Nederländerna* och åtskilliga *tyska stater*. I *Tjeckoslovakien* är en slaktlag under utarbetande. I *Frankrike* och *England* finnas däremot endast lokala förordningar, vilka reglera förhållandena inom vissa begränsade områden.

Jag anhåller härefter få redogöra för innehållet av de i ärendet avgivna yttrandena.

Medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, styrelsen för veterinärhögskolan och dennas högskolas *lärarekollegium* hava samtliga funnit behov av lagstiftning i ämnet föreligga.

Sålunda har *lantbruksstyrelsen* anfört:

Styrelsen ville till en början vitsorda, att skäl syntes tala för ett allmänt tillämpande av de slaktmetoder, motionärerna ifrågasatt. Ur rent humanitär synpunkt betecknade de föreslagna metoderna ett avgjort framsteg framför de nu tillämpade och torde för övrigt redan hava vunnit en viss spridning såväl genom upplysnings- och undervisningsverksamhet som även och framför allt genom tillkomsten av tidsenliga slaktredskap. Emellertid torde det kunna förmodas, att, särskilt i mera avsidas belägna trakter, olämpliga slaktmetoder allt framgent komme att användas, och säkerligen torde lång tid förflyta, innan förhållandena härutinnan på upplysningens väg hunne förbättras. En på lämpligt sätt avpassad slaktlag skulle måhända, då nuvarande bestämmelser i fråga om åtal för djurplågeri icke torde vara tillfyllest, snabbare kunna föranleda rättelse härutinnan. Om sålunda vissa skäl talade för utfärdande av särskilda bestämmelser på området, måste styrelsen dock å andra sidan på grund av vad nyss anförts understryka vikten av att man ginge fram med en viss försiktighet. Ifrågasättas kunde, huruvida icke en viss övergångstid, vars längd vederbörande länsstyrelser bäst torde kunna bedöma, borde stadgas, innan en eventuell ny lag trädde i full tillämpning. Då styrelsen i övrigt hyste den uppfattningen, att med de vida strafflatituder, som det av motionärerna framlagda lagförslaget upptoge, straffen icke torde alltför hårt drabba de smärre djurägare, som handlat av ren okunnighet, ansåge lantbruksstyrelsen sig kunna tillstyrka, att lagbestämmelser i meranämnda syfte utfärdades.

Lantbruksstyrelsen.

Veterinärhögskolans lärarekollegium har anfört:

Med slakt förstås dödandet av till människoföda bestämda djur medelst olika s. k. slaktmetoder. Vid all slakt bör av humanitära skäl döden framkallas raskt och med undvikande av onödiga plågor. De brukliga slaktmetoderna ha dessutom det ändamålet att tillförsäkra köttet den största möjliga hållbarhet. Detta ernås därigenom, att man genom att öppna de stora halskärnen eller de främre bröstkärnen avtappar blodet så fullständigt som möjligt. Slaktmetoderna bruka indelas i tre grupper:

1. Enkel förblödning genom halsstick, halssnitt, vartill även den s. k. schäkten räknas, bröststick eller hjärtstick.
2. Förblödning efter förutgången skada på förlängda mären (nackstick eller nackslag).
3. Förblödning efter förutgången bedövning med klubb- eller hammarslag (pannslag), slagapparat eller sprintsjutapparat.

Bröststicket utföres på så sätt, att utan föregående bedövning de vid bröstingången belägna stora kärlstammarna helt eller delvis genomskäras. Vid halssticket genomstickes halsen på tvären för att genomskära de stora halskärnen på båda sidor utan att skada strupen. Halssnittet eller schäkten är det vanliga avlivningssättet för slaktdjur hos judarna och muhammedanerna. Härvid kastas storboskapen med tillhjälp av kasttyg eller vinschar, varefter halsen med en skarp kniv raskt genomskäres ända in till halskotorna. Hjärtstick är lapparnas urgamla metod för slakt av renar, och hänvisas rörande detta slaktsätt till vad längre fram säges. Vid nacksticket indrives en dolklikande kniv med kraft mellan nackbenet och första halskotan, varvid förlängda mären, som är säte för livsviktiga funktioner, avskäres, med påföljd att djuret störtar handlost omkull. Samma effekt kan ernås genom nackslaget, som antingen utföres med handen hos smådjur (kanin) eller med klubba hos större djur. Pannslag med klubba utföres för att åstadkomma en hjärnskakning och åtföljes ofta slaget av en skada på pannbenet (krossning eller brott). Häri- genom åstadkommes genom tryckverkan på hjärnan eller sönderslitning av

Veterinärhögskolans lärarekollegium.

densamma en ögonblicklig förlamning av känsel- och rörelsecentra i stora hjärnan. Genom stor erfarenhet från människan är det bevisat, att en ögonblickligt förlamande hjärnshakning är åtföljd av medvetlöshet. Vid användning av slagapparat eller sprinksjutapparat indrives i förra fallet medelst en klubba, i senare medelst en explosiv laddning en sprint i stora hjärnan, och då skjutapparat eller ett vanligt skjutvapen begagnas för bedövning av slaktdjur, skjutes en kula in i dess hjärna.

I Sverige användes vid slakt följande metoder för de olika husdjuren: För häst i regel skjutmetoden med »Formatorapparat», vidare skott med gevär eller pistol, och stundom pannslag. Nackstick eller nackslag torde numera hava kommit ur bruk. För nötkreatur användes skjutmetoden med Formatorapparat, pannslag, slagapparat (undantagsvis för smärre nötkreatur) och schäkt, för kalvar pannslag, bröststick, halsstick och schäkt. För får och get användes pannslag, bröststick, halsstick, undantagsvis nackslag för gum-sar och bockar, och schäkt för får och get. Till svin användes Formatorskjutapparat, slagapparat, pannslag eller bröststick. Vid slakt av renar hava lapparna sedan urminnes tider gått så till väga, att renen infångas med lasso, kastas omkull, vanligen på höger sida, varefter en vanlig täljkniv stickes in mellan två revben mitt för hjärtat på vänster sida. Stick från höger sida begagnas av en del slaktare. Renen släppes därefter i regel upp med kniven kvarsittande i hjärtat och får så förblöda, i det att blodet samlar sig i brösthålan. Dödsarbetet tager i regel 8 minuter i anspråk. Denna renslaktmetod skulle kunna betecknas såsom den nordlapska till skillnad från det senare tillkomna sydlapska tillvägagångssättet, som på den svenska sidan är brukligt från Arjeplogs socken i norr och söderut. I de sydligare rendistrikten begagnas nämligen allmänt att göra nackstick före sticket i bröstet, och först därefter göres med samma eller med en liknande kniv sticket i hjärtat. Under vissa omständigheter komma visserligen även skjutvapen till användning och framför allt nedskjutas »vildrenar», vilka icke låta sig infångas med lasso, men i stort sett hava de båda nyss beskrivna slaktmetoderna ända till för kort tid sedan varit de enda här i landet brukliga. Efter lyckade försök i Norge vintern 1922—23 har man börjat införa en så tillvida förbättrad metod, att vid det förutgående nacksticket användes en relativt lång och i spetsen något böjd kniv, som genom nackhålet stickes ända in i stora hjärnan, varvid den kan nå fram till pannbenets inre yta. Fjäderfä och speciellt höns slaktas i hushållen i regel sålunda, att huvudet avhugges med en yxa eller annat lämpligt skärande redskap (»nackning»). Vid hönsslakt i större skala på salutorgen i en del städer har giljotin kommit till användning. Då det likväl utvecklats sig till ett mod att många husmödrar önska att på fågel huvudet är kvarsittande, så har »nackningen» fått på åtskilliga håll vika för andra metoder, av vilka följande böra närmare beröras: Vid gässlakt går man i regel så tillväga, att man med en pennkniv eller dylikt gör nackstick på vanligt sätt och därefter låter blodet avrinna genom det uppkomna såret. Mindre brukligt är att på halsens framsida avskära antingen samtliga halsådrorna eller ock endast den på ena sidan, eller att sticka en kniv från gommen upp mot skallbasen. I större hönserier tillgår slakten av höns numera vanligen sålunda, att de stora halskärlen avskäras. Det förekommer även, att man vrider fågelns huvud runt, »vrider nacken av» den, varigenom ryggmärgen skadas.

Vad halssticket, halssnittet och bröststicket samt schäkten beträffar, så utföras dessa ingrepp på djur med fullt medvetande och samtliga göra de därför på åskådaren ett mer eller mindre vedervärdigt intryck. Nacksticket och nackslaget medföra däremot det minst oangenäma intrycket. Djuren störta mycket hastigt och förbli liggande orörliga. Vid nacksticket förblir medvetandet emellertid bibehållet, tills kvävning inträder eller genom blodavtappning

blodtomhet i hjärnan uppstår. Nacksticket är sålunda icke en bedövningsmetod utan endast en metod att göra djuret orörligt. Ändamålsenligast och mest mänskliga måste de metoder anses vara, vid vilka blodavtappningen föregås av eller är förbunden med bedövning. Det är av mindre vikt, på vilket sätt bedövningen utföres. Vana slaktare kunna bedöva ett djur med ett klubbslag lika raskt och säkert som med slagapparat eller någon annan bedövningsapparat. För mindre vana personer ernås likväl större träffsäkerhet med slagapparat än enbart med klubba. Användningen av skjutapparat är, såsom erfarenheten lär, icke absolut ofarlig, dock torde metoden med numera i handeln tillgängliga apparater icke behöva medföra några olägenheter, om skjutapparaten blott användes på ett förståndigt sätt.

Man har framför allt från icke-fackmannahåll velat göra gällande, att slaktmetoder utan föregående bedövning skulle medföra en bättre blodavtappning än om bedövning användes, och att kött från djur, som slaktas utan bedövning, alltså skulle vara bättre hållbart än kött från bedövade djur. Genom ett flertal undersökningar är det dock fastslaget, att man erhåller en lika god blodavtappning vid slakt med bedövning som utan en dylik. Så har bland annat genom noggranna vägningar fastställts, att hos de stora slaktdjuren avblodningen efter bedövning icke är sämre än vid ett enkelt halssnitt. Vid de slaktmetoder åter, där förlängda mårgen skadas eller genomskäres, alltså vid nackslaget och nacksticket, erhålles däremot en sämre avblodning.

Från ledningen för en del svenska svinslakterier, som använda den dansk-amerikanska slaktmetoden, har det framhållits, att fläsk från svin, som bedövats före blodavtappningen, skulle vara av sämre kvalitet än fläsk från icke bedövade svin. Det ohållbara i detta påstående framgår dock tydligt av de resultat, som erhållits vid de kvalitetsundersökningar, som äro gjorda i England och vilka ha visat, att fläsk från bedövade svin är av samma kvalitet som fläsk från obedövade.

Med anledning av vad ovan anförts, vill kollegiet framhålla, att slakt med bedövning ur följande synpunkter är att förorda.

Då endast slakt med bedövning kan garantera en smärtfri död för slaktdjuren och sålunda förmå hindra varje onödigt plågende under de handgrepp, som därefter eventuellt följa, såsom blodavtappning, upphängning, o. s. v. så äro bedövningsmetoderna de enda slaktsätt, enligt kollegiets mening, som motsvara den moderna rättsuppfattningen och som fylla måttet, då det jämlikt 18 kap. 16 § strafflagen gäller att förhindra djurplågeri. Kommer så härtill, att kött från bedövade djur är lika hållbart och har lika vackert utseende som kött från obedövade. Vidare anser kollegiet, att ett allmänt införande av slaktmetoder med bedövning icke kan stöta på några praktiska hinder, eftersom bedövningsapparater numera finnas, som i tekniskt hänseende äro så fullkomnade, att de kunna skötas av vilken slaktare som helst, och kostnaderna äro så obetydliga, att ej heller dessa enligt kollegiets mening behöver lägga ekonomiska hinder i vägen för slakt med bedövning. Omständigheter vartill även hänsyn bör tagas äro, att slakt med bedövning sker lugnare, och att vidare, åtminstone delvis, det fränstötande och på mottagliga sinnen förråande i slakten försvinner, när bedövning användes.

Kollegiet har vidare lämnat en närmare redogörelse för vissa former av slakt, med avseende å vilka yrkande framställts om undantag från bedövnings-tvång, därest sådant bleve föreskrivet i lag, nämligen slakt av svin enligt den s. k. dansk-amerikanska metoden, den judiska schäktingen samt slakt av ren. Till denna redogörelse har jag anledning återkomma i det följande.

Efter att hava framhållit, att förhållandena inom ifrågavarande område

ändrat sig rätt väsentligt sedan den tid, då Kungl. Maj:t fann 1896 års riksdagsskrivelse icke föranleda till någon åtgärd, har kollegiet ytterligare anfört:

De förut relativt primitiva hjälpmedlen för åstadkommande av bedövning av framför allt de större slaktdjuren hava fullkomnats på ett sådant sätt, att de nu i handeln tillgängliga bedövningsapparaterna icke blott fylla alla rimliga anspråk med hänsyn till effektivitet, utan även, i vad det avser de s. k. skjutapparaterna, kunna användas utan nämnvärd risk för olyckshändelse. Landets djurskyddsföreningar hava vidare på mångfaldigt sätt bedrivit propaganda för införande av bedövning vid slakt med användning av de moderna hjälpmedlen härför. Kännedomen härom har spritts över hela landet genom diverse skrifter, genom artiklar i pressen, genom föredrag, genom anordnande av slaktkurser och genom kostnadsfri utdelning av slaktapparater. Kännedomen om de fördelar, som slakt med bedövning erbjuder framför äldre primitiva metoder, är praktiskt taget nu så spridd över större delen av landet, att det icke utan skäl betecknats såsom rena undantag, innebärande stor efterblivenhet, när ännu i dag på vissa orter vid hemsakt denna sker utan bedövning. Detta gäller dock närmast slakt av större nötkreatur och hästar. Vid hemsakt av får, kalvar och svin förekommer det tyvärr ännu inom vissa delar av landet i synnerhet inom södra och sydvästra Skåne, inom Halland och vissa delar av Kronobergs län, samt i de nordligaste skogsbygderna, att slaktdjuren icke bedövas. Detta enligt vad professorn Dahlström under en för ändamålet företagen studieresa genom landet erfarit. Förhållandena härutinnan hava dock avsevärt förbättrats sedan år 1913, då en av den centrala djurskyddsorganisationen verkställd utredning visade, att i synnerhet de mindre djuren vida allmänare slaktades utan bedövning än nu för tiden. Vid den yrkesmässiga slakten torde bedövning uteslutande användas över hela landet både när det gäller storboskap och de mindre slaktdjuren med undantag dock för slakt av svin i stor skala vid flertalet av de s. k. andelsslakterierna. Vid en del av dessa, såsom Bollnäs, Hallsbergs och Nyköpings svinslakterier samt vid det i samdrift med Karlskrona offentliga slakthus drivna, användes däremot bedövning. I förbigående bör måhända påpekas, att av andelsslakterierna större delen äro belägna just inom de landsändar, där, såsom anförts, bedövning i vissa fall icke brukas vid hemsakt av svin, vadan det ligger nära till hands att antaga, att härvidlag ett visst orsakssammanhang måste förefinnas.

För att kunna rätt bedöma, huruvida ett behov av särskilda stadganden rörande förfarandet vid slakt föreligger eller ej, torde följande frågor först böra besvaras:

1) Innebära alla de fall, då inom vårt land djur slaktas utan föregående bedövning, djurplågeri?

Besvaras denna fråga jakande, måste därefter utredas

2) huruvida på grund av slaktmetodens tekniska egenart eller fulländning vissa av dessa slaktsätt måste anses vara juridiskt sett oangripliga, och i så fall vilka, samt

3) huruvida nu gällande lag angående djurplågeri, 18 kap. 16 § strafflagen, är otillräcklig för att till ansvar fälla även utövare av dessa slaktsätt och på den grund en speciallag rörande förfarandet vid slakt är behövlig, och slutligen

4) huruvida den slakt utan bedövning, som nu förekommer inom landet, och som jämlikt nämnda lagrum, enligt vad nedan visas, måste anses innebära djurplågeri, är av den ringa omfattning, att det allmänna rättsmedvetandet ej behöves reagera däremot, och på den grund särskild lagstiftning är onödig?

5) Uppbäres strävandet för att få en slaktlag till stånd i så ringa grad av den allmänna opinionen, att det är att frukta, att en dylik lag endast bleve »en lag på papperet»?

6) Skulle antagandet av en lag angående obligatorisk bedövning av alla slaktdjur medföra sådana svårigheter, ekonomiska eller tekniska, att lagen bleve svår att tillämpa?

7) Är det tänkbart, att genom stigande folkupplysning och djurskyddsföreningarnas oavlätliga strävande att sprida kännedom om humana slaktmetoder den allmänna opinionen även utan en slaktlag inom kort skulle påverkas därhän, att vid all slakt, utom nödslakt, bedövning kommer att användas?

Vid besvarandet av de två första frågorna måste man utgå från att gällande lag angående djurplågeri såsom sådant betecknar »i behandling av djur uppenbar grymhet genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes». I och därmed att man lyckats utfinna praktiskt användbara slaktmetoder med bedövning, måste varje slaktsätt, där på ett djur, som är vid fullt medvetande, ett snitt eller stick göres med ett skärande redskap i syfte att få detsamma att förblöda, strängt taget betecknas såsom uppenbar grymhet genom misshandel.

Innan den andra frågan kan besvaras, måste det utredas, huruvida vid vissa slaktmetoder, där blodavtappning visserligen sker utan föregående bedövning, metoderna dock äga den tekniska egenart eller fulländning, att den medvetna smärtförminnelsen vid sticket eller snittet kan anses vara så ringa, att talet om misshandel saknar grund, eller av så kort varaktighet, att slaktsättet icke gör intryck av att vara uppenbart grymt. De slaktmetoder, det i så fall skulle handla om, äro såsom tidigare nämnts andelsslakteriernas svinslakt enligt den dansk-amerikanska metoden, slakt av nötkreatur, får, get och höns enligt judisk ritus och slakt av renar enligt det sydappländska slaktsättet samt gässlakt medelst nackstick.

Redan tidigare har kollegiet beträffande den dansk-amerikanska svinslaktmetoden framhållit, att redan förberedelserna äro för slaktdjuret plågsamma, i det att det obedövade djuret hissas upp i det ena bakbenet, samt att visserligen själva sticket utföres med en viss rutin, men att avblodningen lika fullt tager så lång tid i anspråk, att man näppeligen kan frigöra sig från föreställningen, att slaktsättet är grymt. Enligt verkställda försök i mindre skala har det visat sig, att blodet efter bröststicket »rann i ström» under icke mindre än i medeltal $37\frac{3}{4}$ sekunder per svin, och dock voro dessa icke särskilt stora. Lärarekollegiet anser sig sålunda kunna med fog bestrida, att detta slaktsätts tekniska egenart verkligen är sådan, att talet om misshandel skulle sakna grund eller att slaktsättet icke skulle på åskådaren göra intrycket av att vara uppenbart grymt.

Vad nu sagts om denna svinslaktmetod gäller i ännu högre grad om schäkten åtminstone av nötkreatur, ity att avblodningstiden vid detta slaktsätt är väsentligt längre än vid svinslakten, och vidare gör dödsarbetet ett så vedervärdigt intryck, att till och med en del slakteriarbetare vid de offentliga slakthusen, vilka dock på grund av sitt yrke kunna förutsättas vara mera stålsatta mot intryck av denna art än människor i allmänhet, reagerat mot schäkten och påyrkat förbud för dess utövande inom de offentliga slakthusen.

Beträffande renslakt enligt den sydappländska metoden och rörande gässlakt medelst nackstick gäller vad som tidigare sagts angående användning av nackstick över huvud taget. Visserligen bortfaller vid dessa slaktsätt det obehagliga intryck, som andelsslakteriernas svinslakt och schäkten utöva, men i bägge fallen torde efter allt att döma en så intensiv smärta kvarstå tillräckligt länge, att även dessa slaktsätt utan betänkande böra förbjudas såsom innebärande brott mot 18 kap. 16 § strafflagen.

Svaret på den uppställda andra frågan måste sålunda bliva, att intet av de nu särskilt berörda slaktsätten, för vilka undantag från den föreslagna lagen om obligatorisk bedövning för alla slaktdjur påyrkats, är juridiskt sett oan-

gripligt, och dessa borde sålunda samtliga vara förbjudna enligt gällande lag ang. djurplågeri.

Till belysande av innebörden av den tredje frågan torde följande kunna anföras. Vid Skänninge Rådhusrätt dömdes i dec. 1907 föreståndaren för andelsslakteriet därstädes jämlikt 18 kap. 16 § strafflagen jämförd med 4 kap. 3 § samma lag att böra 100 kronor till kronan för slakt av svin medelst s. k. halsstiek utan föregående bedövning. Domen överklagades i Göta hovrätt, som frikände slakteriets föreståndare. Fem år senare väcktes på nytt åtal mot ett andelsslakteri, nämligen mot styrelsen för Sydvästra Skånes andelsslakteriförening i Trälleborg. Rådhusrättens dom var även denna gång fällande, men svaranden frikändes av hovrätten över Skåne och Blekinge. I okt. 1916 hänvände sig de svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund till länsstyrelsen i Jönköpings län med anmälan mot exportslakteriet i Värnamo, men fann länsstyrelsen, under hänvisning till utgången av föregående mål om ansvar för slaktsätt av liknande beskaffenhet, icke skäl förordna om åtal mot exportslakteriet. Flerfaldiga gånger hava anmälningar ingått till djurskyddsföreningarna angående djurplågeri vid hemsakt, men hava landsfiskalerna antingen förklarat sig sakna laga skäl att väcka åtal eller och dragit sig för risken att få betala kostnaderna själva. År 1922 väckte stadsfiskal Benktander i Göteborg åtal mot kantorn Martin Schachtél m. fl. för djurplågeri i samband med slakt enligt judisk ritual. Under rättegången begränsades likväl åtalet till att endast gälla förberedelserna vid slakten, och blev Schachtél frikänd av rådhusrätten. Av vad sålunda anförts torde framgå, att slakt utan föregående bedövning länge kunnat ostraffat bedrivas, och torde den skärpning av 18 kap. 16 § strafflagen, som blev gällande den 1 juli 1921, icke hava medfört någon förändring härutinnan. Behovet av särskilda bestämmelser, som reglera förfarandet vid slakt, måste sålunda vara icke blott väl grundat utan rent av oavvisligt.

Det har från lantmannahåll framhållits, att antalet djur, som inom vårt land vid icke yrkesmässig slakt avlivas utan bedövning, är så ringa, att särskild lagstiftning av det skälet vore obehörlig. Även om detta vore riktigt, är dock antalet svin, som slaktas vid andelsslakterierna, så betydande, att det måste anses nödvändigt, att lagbestämmelser komma till stånd för att förhindra djurplågeriet vid masslakten i dessa större anstalter. Kommer så härtill att vid de varje vinter förekommande renslakterna stora mängder djur avlivas utan bedövning, så inses utan vidare, att bristen på en slaktlag även ur denna synpunkt är påfallande. Beträffande det totala antalet inom landet enligt judisk ritus slaktade större djur kan kollegiet icke med säkerhet uttala sig, enär en fullständig statistik saknas, men utgjorde antalet vid det offentliga slakthuset i Stockholm under år 1923 schäktade djur 782 stycken storboskap, 882 stycken kalvar och 161 stycken får.

Den femte av ovanstående frågor anser kollegiet sig kunna utan tvekan besvara nekande. Enligt vad kollegiet har sig bekant, uppbäres kravet på bestämmelser rörande slaktens utförande av en mycket stark opinion och den stora allmänheten reagerar kraftigt mot sådana slaktsätt, som den rituella slakten, andelsslakteriernas svinsakt och den nordlappländska renslakten. Antagandet av en lag, som förbjöde all slakt utan bedövning, skulle säkerligen hälsas av alla befolkningslager med den största tillfredsställelse med undantag möjligen för de få, som hava ett speciellt intresse av att de ovan påtalade slaktsätten alljämt få bedrivas. Tack vare det kraftiga stöd, som åklagaremakten skulle erhålla genom antagandet av en slaktlag, finnes det ingen anledning befara, att en dylik lag skulle bliva »en lag på papperet». Det torde vidare i detta sammanhang ånyo böra påpekas, hurusom bedövning utan undantag redan begagnas inom större delen av Sverige, och då det sålunda även utan lag-

bestämmelser blivit till en god sed att giva slaktdjuren en smärtfri död, bör det ligga nära till hands att befästa denna goda sed med en lag.'

Sedan härefter kollegiet behandlat frågan om den tekniska och ekonomiska betydelsen av bedövningstvängs införande jämväl i fråga om slakt av svin å exportslakterier ävensom slakt av ren, har i utlåtandet anförts:

'Det har slutligen från motståndarna till en lag om obligatorisk bedövning av alla slaktdjur framhållits, att genom stigande folkupplysning och djurskyddsföreningarnas strävanden att sprida kännedom om humana slaktmetoder den allmänna opinionen skulle kunna bearbetas därhän, att vid all slakt, utom nödslakt, bedövning komme att användas, varigenom särskilda bestämmelser skulle bliva obehövlige. Mot detta kan dock invändas, att enligt vad det framgår exempelvis av Svenska allmänna djurskyddsföreningens årliga redogörelse för dess arbete i syfte att införa humana slaktmetoder, det ännu i dag finnes landsändar, där befolkningen icke låter sig påverka genom föreningens upplysningsverksamhet. Till belysande härav kan bland annat tjäna, att under de senaste sexton åren delvis med understöd från vederbörande hushållningssällskap vid de av Svenska allmänna djurskyddsföreningen anordnade undervisningskurserna i bedövningsslakt icke mindre än 230 slakterielever, hemmahörande i Örebro län, undervisats, under det att under samma tid endast 8 elever, tillhörande Hallands län, åtnjutit dylik undervisning. Kollegiet anser sig vidare böra i detta sammanhang framhålla, att den omständigheten, att på upplysningens väg vissa framgångar och ett visst resultat vunnits, icke berättigar till att kräva, att samhället avsäger sig möjligheten att med en lagstiftning fastslå det, som vunnits på upplysningens väg. Såsom av motionärerna framhållits i den allmänna motiveringen till förslaget till lag angående förfarande vid slakt, bör en dylik lag hava till uppgift att hos dem, som överhuvudtaget icke äro mottagliga för ett upplysningsarbete av det slag, som ovan anförts, inskräpa deras plikter mot slaktdjuren. Under hänvisning till ovanstående får kollegiet som sin bestämde åsikt uttala att stadgande med syfte att vid slakt av husdjur, genom föregående bedövning eller på annat ändamålsenligt sätt, förebygges att onödigt lidande tillfogas djuren, äro erforderliga och av behovet starkt påkallade.'

Styrelsen för veterinärhögskolan har yttrat:

Lika med lärarekollegiet hyste styrelsen den uppfattningen, att tiden nu vore inne att genom lagstiftning söka förebygga uppenbar grymhet vid slakt. Enkla och lätthanterliga bedövningsredskap funnes tillgängliga i den allmänna handeln; och de svårigheter beträffande hemslakten, som en blivande slaktlag kunde tänkas skola medföra, torde ej vara större, än att de ganska snart borde kunna övervinnas, i synnerhet om det genom några års lämpligt tilltagna statsanslag möjliggjordes för de redan förefintliga djurskyddsorganisationerna att bland allmänheten på landet sprida kännedom om tjänliga slaktmetoder. Att några svårigheter av avsevärdare art icke genom en dylik lagstiftning skulle komma att vållas den yrkesmässiga slakterirörelsen, syntes styrelsen otvetydigt framgå av den föreliggande utredningen. Med hänsyn till de svårigheter, som till en början komme att möta i fråga om hemslakten, torde böra iakttagas, att en lämplig övergångstid medgäves åtminstone beträffande dylik slakt.

En av ledamöterna i styrelsen, *professorn vid Karolinska institutet J. E. Johansson*, har antecknat skiljaktig mening och anfört bland annat:

'I gällande lag stadgas straff för den, som vid behandlingen av djur visar uppenbar grymhet. Då detta stadgande jämväl gäller grymhet vid slakt, får

man antaga, att den föreslagna lagen riktar sig mot sådana moment i slaktförfarandet, som ej kunna betecknas som uppenbar grymhet, men som likväl göra ett obehagligt intryck på människor i allmänhet och som därför om möjligt böra undvikas. Det är ju en bekant sak, att t. ex. åsynen av hudsnittet vid en kirurgisk operation å en sövd patient kan vara tillräcklig att bringa en person med fullt normalt nervsystem att svimma, och de torde vara få, som förbli fullt oberörda vid dödandet av något av de vanliga husdjuren. Det har därför varit ett önskemål att vid framställningen av slakterivarorna, som utgöra en betydande del av vår föda, själva dödandet av djuret må giva så liten anledning som möjligt till anmärkning och helst reduceras till en hastigt förlöpande detalj, av vilken åskådaren märker det minsta möjliga. Teknikens utveckling på området i fråga har nått ganska långt i denna riktning, men ytterligare framsteg äro nog att förvänta.'

Efter att hava gjort vissa uttalanden rörande de i motionärernas lagförslag omförmälda sätten att åstadkomma bedövning, har professor Johansson vidare yttrat:

'Vid uppgörandet av lagförslaget har man så gott som uteslutande tagit syfte på slaktdjurets bedövning. Man får emellertid ej glömma, att en verkligt »human» slaktmetod kräver väsentligt mera. Det kan ej förnekas, att en del gamla och jämväl i lagförslaget upptagna bedövningsmetoder, såsom pannslag med klubba och även nackstick, göra ett obehagligt intryck på de flesta människor, och då man i detta sammanhang talar om ett förråande inflytande, är det nog sådana ingrepp, som åsyftas. Emellertid finnas numera slaktapparater, som kunna sägas ganska nära förverkliga önskemålet att låta slakten te sig mera som en framställning av matvaror än som en avlivning av djur. Det är naturligtvis i första hand vid den industriella slakten, som dessa metoder kunna fullt utnyttjas, och synas mig därför bestämmelserna om humana slaktmetoder närmast böra avse verksamheten vid slakthusen och slakterierna. I lagförslaget har man måst anföra en del detaljer angående slakteriredskap. Sådana detaljer passa emellertid bättre i ett av en administrativ myndighet utfärdat cirkulär, som lätt kan ändras med hänsynstagande till de tekniska framstegen. I stället för en ny lag kunde man i lagen angående köttbesiktning och slakterier av den 10 oktober 1913 samt i förordningen angående exportslakterier m. m. samma dag införa den bestämmelsen, att närmare föreskrifter om slakteriförfarandet lämnas av medicinalstyrelsen. I jämförelse med bestämmelser, som avse den industriella slakten, måste uppenbarligen en lagstiftning, som närmast avser hemslakten, få endast ringa betydelse.'

Sedan vidare framhållits, hurusom förfarandet vid hemslakten förbättrats, heter det slutligen i yttrandet:

'I lärarkollegiets skrivelse framhålles, att ännu i dag landsändar finnas, där befolkningen icke låter sig påverkas av djurskyddsföreningarnas upplysningsverksamhet. Det är emellertid klart, att i sådana trakter ej heller utsikterna för en eventuell lags efterlevnad äro synnerligen stora, och anställandet av massätal kan ingalunda anses vara något önskvärt. Å andra sidan anföras exempel på trakter, där befolkningen visat stort intresse för undervisningskurserna i fråga. Man kan ju tänka sig möjligheten av, att kurserna varit bättre planlagda å de senare trakterna. Att göra framgången av en upplysningsverksamhet beroende av straffhot är för övrigt i våra dagar mindre tilltalande. Kännedomen om tekniska framsteg och goda metoder i allmänhet kan befordras genom upplysningsverksamhet, men knappast genom straffhot.'

Professor Johansson har därefter avstyrkt det av motionärerna framlagda lagförslaget. I stället har han hemställt, *dels* att åt medicinalstyrelsen måtte

uppdragas att i särskilt cirkulär, efter hörande av vissa sakkunniga och intressenter, meddela bestämmelser angående förfarandet vid industriell slakt med särskilt beaktande, att förfarandet genom tillämpning av tekniska metoder i möjligaste mån befriades från sådana detaljer, som erfarenheten visat göra ett obehagligt intryck på människor i allmänhet, dels ock att i lagen den 10 oktober 1913 angående köttbesiktning och slakthus ävensom förordningen samma dag angående exportslakterier samt andra enskilda under offentlig kontroll ställda slakteriinrättningar måtte intagas ett förordnande, att närmare föreskrifter om slaktförfarandet vid offentliga slakthus och andra slakteriinrättningar meddelades av medicinalstyrelsen.

Medicinalstyrelsen har förklarat sig kunna i fråga om behovet av stadganden i syfte att förebygga onödigt lidande vid slakt av husdjur i allt väsentligt ansluta sig till den uppfattning, som uttalats av veterinärhögskolans styrelse, samt vidare anfört:

Medicinalstyrelsen.

Det syntes icke omöjligt att formulera dessa stadganden så, att de åtminstone vid slakt å offentliga slakthus och exportslakterier erhöles med dem avsedd verkan. Däremot ställde sig styrelsen något tveksam med avseende på bestämmelsernas effektivitet beträffande den slakt, som ägde rum utanför dessa anstalter. Att fall av grymhet förekomme vid slakt kunde naturligtvis icke förnekas, och ville styrelsen därvid särskilt fästa uppmärksamheten på det s. k. dansk-amerikanska förfarandet, vilket tillämpades vid flertalet exportslakterier. En lag, som kunde leda till undanröjandet av sådan grymhet, syntes sålunda högst önskelig. Denna borde dock taga sikte icke bara på de onödiga lidanden, som borde besparas djuren, utan även i viss mån på den råhet, som vissa, kanske i realiteten nog så humana, slaktsätt på grund av det intryck, de gjorde, kunde alstra hos slaktens utövare och slaktandets åskådare. Styrelsen hade ock ansett sig böra framhålla, att en lagstadgad, slakten inledande bedövning av djuren medelst slaktmask (skjutmask eller slagmask) icke hade någon avsevärd ekonomisk betydelse, då köttet därigenom icke försämrades och då priset för en slaktmask vore endast några kronor och för varje till skjutmasken erforderligt skott endast omkring 4 öre.

Länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län hava tillstyrkt eller intet haft att erinra mot det av motionärerna framlagda förslaget. Dock har *länsstyrelsen i Kronobergs län* givit tillkänna viss tvekan. *Länsstyrelserna i Älvsborgs och Örebro län* hava tillstyrkt antagande av bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda förslag, och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* har förklarat sig tillstyrka, att åtgärder vidtoges i motionernas syfte, därvid emellertid ifrågasatts, huruvida det icke vore överensstämmande med karaktären hos väsentliga delar av de föreslagna bestämmelserna, att desamma gaves icke i lag utan i en av Kungl. Maj:t utfärdad författning. Av övriga länsstyrelser hava de i *Stockholms, Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands* samt *Västerbottens län* funnit åtgärder i det av riksdagen angivna syfte vara av behovet påkallade och länsstyrelserna i *Södermanlands* samt *Kalmar län* ansett lagstiftning i ämnet allttjämt önskvärd.

Länsstyrelserna.

Avstyrkt den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden hava *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads och Norrbottens län*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har funnit, att inom länet förfarandet vid slakt av husdjur redan humaniserats i sådan utsträckning, att behov av lagstiftning icke föreläge, men har tillika anfört, att därest förhållandena i andra delar av landet ansåges påkalla sådan, det för lagstiftningens effektivitet torde vara nödvändigt, att densamma omfattade förfarandet icke endast vid yrkesslakterier, utan även vid hemslakt. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus' län* har förklarat sig icke kunna taga någon beständ ställning till förevarande fråga.

Flertalet av de länsstyrelser, vilka uttalat sig i tillstyrkande riktning, hava till stöd härför åberopat mera ingående motivering.

Sälunda har *länsstyrelsen i Södermanlands län*, som infordrat yttrande från länsveterinären, förklarat sig instämma i vad denne anfört. I yttrandet heter det, att länsveterinären på grund av erfarenhet från en mer än trettioårig verksamhet kunde bestyrka, att slaktförfarandet numera i allmänhet vore långt humanare än för några tiotal år tillbaka. Vidare framhålles, att inom Södermanlands län slakten numera i allt väsentligt skedde under former, som stode i full överensstämmelse med stadgandena i det av motionärerna framlagda lagförslaget, och att erfarenheten visade, att dettas bestämmelser ej blott vore lätt utförbara och praktiska utan även trängt så igenom i allmänna medvetandet, att uraktlåtenhet att efterkomma dem skulle i hög grad uppröra allmänheten och detta helt visst i alldeles särskild grad, om uraktlåtenheten till följd av bristfällig lagstiftning bleve ostraffad. Tyvärr måste dock sägas, att slaktförfarandet ej överallt i landet skedde under så humana former, som önskligt vore, liksom ock att här och där personer funnes, som ställde sig känslolösa och oförstående i hithörande frågor.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har anfört: Det förfaringssätt, som numera vid slakt komme till användning, torde väl i stort sett vara av beskaffenhet att förhindra onödigt djurplågeri. Men likväl förekomme, förnämligast å landsbygden, fall i rätt så stor utsträckning, då slaktdjur avlivades under former, som ingalunda kunde sägas fylla berättigade krav på känsla för djurens lidande. Lantbefolkningens benägenhet att fasthålla vid gamla hävdvunna metoder och svårigheten i många fall för myndigheterna att med framgång ingripa mot de praktiserade slaktmetoderna, torde väl i väsentlig mån hava bidragit till bibehållandet av ett föråldrat och för djuren onödigt plågsamt slaktsätt. Även om en förbättring härutinnan skulle kunna vinnas genom folkupplysning och djurskyddsföreningarnas arbete, hyste länsstyrelsen dock den övertygelsen, att målet fortare och säkrare skulle nås, därest förhållandena reglerades genom en lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som infordrat yttrande av lappfogden, har likaledes framhållit, att det särskilt vore å landsbygden, som förhållandena påkallade lagstiftning. — Enahanda mening har uttalats av *länsstyrelsen i Blekinge län*; och har denna länsstyrelse, som infordrat yttranden från länsveterinären och distriktsveterinärer i länet, särskilt anfört, att bestämmelser erfordrades med avseende å såväl yrkesmässigt bedriven slakt som hemslakt. — Även *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som infordrat yttranden av landsfogden och länets avdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler, har andragit, att olämpliga och ur djurskyddssynpunkt förkastliga slaktmetoder ännu i rätt stor omfattning tillämpades. Detta gällde otvivelaktigt i första hand hemslakten. En ändring till det bättre vore därför givetvis högeligen önskvärd. Genom fortsatt upplysningsarbete torde nog åtskilligt härutinnan kunna vinnas, men

nüppeligen torde allenast på den vägen ett fullt tillfredsställande resultat vara att påräkna. — *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har instämt i ett av länsveterinären avgivet yttrande, däri denne uttalat, att på ifrågavarande område ännu finnes mycken råhet, samt tillagt, att han ingalunda vore övertygad, att lagstiftning, i betraktande av den å området bedrivna upplysningsverksamheten, skulle vara överflödig. — *Länsstyrelsen i Älvsborgs län*, som införskaffat yttrande från länsveterinären, har uttalat, att på sina håll och särskilt, när fråga vore om de mindre husdjuren, kunde spåras en viss efterblivenhet. En lagstiftning av föreslaget innehåll saknade därför ej sin betydelse. Den humanare uppfattning rörande slakt, som hölle på att sprida sig, kunde ej anses göra en slaktlag obehörlig, men vore ett välbehörligt stöd för en slaktlags upprätthållande. — *Länsstyrelsen i Värmlands län*, som infortrat yttranden av de båda länsveterinärerna, har funnit, att särskilt vid hemsklakt äldre, för djuren plågsamma tillvägagångssätt på grund av okunnighet eller liknöjdhet mängenstädes komme till användning, utan att medvetet djurplågeri därvid föreläge. Det syntes länsstyrelsen, att en väl avvägd lagstiftning på detta område skulle medföra väsentligt gagn och leda till avsett resultat i djurskyddets tjänst, ett resultat, som en fortgående upplysning först efter en avsevärd tidrymd skulle kunna åstadkomma och som för övrigt på denna väg knappast helt kunde vinnas. — *Länsstyrelsen i Gävleborgs län*, som infortrat yttranden från hushållningssällskapets förvaltningsutskott, har ansett, att, ehuru det otvivelaktigt torde vara att förvänta, att humanare slaktmetoder genom den alltjämt fortgående upplysningen alltmera komme att tillämpas, likväl en lagstiftning, som möjliggjorde bestraffning av djurplågeri vid slakt, så länge sådant dock faktiskt förekomme, hade fog för sig.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har införskaffat yttranden av magistraterna i Härnösand, Sundsvall och Örnsköldsvik, stadsstyrelsen i Sollefteå samt landsfiskaler i länet och stadsveterinären i Sundsvall. För innehållet av dessa yttranden har länsstyrelsen i sitt utlåtande lämnat följande sammanfattande redogörelse:

Magistraten i Örnsköldsvik och stadsstyrelsen i Sollefteå samt en del av landsfiskalerna hava uttalat, att särskilda föreskrifter i angivet syfte icke syntes erforderliga. Som skäl härför har huvudsakligen åberopats, att vid yrkesmässig slakt alltid användes skjutmask; att vid hemsklakt oftast biträdde yrkes-slaktare, vilka därvid ävenledes använde skjutmask; att vid slakt av större husdjur, såsom svin, större nötkreatur och hästar, alltid brukades slaktmask; att visserligen från enstaka håll försports, att slakt av småkreatur såsom får och kalvar fortfarande ägde rum utan föregående bedövning, men att det icke genom lagstiftning kunde förebyggas, att känslolösa personer vid slakt någon gång tillfogade djur onödigt lidande; att bästa resultat torde vinnas genom ytterligare planmässigt bedrivna upplysningsverksamhet, vilken redan visat sig hava i avsevärd grad humaniserat slaktmetoderna; samt att i allt fall redan genom stadgandet i 18 kap. 16 § strafflagen, enligt dess lydelse i lagen den 6 maj 1921, straff vore stadgat för djurplågeri vid slakt. I övriga i ämnet inkomna yttranden uttalas däremot den mening, att särskilda bestämmelser till skyddande av djur mot onödigt lidande vid slakt måste anses av behov påkallade eller åtminstone icke obehörliga.

För egen del har länsstyrelsen anført, att av dessa yttrandens innehåll torde framgå att, om än särskild lagstiftning i förevarande ämne icke ansåges påkallad av mera allmänt behov, på området fortfarande finnes missförhållanden, vilka borde undanröjas. På grund härav tillstyrktes vidtagande av åtgärder i syfte att vid slakt husdjuren icke tillfogades onödigt lidande.

Länsstyrelsen i Östergötlands län, som infortrat yttranden av länsveterinären samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott, har anført: Behovet av en

lagstiftning uti ifrågavarande syfte syntes länsstyrelsen uppenbart, och denna åsikt vunne stöd i länsveterinärens yttrande, enligt vilket inhumana, med onödigt lidande för djuren förbundna slaktmetoder fortfarande på sina ställen komme till användning. Av vissa vid motionerna i ämnet fogade utlåtanden från ledningarna vid offentliga slakthus inom riket finge anses framgå, att tekniska hinder mot genomförande av motionärernas lagförslag, som ej heller torde komma att förorsaka slakthusen några särdeles betydande kostnader, icke mötte. Under sådana förhållanden vore länsstyrelsen av den åsikten, att lagstiftning i ungefärlig överensstämmelse med förslaget borde åvägbringas med avseende å den yrkesmässigt idkade slakterinäringen. Mera tveksam ställde sig länsstyrelsen till frågan, huruvida lagstiftningen i dess förslagsvis föreliggande form borde tillämpas jämväl å den slakt, som ägde rum inom enskilda hushåll huvudsakligen å landsbygden. Dels torde det, innan kunskapen om rationella slaktmetoder blivit mera allmänt spridd, möta svårigheter att vid dylik, i mindre skala driven slakt erhålla biträde av person, som uppfyllde de i förslaget stadgade kvalifikationer, dels torde någon kontroll å lagens efterlevnad med avseende å sådan slakt knappast vara möjlig och lagens effektivitet därigenom avsevärt förringas.

Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* har funnit vanskligt att avgöra, huru långt den ifrågasatta lagstiftningen borde sträcka sig, samt vidare anført:

Vid bedömande av denna fråga borde uppenbarligen djurskyddssynpunkten icke ensam vara avgörande. Om så bleve fallet, erhöles lätt en alltför ensidig lösning av frågan. Denna hade nämligen även en ekonomisk sida, som måste beaktats. Till belysande härav kunde erinras om tillvägagångssättet vid slakt av svin å exportslakterierna. Vid denna slakt dödades djuren på det sätt, att genom ett snitt halspulsådern avskures. Därest slakten skulle ske genom att en sprint eller en kula indreves eller inskötes i stora hjärnan, på sätt i motionerna ifrågasatts, skulle enligt vad länsstyrelsen inhämtat icke obetydliga kostnader uppstå för slakterierna, varjämte enligt en åsikt, som icke hade få förfäktare, det uppslaktade djurets kvalitet försämrades. Det kunde ock erinras, hurusom vid slakt av gäss enligt den i samma motioner anbefallda metod blodet ej skulle bli tillvarataget i lika mån som vid slakt enligt nu vanligt förfarande. Med de gjorda påpekandena beträffande den ekonomiska sidan av frågan hade länsstyrelsen icke velat hävda den meningen, att hänsyn till denna sida borde vara i stort sett avgörande, utan hölle före, att hänsyn till djurens lidande borde framför allt vara bestämmande. Men länsstyrelsen hade velat framhålla, att åtskilliga spörsmål funnes, vilka måste beaktas, innan ställning till frågan om slaktlag toges. I övrigt vore det icke blott med avseende å ekonomiska intressen som spörsmål uppställde sig. Olika meningar rådde nämligen även beträffande olika slaktmetoders beskaffenhet att medföra lidande för djuren. Det vore exempelvis icke oomtvistligt, att den vid slakt enligt judisk ritus företagna schäktingen innebure större lidande för djuren än den nu vanliga slakten, och följaktligen kunde det icke heller anses ostridigt, att svinslakten, sådan den på nyss beskrivet sätt bedreves vid exportslakterierna, vore ur djurskyddssynpunkt oantaglig. På grund av vad sålunda anförts hade länsstyrelsen icke något att erinra mot införande av förbud mot att vid slakt av nötkreatur och andra idisslande djur verkställa bedövningen på annat sätt än genom indrivande av en sprint eller avskjutande av en kula i stora hjärnan, men frågan om en slaktlag i övrigt borde bli föremål för en genom sakkunniga verkställd utredning.

I några av de nu berörda yttrandena från länsstyrelserna har, utöver vad redan anmärkts, särskilt behandlats frågan, huruvida det icke skulle vara möjligt att allenast med tillämpning av 18 kap. 16 § strafflagen enligt dess nuva-

rande lydelse åtkomma de missförhållanden, vilka den tillämnade lagstiftningen avsåge att bekämpa.

Sålunda har *länsstyrelsen i Kronobergs län* uttryckt förmodan, att den under år 1921 tillkomna ändringen av 18 kap. 16 § strafflagen ej torde i någon vidare mån vara ägnad att medverka till åstadkommande av rättelse beträffande nämnda missförhållanden. — *Länsstyrelsen i Gotlands län* har anfört, att länsstyrelsen ej ansåge bestämmelserna i nämnda lagrum vara tillfyllest för ett effektivt förebyggande av att vid slakt av husdjur onödigt lidande tillfogades djuren. Dessa bestämmelser hade nämligen en så allmän avfattning, att det torde vara svårt att i ett enskilt fall avgöra, huruvida djurplågeri föreläge eller ej, varav en vacklande praxis vid domstolarnas bedömande av dylika fall syntes hava blivit en följd. — *Länsstyrelsen i Hallands län* har likaledes ansett, att lagrummet även i den lydelse, som det år 1921 erhållit, lämnade rum för olika tolkningar av vad som skulle vid slakt anses såsom uppenbar grymhet och fördenskull förskylla straff. Det vore enligt länsstyrelsens åsikt oundgängligt, att lagbudet kompletterades genom en författning, som närmare angäve vad som vid slakt vore tillåtet eller förbjudet.

Av de myndigheter, som *avstyrkt* motionärernas förslag, har *överståthållarämbetet*, som med sitt utlåtande överlämnat yttranden av polismästaren i Stockholm samt av slakthus- och saluhallsstyrelsen därstädes, anfört:

'Då uppenbar grymhet vid behandling av djur är i strafflagen belagd med straff, så blir en person straffad, om han visar en sådan grymhet jämväl vid slakt, därest han inser, att hans handlingssätt innefattar onödig grymhet. Inser han däremot icke detta, och inses icke heller detta av befolkningen i trakten, så är det upplysningens, framför allt folkskolans plikt att göra detta klart för befolkningen. Man bör i allmänhet akta sig för att inskrida reglerande och hämmande å folks handlingar, vilka de sedan gammalt äro vana vid att företaga, utan man bör lära dem, att ett sådant handlande bör undvikas. Fortsätta de i alla fall härmed, d. v. s. i detta fall med ett förfarande vid slakt, som innebär onödig grymhet, så måste denna grymhet betraktas såsom uppenbar och är således redan nu belagd med straff. I stort sett torde kunna sägas, att nutidens lagstiftning är alldeles för benägen att stifta lagar för alla förekommande fall. Man vågar snart icke taga ett steg utan att fråga sig om detta är lagligen tillåtet. Överståthållarämbetet hemställer alltså, att vidare stadganden uti förevarande avseende må befinnas icke vara erforderliga.'

Länsstyrelsen i Uppsala län, som vid utlåtandet fogat yttranden av länsveterinären ävensom veterinärstyrelsen i länet, har uttalat följande:

Det torde vara obestridligt, att på senare tider insikten om förkastligheten av onödigt plågsamma slaktmetoder vunnit avsevärt i styrka och utbredning, ävensom att ytterligare framsteg i denna riktning vore att med visshet emotse. Länsstyrelsen ansåge det dock kunna lända till gagn, om kvardröjande rester av äldre vanor och uppfattning även på lagstiftningens väg bekämpades. Av olika skäl syntes det emellertid vara olämpligt att meddela detaljerade föreskrifter om förfarandet vid slakt. Uppenbar grymhet vid slaktande av husdjur utgjorde i själva verket allenast en form av straffbart djurplågeri. Då detta näppeligen med tillräcklig påtaglighet framginge av ifrågavarande strafflagsparagrafs nuvarande lydelse, förordade länsstyrelsen, att bland exemplen i 18 kap. 16 § i strafflagen infördes ungefär följande: »genom sådant förfarande vid slakt, att onödigt lidande tillfogas djuret».

Länsstyrelsen i Kristianstads län, som med utlåtandet överlämnat yttranden från kommunalfullmäktige i Vånga och Norra Akarps socknar samt Östra Skånes andelsslakteriförening, har yttrat:

Väl måste det anses önskvärt, att bestämmelser i syfte att förhindra råhet och onödigt grymhet vid slakt kunde införas i lagstiftningen. Emellertid vore det av vikt, att dessa bestämmelser icke gjordes sådana, att deras iakttagande måste föranleda nedsättning i köttets värde eller eljest för yrkesutövarna medföra skada, vilken icke stode i rimligt förhållande till vad man genom lagstiftningen avsåge att vinna. I detta avseende ansåge länsstyrelsen vissa av Östra Skånes andelsslakteriförening med avseende å slakt av svin framställda erinringar förtjäna beaktande. Ehuru länsstyrelsen alltså funne syftet med de vid årets riksdag väckta motionerna beaktansvärt, kunde länsstyrelsen icke tillstyrka en lagstiftning i ämnet på grundval av det av motionärerna framförda lagförslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har med överlämnande av ett från lappfogden i länets norra distrikt infordrat yttrande andragit följande:

'Utvecklingen under de senaste årtiondena företer en fortgående fördjupning inom alla samhällslager i uppfattningen av människans förpliktelser mot djuren och hand i hand med denna utveckling hava även de gamla slaktmetoderna i allt större utsträckning fått vika för mera tidsenliga och humana förfaringsätt. Denna utveckling får väl till en del betraktas som en frukt av den stigande allmänna upplysningen, men säkerligen har också den speciellt av djurskyddsföreningarna bedrivna propagandan för humanare slaktmetoder i väsentlig mån bidragit till de resultat, som hittills uppnåtts. För en särskild lagstiftning på detta område finner länsstyrelsen tiden ännu icke mogen. Bland befolkningen i mera avlägsna bygder och särskilt bland lappallmogen torde nämligen ännu råda föga förståelse för nyheter på detta område, och det skulle därför säkerligen möta oöverstigliga svårigheter att effektivt upprätthålla en lag, som stämplar den allmänt gängse och såsom lämpligast ansedda slaktmetoden såsom brottslig handling. Härtill kommer, att det ännu icke synes vara nöjaktigt utrett, vilka metoder, som i olika fall bäst lämpa sig för behörigt tillgodoseende såväl av kravet på djurskydd som av djurägarens berättigade intresse av bästa möjliga ekonomiska utbyte av slakten. Statsmakternas åtgärder på förevarande område synas därför för närvarande böra inskränkas till att uppmuntra och understödja upplysningsverksamheten. Som lämpliga organ för denna verksamhet torde kunna framhållas hushållningssällskapen, vilka genom sina vandringsrättare stå i kontakt med befolkningen även på avlägsna platser och därigenom äro i stånd att göra effektiv propaganda för förbättrade slaktmetoder. Lappfogdarna och lappväsendets övriga tjänstemän skulle säkerligen även lätt kunna intresseras för motsvarande uppgift bland de renskötande lapparna.'

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus' län, som infordrat yttrande från hushållningssällskapets förvaltningsutskott samt Göteborgs djurskyddsförening, har anfört:

Med stigande upplysning hade ett humanare förfarande vid slakt av husdjur efter hand börjat tillämpas, och känslan för skyldighet att vid slakt undvika allt onödigt plågande av djuren torde numera hunnit tränga in i det allmänna rättsmedvetandet. Länsstyrelsen ansåge sig också kunna vitsorda en av förvaltningsutskottet lämnad uppgift, att vid hemslakt bedövningsmetoden allmänt tillämpades i länet. Med hänsyn härtill ifrågasattes, huruvida lagstiftning i ämnet vore erforderlig.

Länsstyrelsen har därefter behandlat frågan om betydelsen av det föreslagna bedövningstvängets införande med hänsyn till verksamheten vid de s. k. exportslakterierna och funnit sig, innan denna fråga utretts, såsom förut nämnts icke kunna taga någon ställning till saken.

De yttranden, vilka efter vad förut nämnts införskaffats av *överståthållar- Av länsstyrelserna införskaffade yttranden.* ämbetet och länsstyrelserna, innehålla uttalanden såväl för som emot den ifrågasatta lagstiftningen.

Tillstyrkande hava — förutom *länsveterinärerna i Södermanlands och Västmanlands län*, för vilkas yttranden redan blivit redogjort, — uttalat sig *polismästaren i Stockholm, magistraterna i Härnösand och Sundsvall samt Lindesberg och Örebro* ävensom *hälsovårdsnämnden i sistnämnda stad, tretton landsfiskaler i Västernorrlands, en i Kopparbergs och tre i Örebro län, landsfogden i Kronobergs län samt länets avdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler, lappfogden i Västerbottens län, länsveterinärerna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Älvsborgs, Värmlands, Örebro och Kopparbergs län, veterinärstyrelsen och länsveterinären i Uppsala län, länsveterinären och tre distriktsveterinärer i Blekinge län, länsveterinären i Jämtlands länsveterinär-distrikt samt stadsveterinären i Sundsvall, hushållningssällskapens i Östergötlands och Kalmar läns förvaltningsutskott* ävensom *kommunalfullmäktige i Norra Åkarps socken och Göteborgs djurskyddsförening.*

Däremot hava i avstyrkande riktning uttalat sig — förutom *magistraten i Örnsköldsvik och stadsstyrelsen i Sollefteå* ävensom vissa landsfiskaler i *Västernorrlands län*, vilkas uttalanden tidigare refererats — *lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt, hushållningssällskapens i Gävleborgs* samt i *Göteborgs och Bohus' län förvaltningsutskott, kommunalfullmäktige i Vånga socken* samt *Östra Skånes andelsslakteriförening.*

Vidare har *länsveterinären i Härjedalens länsveterinär-distrikt* anført, huru- som i distriktet uppfattningen, att husdjuren vid slakt ej borde tillfogas onödigt lidande, så genomträngt hela befolkningen, även i de avlägsnaste bygder, att lagstiftningsåtgärder i förevarande avseende i vad det gällde denna trakt kunde anses för obehövlige. Därest emellertid lagstiftningsåtgärder påkallades med hänsyn till övriga delar av landet, syntes det av de svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund utarbetade lagförslaget väl fylla sitt ändamål. *En landsfiskal i Västernorrlands län* har gjort ett uttalande, varav synes framgå, att han betvivlar, att i ämnet skall kunna åstadkommas någon lagstiftning, som bleve fullt effektiv. Slutligen har *slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm*, under erinran att i nämnda stad liksom i övriga kommuner med slakthustvång förbud rådde mot slakt av boskap annorstädes än i offentligt slakthus, framhållit, att dettas organisation och ställning torde lämna erforderlig trygghet emot, att slakt där skedde på sätt, som kunde anses medföra onödigt lidande för djuren, samt vidare uppgivit, att inom styrelsen skilda meningar yppats angående behövligheten över huvud taget av särskild lagstiftning om förfarandet vid slakt. Enighet hade emellertid rätt därom, att vissa former av slakt utan bedövning av djuret före blodavtappningen förekomme, som uppenbarligen tillfogade djuret onödigt lidande och vilka följaktligen borde vara förbjudna.

I övrigt hava i sådana yttranden, som gå i tillstyrkande riktning, liknande synpunkter framkommit som de, vilka blivut uttryckta i förut återgivna tillstyrkande uttalanden. Sålunda har anmärkts, att genom den å området bedrivna upplysningsverksamheten småningom åstadkommits, att slakt av husdjur mestadels verkställdes först efter bedövning. Dock ägde fortfarande slakt i viss utsträckning rum utan föregående bedövning. Beträffande storboskap vore dock sådant mindre vanligt och torde då förekomma i avlägsna eller glest befolkade bygder. I fråga om mindre djur såsom får, kalvar och svin underlätes däremot oftare att bedöva dem. En landsfiskal har anmärkt, att det torde givas enstaka exempel även inom tätare befolkade trakter, där slakten verkställdes efter föråldrade metoder, varjämte det syntes hava inrotat sig en föreställning, att slakt av vissa djur ej kunde verkställas annat än på hävdvunnet sätt. I åtskilliga yttranden har sagts, att vad nu anmärkts i fråga om missförhållanden vid slakt närmast ägde tillämpning med avseende å hemslakt, under det att vid yrkesmässigt bedriven slakt bedövning mindre ofta bleve försummad. I ett par yttranden har dock uttryckligen framhållits, att lagstiftning ansåges behöfelig såväl vid yrkesmässigt bedriven slakt som vid hemslakt. Några uttalanden hava upptagit, att onödigt plågende av djuren ofta hade sin grund däri, att slakten utfördes av ovana och okunniga personer. I ett par yttranden har förklarats, att i den ort, sådant yttrande avsåge, inga missförhållanden av betydelse förekommit under senare tid, men att förhållanden å andra orter torde påkalla lagstiftning i ämnet. Å andra sidan har i många fall dylik lagstiftning betecknats såsom synnerligen välbehöfelig. Flerstädes har framkommit, att kravet å lagstiftning uppbures av den allmänna folkmeningen. I några uttalanden har i samband härmed betonats, att fortsatt upplysningsverksamhet icke vore tillfyllest. Slutligen hava ett antal yttranden, däribland några som avgivits av landsfiskaler, uttryckligen framhållit, att de missförhållanden, varom fråga vore, i allmänhet icke kunde åtkommas efter 18 kap. 16 § strafflagen.

Vidkommande nu ifrågavarande yttranden, som gå i avstyrkande riktning, har *lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* yttrat:

De slaktmetoder, som sedan gammalt vanligast förekomme bland lapparna och nybyggarna i Norrbottens nordligaste socknar, vore nackstick vid slakt av nötkreatur och hjärtstick vid slakt av renar och mindre djur såsom får och getter. Båda sticken hade förut vanligen skett utan någon som helst bedövning och så vore ännu vid slakt av renar vanligen fallet. Vid slakt av nötkreatur och mindre husdjur hade däremot under senaste årtiondet humanare slaktmetoder i allt större utsträckning kommit till användning. Förtjänsten av denna förbättring tillkomme till största delen vandringsrättarna, vilka så ofta tillfälle erbjödes dem verkställde slakt efter modernare metoder. Ännu finnes dock trakter, där slakt särskilt av mindre husdjur skedde utan bedövning, genom hjärtstick. Innan en speciell slaktlag trädde i kraft, vore det, särskilt i fråga om slakt av renar, alldeles nödvändigt att under ett flertal år bedriva en intensiv propaganda för humanare slaktmetoder, så att i det allmänna medvetandet uppstode behov att få de missförhållanden, som finnes, undanröjda. Önskvärt vore därför, att speciellt utbildade instruktörer utsändes till de största slaktplatserna för att rent praktiskt visa fördelarna av de humanare slaktmetoderna. Vunnes icke före lagens ikraftträdande befolkningen på upplysningens väg i någon mån för de humanare slaktmetoderna, skulle lagen säkerligen endast bliva till för att överträdas. Bevakningen kunde omöjliggöras så snoggrann, att överträdelserna i större antal bleve åtalade, särskilt som befolkningen knappast i något fall skulle vara åklagarna till hjälp.

Hushållningssällskapet i Gävleborgs län förvaltningsutskott har anfört:

Utskottet kunde i viss grad biträda den i motionerna uttalade uppfattningen, att djurplågeri vid slakt alltså utövades i stor skala. Dock hade motionärerna alltför mycket underskattat den utveckling på hithörande område, som försiggått under de sista tjugu åren. Med hänsyn till den humanare uppfattning, som på nu förevarande område gjorde sig alltmer märkbar, ansåge utskottet, att en särskild lagstiftning angående förfarande vid slakt icke vore behöfvlig. Då dessutom numera förekommande djurplågeri vid slakt som regel torde hava sin orsak i ren okunnighet på området, vilken kunde bäst avhjälpas genom undervisning, ansåge sig förvaltningsutskottet böra avstyrka, att den i motionerna ifrågasatta lagen antoges, och i stället förorda sådana åtgärder, att djurskyddsundervisningen kunde bedrivas enligt dittills följda grunder och om möjligt ytterligare utökas och förbättras.

Hushållningssällskapet i Göteborgs och Bohus' län förvaltningsutskott har likaledes konstaterat, att förhållandena under de senaste årtiondena undergått en så avsevärd förändring till det bättre, att det kunde ifrågasättas om överbud taget någon lagbestämmelse längre vore behöfvlig. Numera finnes knappast något fall av slakt hos enskilda, med undantag för sådana, som förorsakades av olycksfall, där ej bedövning verkställdes. Visserligen förekomme det vid slakt å exportslakterierna, att slakt av svin verkställdes utan föregående bedövning, men då detta allmänt betecknades såsom en praktisk nödvändighet, och enligt veterinärens yttrande icke medförde något djurplågeri, torde någon lagstiftning i avsikt att förbjuda slaktmetoden icke vara erforderlig. Därför avstyrktes motionärernas förslag.

Östra Skånes andelsslakteriförening har helt grundat sitt avstyrkande på de olägenheter, vilka vad angår slakt av svin förmenats vara förbundna med bedövning före blodavtappningen.

I tillstyrkande riktning hava uttalat sig jämväl *direktörerna vid de offentliga slakthusen i Stockholm, Göteborg och Malmö* ävensom *styrelsen för föreningen svenska städers offentliga slakthus*.

*Represen-
tanter för
offentliga
slakthus.*

För de yttranden, vilka avgivits av *föreståndarna* för de förut nämnda *mossiska församlingarna*, skall i annat sammanhang redogöras.

Föreningen Sveriges landsfiskaler har i sin tidigare omförmälda framställning hemställt, att för riksdagen måtte snarast möjligt framläggas ett förslag till slaktlag, däri påbjödes ovillkorlig bedövning av slaktdjuren före blodavtappningen. Till stöd härför har föreningen anfört, att visserligen slakt av husdjur numera, i främsta rummet tack vare djurskyddsföreningarnas arbete, i mycket betydande omfattning företoges, först sedan djuren blivit bedövade; och åstadkommes bedövningen genom injagande av en kula eller indrivande av en sprint i stora hjärnan. Dock slaktades ännu å landsbygden ett stort antal djur utan föregående bedövning enligt gammalt hävdvunnet sätt. Vid exportslakterierna kunde det till och med nästan betraktas som regel, att svinen först upphissades i en vid ena bakbenet fäst järnlänk och därefter stukkes samt lämnades att förblöda, allt utan någon som helst bedövning av djuren. Ehuru ett flertal länsstyrelser ålagt allmänna åklagarna att såsom uppenbart djurplågeri beivra all slakt av husdjur, vilken företoges utan föregående bedövning, kunde detta under nuvarande förhållanden ej med framgång konsekvent genomföras, då bristen på en slaktlag, vilken oförtydligt påbjöde bedövning av slaktdjuret, innan blodavtappningen började, gjorde utgången av ett dylikt

*Föreningen
Sveriges
landsfiska-
ler.*

åtal mycket oviss. Det vore dock tydligt, att allmänheten hade svårt att fatta, varför just detta uppenbara och omänskliga djurplågeri skulle få förövas utan minsta straffpåföljd, under det att relativt lindriga fall av djurplågeri bestraffades. Under dessa förhållanden bleve icke minst landsfiskalernas ställning ofta nog mycket svår och obehaglig.

*Föreningen
Sveriges
stadsfiska-
ler.*

I denna hemställan har *föreningen Sveriges stadsfiskaler* förklarat sig i huvudsak instämma. De i framställningen från Sveriges landsfiskaler berörda, å landsbygden förekommande förhållandena gällde visserligen icke i allo städerna, men önskvärdheten av effektiv lagstiftning för hindrande av onödigt djurplågeri framstode även här, särskilt vid åtskilliga till städerna förlagda slakterier. Visserligen finge väl anses, att svårigheter mötte att vid yrkesmässig slakt åstadkomma alla de ur djurvårdssynpunkt önskvärda åtgärder, som kunde ifrågakomma, men detta förringade dock icke angelägenheten av lagstiftning, innefattande förbud i allmänhet mot slakt utan bedövning. Från föreningsmedlemmars praktik såsom åklagare kunde intygas, vilket grymt djurplågeri alltjämt florerade under laga former, och huru svårt det för närvarande vore att få dylikt beivrat.

*Nordiska
djurskydds-
föreningen
och Djur-
vännernas
nya för-
ening.*

Nordiska djurskyddsföreningen och *Djurvännernas nya förening* hava i sin framställning framhållit, att rättsuppfattningen hos största delen av vårt folk numera krävde ovillkorlig bedövning av slaktdjur före blodavtappningen och att denna rättsuppfattning hade behov snarast möjligt av stöd genom positiva lagbestämmelser.

*Departement-
schefen.*

I fråga om behovet av lagbestämmelser i detta ämne ansluter jag mig till den uppfattning, som kommit till uttryck i riksdagens och justitieombudsmannens framställningar och nu jämväl bestyrkts av det övervägande flertalet i detta ärende avgivna yttranden från ämbetsmyndigheter och enskilda sammanslutningar. Väl står det utom varje tvekan, att den ihärdiga upplysningsverksamhet, som sedan årtal bedrivits av frivilliga krafter i djurskyddsarbetets tjänst, på de flesta håll i vårt land vunnit avgjord framgång. På denna väg hava slaktsätt, som kännetecknats av grymhet och råhet, i stor utsträckning undanträngts. I folkmedvetandet har förpliktelsen till god behandling av djuren otvivelaktigt alltmer erhållit insteg; ett erkännande härav ligger även i de tid efter annan skärpta straffbestämmelser mot djurplågeri, vilka upptagits i vår lagstiftning. Men knappast synes det göra till fyllest att härtinnan helt lita till verkan av fortsatt upplysning. Utredningen ger efter min uppfattning tydligt vid handen, att mångenstädes ännu förekommer slakt under former, vilka det måste vara angeläget att förhindra. Där dylika slaktsätt icke innebära straffbart djurplågeri — och i allmänhet torde en tillämpning av 18 kap. 16 § strafflagen vara utesluten — erbjuder gällande lagstiftning icke något medel till deras beivrande.

Det torde ligga i sakens natur, att på en allmän sammanfattning av föreskrifter om förfarandet vid slakt icke kunna ställas alltför höga anspråk i fråga om fullständighet eller utformning i detaljer. En långt genomförd reglering skulle knappast heller vara önskvärd eller lämplig. För lantbefolkningen kunde den lätteligen bliva oskäligt betungande, och, i den mån den tilläventyrs komme i alltför skarp motsättning till rådande bruk och vanor, skulle den svårligen kunna alltigenom upprätthållas. En begränsning är därför nöd-

vändig. De förslag och uttalanden, vilka tid efter annan förekommit i fråga om en lagstiftning i detta ämne, sammanstämman däri, att dess väsentliga betydelse måste ligga i genomförandet av den allmänna regeln, att vid slakt bedövning skall föregå djurets avlivande. Att en föreskrift av detta innehåll jämte därtill anslutna bestämmelser om straff för överträdelse böra meddelas i form av lag synes följa av deras samband med strafflagens stadganden om djurplågeri. Huruvida de ytterligare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga, böra upptagas i en dylik lag eller lämpligare utfärdas i administrativ ordning, läser bliva beroende av den närmare prövningen av dessa bestämmelsers innehåll och tillämplighet.

Om en lagstiftning av nu antytt innehåll skall komma till stånd, möter spørsmålet, huruvida den bör erhålla giltighet beträffande husdjurslakt i allmänhet eller om den bör vinna tillämpning endast med viss begränsning. I 1909 års skrivelse uttalade riksdagen, att det syntes tveksamt om den ifrågasatta lagstiftningen borde omfatta även annan slakt av husdjur än sådan, förrättad av dem, vilka utövade slakteriyrket såsom näring eller eljest i mera avsevärd omfattning tillhandaginge allmänheten med förrättande av slakt. För min del har jag emellertid av utredningen i ärendet funnit framgå, att lagens syfte måste komma att väsentligen äventyras, därest dess tillämplighet skulle på angivet sätt inskränkas. Vid avfattandet av lagens bestämmelser bör tydligen dock tillses, att dessa icke bliva onödigt betungande med hänsyn till s. k. hemslacht.

På grundval av den föreliggande utredningen har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta ett förslag till *lag angående slakt av husdjur*. För detta förslag anhåller jag nu få lämna redogörelse.

Såsom framgår av den föreslagna lagens rubrik, skall lagen äga tillämpning endast i fråga om slakt av husdjur. Någon närmare bestämning av uttrycket husdjur har icke ansetts erforderlig, helst uttrycket redan tidigare brukats i vissa författningar. Att, på sätt i ett yttrande blivit ifrågasatt, från lagens tillämpning undantaga fjäderfä, har jag icke kunnat anse lämpligt, särskilt med hänsyn till det i vissa orter brukliga tillvägagångssättet vid slakt av gäss. De bestämmelser, vilka upptagits i lagförslaget, torde ej heller äga det innehåll, att ett dylikt undantag kan anses nödvändigt.

I fråga om innebörden av uttrycket slakt — vilket icke heller ansetts behöva närmare definieras — har i ett yttrande anmärkts, att då därmed torde åsyftas endast dödande av djur för köttets användande såsom födoämne och meningen icke kunde vara att förbjuda exempelvis avlivande av hundar och katter medelst lämpliga gifter eller dylikt, detta möjligen borde komma till uttryck i lagens avfattning. För min del har jag ansett det icke kunna vara tveklöst, att de anförda fallen ej innefattas under begreppet slakt. Med slakt i egentlig mening torde nämligen förstås allenast ett husdjurs avlivande för köttets användning till föda, varjämte uttrycket i överförd bemärkelse läser användas jämväl i fråga om vissa därmed besläktade fall, såsom när ett husdjur, vars kött under normala förhållanden användes till föda, skall avlivas, men köttet — till följd av sjukdom hos djuret eller av annan orsak — icke tillvaratagas.

*Speciell motivering.
Rubriken.*

I detta sammanhang må anmärkas, att till slakt av husdjur icke kan vara att hänföra det fall, att ett sådant djur, som förvildats eller av annan orsak ej kan infångas, dödas genom skjutning å avstånd eller på annat liknande sätt.

1 §.

I denna paragraf har upptagits den redan angivna huvudregeln, att vid slakt av husdjur bedövning skall föregå djurets avlivande. Stadgandet har erhållit sådan avfattning, att, sedan bedövningen verkställts, blodavtappningen icke må kunna fördröjas så länge, att djuret hinner återfå medvetandet, innan till följd av densamma döden inträtt.

I enlighet med vad i åtskilliga yttranden förordats har i fråga om slakt av fjäderfå och kaniner medgivits det undantag från huvudregeln, att avlivandet må kunna ske utan föregående bedövning av djuret genom att huvudet hastigt skiljes från kroppen. Det nu å vissa håll vid slakt av fjäderfå och stundom även beträffande kaniner praktiserade förfarandet att utan föregående bedövning *avskära* djurets huvud eller att endast öppna halsådrorna blir genom nu berörda stadgande förbjudet. Likaledes må framhållas, att det nu brukliga tillvägagångssättet att avliva gäss icke medelst huvudets avhuggande utan genom blodavtappning kommer att vara tillåtet allenast om djuret förut bedövats, exempelvis genom ett tillräckligt kraftigt slag å främre delen av huvudet.

Det av motionärerna vid 1925 års riksdag framlagda förslaget upptog vissa föreskrifter angående det sätt, varpå bedövningen finge äga rum. Sålunda föreslogs, att bedövningen skulle verkställas därigenom att i stora hjärnan indreves en sprint eller skötes in en kula; dock att mindre djur kunde bedövas genom slag i pannan. Bestämmelsen motiverades på följande sätt:

'Bland metoder, som kunna tänkas komma till användning vid bedövning av slaktdjur, böra främst sådana komma i fråga, varvid en främmande kropp indrivs eller inskjutes i de delar av djurets hjärna, till vilka medvetandet anses lokaliserat, nämligen de mitt för pannbenet belägna partierna av stora hjärnan. Genom att använda slag- eller skjutapparat äger man nämligen väsentligt större garantier för att icke blott bedövning åstadkommes utan att även ett uppvaknande icke må komma i fråga. Det är nämligen ingalunda sällsynt, att ett icke tillräckligt kraftigt eller felaktigt applicerat slag mot djurets panna antingen icke åstadkommer någon bedövning alls eller också åvägabringar en ofullständig sådan av endast övergående art. Särskilt vanskligt kan det dessutom vara att på sistnämnda sätt söka bedöva ett stort och kraftigt djur med hårt och starkt byggt pannben. Handlar det åter om mindre djur, såsom i synnerhet får och kalvar samt bland fjäderfå gäss, bör en betryggande grad av bedövning av slaktdjuret kunna åstadkommas endast genom det s. k. pannslaget utan användning således av någon apparat, som direkt skadar stora hjärnan.'

Frågan, huruvida lagen bör innehålla anvisning angående sättet för bedövningens verkställande, har berörts i några av de inkomna yttrandena.

Sålunda har *professor Johansson* yttrat, att motionärernas förslag huvudsakligen rörde sig med primitiva metoder samt uppenbarligen förutsatte, att dessa skulle bli bestående. Man kunde sålunda befara, att förslagets antagande skulle bidra till att för lång tid framåt fastläsa metoder, som för tillfället tillfredsställde vissa krav. Då förslaget avsåg att legalisera vissa

angivna delar av det för närvarande praktiserade slaktförfarandet, kunde man ock vara tveksam, huruvida en detalj sådan som »klubbbandet» representerade ett framsteg, vilket förtjänade anföras i särskild lag. Onekligen måste det samma räknas till det primitiva dödandet. En *landsfiskal* har gjort gällande, att bedövning borde få verkställas endast med användande av godkänd skjutapparat. *Direktören vid det offentliga slakthuset* i Malmö har anfört, att, om olämpliga redskap användes, kunde indrivandet av en sprint eller inskjutandet av en kula i stora hjärnan på ett djur medföra både lidande för djuret och risk för de vid slakten närvarande personerna. Då numera överallt i handeln tillhandahölles lämpliga slaktapparater för såväl kula som sprint, borde i lagtexten utsägas, att indrivandet av sprinten eller kulan skulle ske medelst slaktapparat. *Styrelsen för föreningen svenska städers offentliga slakthus* har likaledes föreslagit, att till förekommande därav, att vid bedövning med sprint eller kula användes antingen en lös sprint eller ett vanligt skjutgevär, vilket kunde medföra onödigt lidande för djuret och risk för den, som verkställde bedövningen, i lagen borde föreskrivas, att bedövning skulle ske medelst slaktapparat. Emellertid har styrelsen ansett, att tillika ett stadgande kunde upptagas av innehåll, att bedövningen jämväl finge verkställas efter annan metod, därest den blivit godkänd av veterinärhögskolans lärarekollegium. Dylikt stadgande har ock förordats av *direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm*, som anfört, att det ej vore utslutet att nya, ännu bättre bedövningsmetoder kunde framkomma. Även *länsstyrelsen i Väster-norrlands län* har anmärkt, att slakttekniken fortfarande torde vara stadd i framåtskridande och att därför tvekan syntes befogad, huruvida det kunde vara lämpligt att angiva vissa sätt för bedövningsverkställande såsom ensamma tillåtliga. I ett annat yttrande har däremot den mening uttalats, att »ett lagstiftande om ännu okända metoder» vore olämpligt. Slutligen har en *läns-veterinär* framhållit, att lagen borde bestämma att slakt måste föregås av djurets effektiva bedövning, varjämte anmärkts, att till sådan bedövning borde räknas skott genom huvudskålen och krossning av denna genom sprint, yxa, klubba eller dylikt.

För egen del vill jag ansluta mig till vad i vissa utlåtanden anförts mot intagande i lagen av föreskrifter om ett visst förfarande vid bedövningens verkställande. Att, såsom i ett par yttranden förordats, för varje fall påbjuda användning av särskilt konstruerade bedövningsredskap, såsom skott- eller slagapparater, anser jag för närvarande icke lämpligen kunna ske. Icke heller kan jag finna riktigt att föreskriva ovillkorlig användning av de bedövningsmetoder, vilka nu med avseende å de olika djurslagen vanligen begagnas. Därigenom torde kunna förhindras den utveckling av ännu bättre bedövningsmetoder, vilken alltjämt fortgår. Jag har därför stannat vid att icke föreslå någon särskild bestämmelse i fråga om sättet för bedövningens åvägbringande. Av det tidigare återgivna yttrandet från veterinärhögskolans lärarekollegium framgår för övrigt, att med nödig färdighet hos den, som verkställer slakten, den ena bedövningsmetoden icke behöver giva sämre resultat än den andra. På den, som verkställer slakt, lärers i allt fall lagen få anses ställa den fordran att han begagnar sig av ett efter omständigheterna lämpligt tillvägagångssätt för verkställande av bedövning.

Framhållas kan, hurusom lagen icke avser att förhindra det åtminstone vid hästslakt stundom brukade, av veterinärhögskolans lärarekollegium omnämnda förfarandet att medelst gevär eller pistol giva djuret ett skott i huvudet samt

därefter avtappa blodet. Visserligen lärer dylikt skott i regeln föranleda en ögonblicklig död, vadan här egentligen icke kan sägas, att djuret bedövas. Emellertid skall enligt uppgift motsvarande förhållande ofta, särskilt i fråga om svin, inträffa jämväl där s. k. skjutapparat kommer till användning. Anmärkningen träffar således även denna metod. Påpekas må för övrigt, att i den finska förordningen skott ur skjutvapen nämnts bland bedövningsmetoder vid sidan av bedövning medelst skjutapparat. Likaså i vissa av de inkomna yttrandena.

2 §.

Enligt motionerna vid 1925 års riksdag skulle slakt få utföras allenast av däri kunnig person, som uppnått aderton års ålder. I fråga om denna bestämmelse yttrade motionärerna endast, att förstnämnda uttryck icke finge tolkas så, att en person, vilken utfört slakt å ett eller flera slag av djur, därför nödvändigtvis måste vara hemmastadd i slakt av alla djur. Med avseende å åldersgränsen hade ansetts, att en person före den nämnda åldern som regel icke ägde den för slakt av storboskap nödiga styrkan, ej heller det förstånd, som tarvades för att med mildhet och aktsamhet behandla slaktdjur.

Veterinärhögskolans lärarekollegium har rörande den av motionärerna föreslagna bestämmelsen yttrat: Det syntes kollegiet lämpligt, om bestämmelsen gjordes mindre sträng åtminstone tills man hunnit förvärva nödig erfarenhet, huru påbudet om obligatorisk bedövning av slaktdjuren komme att verka. Stadsgandet borde ändras såunda, att all slakt skulle utföras av person, som vore hemmastadd uti att vid slakt använda bedövning, eller åtminstone med tillhjälp eller under medverkan av sådan person. Vidare borde åldersgränsen med hänsyn till möjligheten att utbilda slaktarläringar kunna något sänkas.

Styrelsen för veterinärhögskolan har förklarat sig finna de av lärarekollegiet sålunda uttalade betänkligheterna i viss mån berättigade. Dessa betänkligheter torde bäst undanröjas, om åt paragrafen gäves sådant innehåll, att slakt icke finge självständigt utföras av annan person än sådan, som däri vore kunnig och uppnått t. ex. 21 års ålder, men att person, som uppnått exempelvis 16 års ålder, dock finge verkställa slakt av smådjur, d. v. s. kaniner, fjäderfän och dylika djur, så ock av större djur, därest slakten skedde under tillsyn och ansvar av person, som uppfyllde förstnämnda villkor.

Medicinalstyrelsen har anført: Ifrågavarande bestämmelse i motionärernas förslag borde något ändras, så att av densamma tydligt framginge, att den, som verkställde slakt, skulle vara kunnig i det slaktsätt, varom fråga vore. Vidare syntes fordran på viss åldersgräns för rätt att verkställa slakt av praktiska skäl ej böra uppställas.

Det nu berörda förslaget har föranlett uttalanden jämväl från åtskilliga andra håll.

Sålunda hava *länsstyrelsen i Örebro län, lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt, hushållningssällskapens i Östergötlands samt Göteborgs och Bohus' län förvaltningsutskott, länsveterinärerna i Uppsala län samt i Dalarnes övre, Jämtlands och Härjedalens länsveterinärdistrikt* ävensom *hälsovårdsnämnden i Örebro och direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm* funnit uttrycket »däri kunnig person» alltför obestämt och följaktligen ägnat att leda till skilda tolkningar på olika orter, därest bestämmelsen överhuvud taget kunde få någon praktisk betydelse. Bestämmelsen har därför i några av dessa yttranden ansetts böra kompletteras genom angivande, hur den avsedda kompetensen skulle styrkas. *Hushållningssällskapet i Östergötlands län förvaltningsutskott* har

ifrågasatt, att någon dylik bestämmelse tillsvidare icke borde upptagas i lagen. *Hälsovårdsnämnden i Örebro* har uttalat enahanda mening, men tillagt, att möjligen kunde i stället stadgas förbud för den, som ej genomgått särskild utbildningskurs, att yrkesmässigt utföra slakt. *Länsveterinärerna i Jämtlands län* hava ansett omöjligt att uppställa några särskilda villkor i avseende å kunnigheten hos den, som skall utföra slakt. *Länsveterinären i Jämtlands länsveterinärdistrikt* har därvid i stället ifrågasatt mera utförliga bestämmelser i fråga om tillvägagångssättet vid slakt. Å andra sidan har *länsveterinären i Stockholms län* samt en *landsfiskal i Västernorrlands län* funnit, att slakt borde få utföras endast av yrkesutbildad person. *Länsveterinären i Uppsala län* har framhållit, att vid slakt av mindre djur ingalunda erfordrades samma yrkesskicklighet som i fråga om slakt av större djur, men att slaktarna i senare fallet borde styrka sin kompetens genom en av myndighet utfärdad licens. *Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* har anfört, att det ju låge i vars och ens eget intresse, om han önskade få slakt utförd, att denna verkligen skedde genom kunnig person. — Vad angår den av motionärerna tillämnade åldersgränsen har *slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm* ansett densamma väl hög. *Föreningen svenska städers offentliga slakthus jämte direktörerna vid slakthusen i Stockholm och Göteborg* hava uttalat sig för sänkning av åldersgränsen till femton år. *Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har funnit, att åldersbegränsningen borde hava avseende endast å yrkesmässigt bedriven slakt, varemot någon sådan begränsning icke borde stipuleras beträffande hems slakt. *Länsveterinären i Uppsala län* samt en *landsfiskal* hava yrkat, att åldersgränsen måtte bestämmas till tjuugu år, medan *Nordiska djurskyddsföreningen* föreslagit en minimiålder av tjuuguett år. *Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* har anfört, att bestämmelsen om aderton års ålder torde kunna gälla slakthus eller andra slakteriinrättningar men icke slakt i hemmen eller vid lappkåta.

För vinnande av det med lagen avsedda syftet, att slaktdjuren må besparas onödigt lidande, finner jag det vara av vikt, att slakten till den del, den föresiggår medan djuret ännu lever, verkställas endast av därtill lämpliga personer. Vilka betingelser i sådant hänseende böra uppställas, synes emellertid tveksamt. Dock torde det vara klart, att för självständigt utförande av nämnda del av slakten en viss ålder bör kunna fordras; och har jag därvid ansett den av motionärerna vid 1925 års riksdag föreslagna minimiåldern, aderton år, lämpligen kunna fastställas. Säkerligen skulle det för en stor del av landsbygdens befolkning ställa sig olägligt, om en högre ålder bleve föreskriven. Å andra sidan måste medgivas, att särskilt av hänsyn till yrkesutbildningen möjlighet bör finnas även för den, som icke fyllt aderton år, att på annans ansvar deltaga i slakt. Likaledes lära under enahanda förhållanden smådjur, såsom fjäderfä och kaniner, utan olägenhet kunna avlivas av underårig person. Jag har därför föreslagit ett stadgande av sådant innehåll, att under uppsikt av någon, som fyllt aderton år, och på dennes ansvar jämväl den, vilken icke uppnått nämnda ålder, må verkställa bedövning och blodavtappning eller eljest avliva djuret. Av stadgandets avfattning framgår, att den person, vilken sålunda har uppsikt över slakten, ensam bär ansvaret, därest för slakten gällande föreskrifter icke iakttagas.

Vidkommande fordran å viss utbildning, torde det få anses uteslutet att gå så långt som i vissa yttranden förordats, eller att kräva utbildning vid

slakteriinrättning. Med den betydande omfattning, vari å landsbygden hemslakt ännu utövas, skulle en sådan föreskrift bliva oskäligt sträng. Icke heller synes mig lämpligt att härutinnan skilja mellan yrkes- och hemslakt, helst en sådan skillnad mången gång kunde bliva vansklig att genomföra. I vissa orter torde nämligen ofta förekomma, att en och samma person, utan att sådant är hans huvudsakliga näring, i stor omfattning anlitas av än den ene än den andre djurägaren för verkställande av slakt. Beträffande slakteriinrättningar kunde väl ett sådant villkor utan svårighet uppställas, men synes å andra sidan i detta fall vara tämligen överflödigt. Påpekas må ock, att för vissa slag av dylika inrättningar särskilda ordningsstadgar fastställts, däri även upptagits föreskrifter i syfte att förhindra onödigt hård behandling av djuren. Vad angår den av motionärerna föreslagna mindre omfattande bestämmelsen, att den, som ville utföra slakt, skulle vara däri kunnig, finner jag riktigt vad i vissa yttranden anmärkts, eller att en sådan bestämmelse är alltför obestämd. Vid sådant förhållande har jag ansett lämpligast att icke i lagen införas någon bestämmelse av detta innehåll. På sätt i ett yttrande erinrats, ligger alltid något korrektiv däri, att det för den enskilde djurägaren icke saknar betydelse, huruvida djuret vid slakten behandlas på tillfredsställande sätt, enär motsatsen gärna inverkar ofördelaktigt å det uppslaktade köttets utseende och beskaffenhet.

I detta sammanhang må anmärkas, att stundom ifrågasatts, om icke, såsom fallet är i den finska förordningen, stadgande bör meddelas, att slakt, där sådant utan olägenhet kan ske, skall företagas utom synhåll för andra slaktdjur.

Härutinnan kan jag inskränka mig till att hänvisa till vad motionärerna vid 1925 års riksdag i denna fråga yttrat, eller att en sådan bestämmelse av praktiska skäl ej låter sig genomföra, framför allt av den orsak att de offentliga slakthusen äro så inrättade, att slakten försiggår i stora, öppna hallar. En effektiv kontroll är ej heller möjlig åstadkomma, om slakten skall ske i tillstängda mindre rum.

3 §.

I denna paragraf meddelas bestämmelse om undantag från den allmänna regeln om bedövning för det fall, att ett djur, som angripits av sjukdom eller råkat ut för någon olycka, bör utan omgång eller uppskov nedslaktas. Motionärernas förslag avsåg i denna del, att undantaget borde gälla allenast i fråga om det föreskrivna sättet för verkställande av slakt. Undantag finge således icke ske jämväl från föreskriften om viss minimiålder för den, som verkställde slakten. I detta avseende anförde motionärerna:

’Vid olycksfall eller hastigt påkommen sjukdom, varvid det är nödvändigt att döda ett husdjur så fort som möjligt, men tillgång till lämplig bedövningsapparat saknas, och man sålunda har att välja mellan att låta djuret lida, tills sådan apparat kan anskaffas, eller att använda de hjälpmedel, som äro till hands, exempelvis en yxa eller enbart en kniv, bör lagen självfallet ej lägga hinder i vägen för att en dylik från djurskyddssynpunkt försvarlig nödfallsåtgärd tillgripes.’

I anslutning till en av länsveterinären i Kalmar län och samma läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott gjord erinran har jag ansett denna

paragraf böra erhålla sådan avfattning, att ifrågavarande s. k. nödslakt må kunna, där omständigheterna det påkalla, verkställas utan iakttagande av bestämmelserna i vare sig 1 eller 2 §.

4 §.

Det vid 1925 års riksdag motionsvis framlagda lagförslaget innefattade icke något undantag från skyldigheten att bedöva slaktdjur före blodavtappingen i vidare mån än sådant undantag komme att följa av medgivandet till vissa mindre djurs avlivande medelst huvudets avhuggande och av bestämmelserna om s. k. nödslakt. Emellertid hava, såsom redan i det föregående blivit omnämnt, yrkanden framkommit om befrielse från bedövningstvånget med avseende å tre särskilda former av slakt, nämligen den judiska slaktmetoden, den s. k. dansk-amerikanska svinslaktmetoden och renslakten.

Vidkommande först *den judiska slaktmetoden, schäktningen*, så har rörande dess religiösa innebörd i ett av föreståndarna för de mosaiska församlingarna i Stockholm och Malmö åberopat, av förstnämnda församlings överrabbin *Dr M. Ehrenpreis* avfattat yttrande uppgivits, att schäktningen härleddes ur en i 5 Mosebok 12: 21, 23 och 24 förekommande hänvisning till ett visst slaktsätt och till förbudet att njuta blod, enär »blodet är själen». Härjämte innehölle 3 Mosebok 11: 39 och 17: 15 med flera ställen förbud att njuta kött av ett självdött eller skadat djur. Vidare talade Talmuds äldre del, *Mischna*, om schäktmetoden såsom en sedan länge bestående religiös tradition, varjämte en hel traktat i Talmud ägnats åt detaljerade bestämmelser om den rituella schäktningen. Dessa bestämmelser, vilka upptagits i senare judiska ritualcodices, utgjorde grundvalen för de nuvarande schäktningsföreskrifterna. Enär djuret måste slaktas i fullkomligt oskadat tillstånd, vore varje föregående bedövning, genom skott i huvudet eller dylikt, rituellt förbjudet.

Av *Ehrenpreis'* yttrande samt en av *veterinärhögskolans rektor, professorn A. V. Sahlstedt*, verkställd, med utlåtandet från styrelsen för högskolan överlämnad utredning, jämförda med vissa andra yttranden, inhämtas rörande tillvägagångssättet vid schäktningen, vilken endast kommer till användning beträffande idisslare och fjäderfä, följande:

Vid schäktningen kunna två på varandra följande avdelningar urskiljas. Först fängslas och nedlägges djuret såsom *förberedelse* till det s. k. *schäktsnittet*. Dessa förberedelser, som endast avse att bringa djuret i det för snittets utförande nödiga läget, höra icke till ritualen och utföras icke av den person, vilken verkställer schäktsnittet. Något rituellt hinder att med avseende å de nämnda förberedelserna använda den metod, som kan finnas ur djurskyddssynpunkt lämplig, möter sålunda icke. Åtminstone å det offentliga slakthuset i Stockholm äga dessa förberedelser rum i enlighet med vissa särskilt meddelade föreskrifter, sålunda att djuret fängslas med hällor om alla fyra extremiteterna och drages omkull med hjälp av en vansch, varvid fallet mildras genom en läderdyna. Däremot får schäktsnittet enligt ritualen verkställas allenast av en utav vederbörlig rabbin särskilt auktoriserad schäktsförrättare. Denne, vilken inom den judiska församlingen intager en högre tjänstemans ställning, skall vara i religiös mening skriftkunnig, gudfruktig och i alla hänseenden oklanderlig. Han måste hava uppnått aderton års ålder, men får å andra sidan ej vara för gammal. Sedan djuret lagts omkull samt

*Den judiska
schäktnin-
gen.*

huvudet och halsen vänts så, att undersidan kommit uppåt samt kraftigt sträckts, utföres schäktsnittet sålunda, att halsen genomskäres ända till kotorna medelst en ytterst skarp, vass och glatt kniv, som skall vara minst dubbelt så lång som djurets hals. Snittet, som måste utföras i ett sammanhang, lägges vinkelrätt mot halsens längdriktning några centimeter nedanför struphuvudet. För dess utförande lär en enligt en uppgift åtgå ungefär en halv sekund. Djuret avlider sedan på grund av den utav halsådrornas avskärande föranledda förblödningen.

I fråga om den omfattning, vari schäktningen utövas, äro uppgifter tillgängliga endast från det offentliga slakthuset i Stockholm. Med användning av nämnda metod slaktades därstädes under år 1926 640 till storboskap hänförliga djur, 1,005 kalvar och 131 får.

Vid åtskilliga tillfällen har såväl av enskilda medlemmar utav riksdagen som i tidningspressen och av djurskyddsföreningar gjorts gällande, att den judiska schäktningen medförde onödigt lidande för djur, som slaktades efter denna metod, och att den till och med kunde betecknas som ett särskilt grymt djurplågeri. Dessa påståenden hava hänfört sig till såväl förberedelserna som schäktsnittet och den därpå följande förblödningsproceduren. Frågan hur härmed verkligen förhåller sig, vilken även i utlandet varit synnerligen omtvistad, har av *professorn Sahlstedt* ägnats en ingående undersökning i hans förut omnämnda yttrande till veterinärhögskolans lärarekollegium.

I detta yttrande har till en början framhållits, hurusom anställda försök visat, att man icke genom schäktningsmetoden erhöle en fullständigare avblodning än genom slakt efter bedövning och följaktligen icke heller ett kött av större hållbarhet eller av beskaffenhet att bättre tillfredsställa dem, vilka strängt hölle på den mosaiska lagens förbud mot att förtära blod. Här efter har anförts, att *förberedelserna* till schäktningen, därest de utfördes på sätt, nyss angivits vara fallet å det offentliga slakthuset i Stockholm, icke kunde innebära någon som helst grymhet mot djuren. I fråga om *schäktsnittet* har yttrats, att ett snitt, utfört med skarp kniv genom frisk vävnad ej alls vore förenat med någon omedelbart inträdande smärta eller åtminstone med mycket obetydlig sådan. Schäktsnittets utförande i och för sig kunde följaktligen ej betraktas som grymhet mot djuret. Emellertid infunne sig efter viss tid en allt efter de genomskurna vävnadernas beskaffenhet starkare eller svagare smärta i snittsåret. Huruvida ur djurskyddssynpunkt någon anmärkning kunde riktas mot den judiska slaktmetoden, vore alltså beroende därav, huruvida genom den på snittet följande förblödningen medvetlöshet med bortfall av möjligheten till smärtförnimmelse inträdde så raskt, att under den för förblödningen erforderliga tiden inga sådana hunne utlösas från såret. Ginge däremot förblödningen så långsamt, att medvetandet kunde tänkas kvarstå, sedan smärtor och eventuellt även kvävningssänsor genom den minskade blodcirkulationen infunnit sig, vore man berättigad antaga, att metoden vore eller åtminstone kunde vara plågsam för djuret. Flertalet fysiologer hade genom analogisering med förhållandena hos människan kommit till den uppfattningen, att de stora halspulsådrornas avskärande måste åtföljas nästan omedelbart av så stark blodtryckssänkning i hjärnans kärl och blodtomhet i hjärnan, att mycket kort tid skulle förflyta från snittets läggande till medvetlöshetens inträde. Nu skedde emellertid hos idisslarna — till skillnad mot vad förhållandet vore hos människan — en rätt avsevärd del av hjärnans blodförsörjning genom två i kanaler uti halskotorna belägna artärer, vertebralartärerna, vilka icke nåddes av schäktsnittet. Då genom halspulsådrornas avskärande motståndet i dessa

minskades, och på grund härav en större del av det från hjärtat kommande blodet avströmmade denna väg, ledde dock schäktsnittet till omedelbar minskning även av blodströmmen i vertebralartärerna. I vad mån den efter schäktsnittet kvarstående blodtillförseln till hjärnan kunde inverka till bibehållande under några minuter av medvetandet, synes omöjligt att för närvarande med säkerhet avgöra. För egen del lutade Sahlstedt — som i yttrandet närmare redogjort för vissa av honom verkställda undersökningar rörande blodmängd och blodtryck i hjärnan hos ett nötkreatur — mest åt den uppfattningen, att i regel medvetandet hastigt slocknade, ehuru han icke kunde förebringa några säkra bevis härför. Samtidigt måste han emellertid påpeka, att efter schäktsnittet omständigheter kunde inträffa, som betingade en stegring av blodtillförseln och blodtrycket i hjärnan samt därigenom gäve möjligheter till bibehållande av medvetandet eller eventuellt till återuppväckande av detsamma. Härvid vore att tänka på två omständigheter. Blodet hos nötkreaturen koagulerade mycket lätt och raskt. Härigenom kunde en hämning av blodströmmen ur de avskurna halspulsådrenna uppkomma, varigenom naturligtvis den i vertebralartärerna gående blodströmmens hastighet ökades och hjärnan finge rikligare blodförsörjning. Den andra bidragande omständigheten vore förhandenvaron vid hjärnans bas hos idisslarna av ett nätverk av fina artärer, vilka allt blodet på sin väg till hjärnan hade att genomströmma. Då dessa fina kärl vore rikt försedda med muskulatur, kunde genom förändringar i deras vidd en reglering inom vida gränser av den genomströmmade blodmängden ske och därigenom en tryckreglering i hjärnans egna kärl. Av större intresse vore emellertid i detta sammanhang, att ett förhindrande av avflödet från vertebralartärerna genom dessa fina kärl till den del av de avskurna halspulsådrenna, som sammanhänge med huvudet, och härigenom en avblodning av hjärnan denna väg, genom en kraftig kärksammandragning i nämnda fina kärl kunde vara möjligt. Genom samverkan av dessa bägge omständigheter skulle iakttagna fall av bevisligen ganska länge kvarstående medvetande efter schäktsnitt kunna förklaras. Till bevis för att medvetande kunde förefinnas även efter schäktsnittet återopades stundom, att det kunde inträffa, att ögats hornhinna fortfarande reagerade vid beröring och att djuret utförde rörelser. Kvarstående av dessa symptom utgjorde emellertid icke någon säker ledning för bedömning av frågan, om medvetandet upphört eller icke. Av större betydelse vore de meddelanden, som av vederhäftiga personer gjorts om fall, där efter schäktsnittet djuret sprängt fängsellinorna, rest sig och sprungit en längre vägsträcka, innan det störtat. Åtskilliga sådana fall hade iakttagits. I två av dessa hade djuret sprungit genom slakthallen mot en öppen dörr, i det ena passerade det denna, fortsättande c:a 200 m. utanför hallen, därvid undvikande ett åkdon, som befann sig i dess väg; snittet skulle hava varit lagt fullt korrekt på ritualenligt sätt. Ehuru uppstigandet och gången i och för sig icke behövde förutsätta förhandenvaron av klart medvetande — även djur, på vilka storhjärnan borttagits, kunde utföra sådana rörelser — så kunde icke frånkommas, att inrikande av gången mot en öppen dörr svårigen torde kunna uppfattas annat än som en medveten rörelsekombination. För egen del måste Sahlstedt sålunda anse det ganska säkert visat, att blodtillflödet till hjärnan efter schäktsnittet kunde vara tillfyllest för medvetandets och därmed också troligen även smärtförnimmelsernas bibehållande under några minuter. Erkändes detta, måste man ock medge, att den judiska slaktmetoden även fullt korrekt utförd kunde innebära grymhet mot djuren, ehuru Sahlstedt, som tidigare antytts, icke ansåge den i regel göra det. Följaktligen komme Sahlstedt till den uppfattningen, att det måste anses förmånligast, om i en blivande slaktlag icke något undantag från bestämmelsen om obligatorisk bedövning av slaktdjuren före

blodavtappningen gjordes för den judiska metoden. Skulle emellertid av religiösa skäl det anses nödvändigt eller mycket önskvärt, att de mosaiska trosbekännarna fortfarande tillätes utföra slakt enligt sin ritual, syntes det lämpligt, att därvid stadgades obligatoriskt utförande omedelbart efter schäktsnittet av någon av de för bedövning vid slakt föreskrivna operationerna, skott eller indrivande av sprint i pannan på djuret. Detta torde näppeligen av judarna med fog kunna betraktas som ett behörigt ingrepp, emedan i och med att snittet vore lagt den ritualenliga delen av slakten avslutats. Som ytterligare stöd för denna uppfattning kunde nämnas, att sedan någon tid tillbaka det såväl i Stockholms som ett annat av Sveriges slakthus varit brukligt, att en biträdande slaktare omedelbart efter schäktsnittet från det uppkomna såret i halsen med en smal kniv gjorde en genomskäring av förlängda mårgen, alltså samma operation som avsåges med nacksticket. Detta hade till ändamål att upphäva eller åtminstone inskränka kramp- och reflexrörelserna och därigenom delvis borttaga det obehagliga intryck, metoden eljest gjorde på åskådaren. Någon reell förbättring innebure detta förfarande visserligen icke, bland annat emedan avskärningen av förlängda mårgen icke vore någon bedövningsoperation, men när nu judarna tolererade utförandet av nackstiek efter schäktsnittet, finnes intet rimligt motiv för dem att motsätta sig användande av skjut- eller slagapparat vid samma tidsmoment av slakten.

Veterinärhögskolans-lärarekollegium.

Lärarekollegiets vid veterinärhögskolan ställning till denna fråga har redan förut något berörts. I övrigt har kollegiet anfört huvudsakligen följande:

Den allmänna uppmärksamhet, som schäktingen väckt på senare åren, syntes hava lett därtill, att så avsevärda förbättringar åstadkommit, åtminstone vad anginge de offentliga slakthusen, att inga berättigade anmärkningar för närvarande kunde göras mot kullkastningen vid den under slakthusledningens kontroll försiggående schäktingen. Likaledes hade kollegiet funnit, att schäktsnittet skedde med ett så skarpslipat instrument, att sannolikt föga nämnvärda smärtförnimmelser torde framkallas från hudsåret vid själva snittläggningen, men att därefter, under förutsättning att full medvetslöshet ännu ej inträtt i och med avblodningen, smärter torde utlösas från de genomsurna mjukdelarna. Huru det hos nötkreaturen förhölle sig med medvetandet efter schäktsnittet, torde icke vara fullt utrett, men belystes till en viss grad av en del nyare undersökningar, bland annat av professor Sahlstedts utredning, till vilken hänvisades. Emellertid måste det erkännas, att de fenomen, som iakttogos under de närmaste minuterna efter schäktsnittet, vore sådana, att varje åskådare, som ej kände sig fullt övertygad om att snittet lett till omedelbar medvetslöshet, måste få den föreställningen, att slaktsättet innebure uppenbar grymhet, ja, vore rent av upprörande. Till försvar för schäktingen hade anförts vissa religiösa motiv. Man hade sålunda från judiskt håll gjort gällande, att schäktingen skulle vara en religiös handling, baserad på tradition och bibliska föreskrifter. I den mosaiska lagen finnes dock inga direkta föreskrifter om detta slaktsätt. — Kollegiet har vidare yttrat, att från dem, som förfäktade att de ortodoxa judarna skulle äga rätt att slakta enligt sin ritual, inga invändningar gjorts därom, att obligatorisk bedövning skulle förorsaka sådana tekniska eller ekonomiska svårigheter, att en slaktlag bleve svår att tillämpa.

Styrelsen för veterinärhögskolan.

Styrelsen för veterinärhögskolan har beträffande nu förevarande fråga anfört:

De enligt styrelsens uppfattning största betänkligheterna mot den ifrågasatta lagstiftningen mötte, då det gällde förbudande av den judiska slaktmetoden. Visserligen kunde det ej bestridas, att metoden kunde innebära en viss grymhet. Härutinnan hänvisades till det av professor Sahlstedt avgivna yttrandet. Å an-

dra sidan finge dock ej förbises, att saken här komplicerades av det förhållande att den judiska slaktmetoden för judarna hade religiös helgd. Naturligtvis borde så vitt möjligt undvikas, att, då det gällde ett trossamfund, som medgivits fri religionsutövning här i landet, genom lagstiftningen ingripa hindrande i vad som för ett dylikt trossamfund utgjorde en integrerande del av dess ritus. Professor Sahlstedts utredning syntes också öppna utväg för ett tillbörligt hänsynstagande till judarnas intressen. Styrelsen ansåge sig därför böra ifrågasätta, om ej en modifikation borde göras till judarnas förmån; dock endast under förutsättning, att saken omhändertoges av de judiska församlingarna. Det kunde t. ex. till 1 § fogas ett andra stycke av innebörd att, om av religiösa skäl en mosaisk församling önskade för sina medlemmars räkning anordna slakt utan att blodets avtappning föreginges av bedövning, ansökning om tillstånd därtill skulle göras hos Konungen, som, därest ansökningen funnes böra beviljas, skulle äga föreskriva de närmare villkor, under vilka slakten finge ske, såsom angående plats för densamma, tillvägagångssättet därvid och uppsikt över slakten. Redan i själva lagen syntes böra intagas föreskrift därom, att vid sådan slakt alltid skulle omedelbart efter verkställandet av det för blodets avtappning avsedda snittet företagas bedövning enligt lagens föreskrifter. De föreskrifter Konungen hade att meddela angående tillvägagångssättet vid slakten skulle alltså förnämligast komma att avse att förhindra för djuret onödigt pinsamma förberedelseåtgärder och att sörja för att snittet verkställdes på det för blodavtappingens påskyndande effektivaste sättet.

I sitt förut omförmälta särskilda yttrande har *professor Johansson* anfört bland annat följande:

Den judiska slaktmetoden hade spelat en betydande roll i diskussionen om slaktförfarandet. Efter den omfattande utredning, professor Sahlstedt lämnat, torde densamma, rituellt utförd, svårligen kunna betecknas som innebärande grymhet mot djur, även om den framhävde »dödandet av djuret». Då detta emellertid långt ifrån att bereda den ortodoxa judiska menigheten något större obehag stode i överensstämmelse med dess världsåskådning, så bjöde den numera allmänt erkända hänsynen till en folkminoritet, att det *rituella* förfarandet undantoges från att beröras av eventuella lagbestämmelser på ifrågavarande område. Man torde kunna förvänta, att vid sådant hänsynstagande ingen invändning gjordes mot att slaktförfarandet i andra delar än det rituella underkastades eventuella allmänna bestämmelser, särskilt om vederhäftiga representanter för den judiska menigheten hördes före bestämmelsernas avfattande. — Vidare har professor Johansson framhållit, att många tidigare beskrivningar av den judiska slaktmetoden knappast kunde anses vederhäftiga. I sådant hänseende har särskilt anmärkts en år 1906 lämnad framställning av den finska slaktkommittén ävensom ett år 1905 av de tyska djurskyddsföreningarna utsänt frågeformulär.

En annan ledamot av högskolans styrelse, *godsägaren Scharp*, har yttrat, att han i likhet med lärarekollegiet ansåge, att slakt av husdjur alltid skulle ske medelst bedövning, innan djurets blod avtappades, och att något undantag från denna regel icke borde ifrågakomma.

Medicinalstyrelsen har, under förmälan att schächtmetoden blivit för styrelsen demonstrerad, uttalat väsentligen följande:

Styrelsen kunde icke finna, vare sig att de förberedelser, djuren underkastades före slakten, behövde, om de utfördes på lämpligt sätt, innebära någon onödig grymhet mot djuren, eller att själva schächtsnittet kunde i och för sig utlösa någon

*Särskilda
yttranden
inom veteri-
närhögsko-
ans styrelse*

*Medicinal-
styrelsen.*

svårare smärtförmåelse hos djuren, varemot det icke torde få anses helt uteslutet, att djuren under det jämförelsevis långa dödsarbetet efter schäktsnittets verkställande bibehölle ett visst mått av medvetande och således där- under kunde beredas ett onödigt lidande. — I likhet med professor Sahlstedt har styrelsen vidare yttrat, att sådant kunde undvikas, om djuret omedelbart efter schäktsnittets verkställande bedövades genom skjutning eller indrivning av en sprint i hjärnan. Likaledes har den för närvarande i vissa fall tillämpade metoden att efter schäktsnittets verkställande avskära förlängda mårgen och därmed betaga djuren rörelseförmåga av styrelsen utdömts. Härefter har styrelsen anfört, att enligt vad dr Ehrenpreis under hand meddelat, för närvarande i vårt land finnes omkring 10,000 judiska trosbekännare, av vilka cirka sextio procent eller 6,000 ansåges vara fullt ortodoxa. Därest schäktingen bleve förbjuden, skulle enligt Ehrenpreis' utsago dessa fullt ortodoxa judar anse sig förhindrade att förtära kött från djur, som slaktats inom landet, varför införsel från utlandet av för dem erforderligt kött skulle bliva nödvändigt. Även kött av djur, som omedelbart efter verkställt schäktsnitt blivit bedövade medelst skjutning eller indrivning av en sprint i hjärnan, torde icke anses vara schäkttat på ritualenligt sätt. Däremot torde den omständigheten, att förlängda mårgen omedelbart efter schäktsnittets utförande avskures, icke av alla judar anses vara stridande mot de rituella bestämmelserna. — På grund av det anförda och med hänsyn till det kränkande av den religiösa känslan hos judarna, som ett dylikt förbud skulle innebära, ansåge styrelsen synnerligen tveksamt, huruvida nog starka skäl förelåge för att genom lag förbjuda schäkting. Det syntes styrelsen därför skäligen, att undantag från den föreslagna lagens allmänna bestämmelser meddelades beträffande schäktingen, varvid dock till undvikande av onödig grymhet vid densamma verkställande borde stadgas, att schäktingen finge verkställas allenast på offentligt slakthus samt att djuret omedelbart efter schäktsnittets utförande bedövades och slakten i övrigt utfördes i enlighet med de särskilda föreskrifter, som av Konungen eller av medicinalstyrelsen meddelades.

Vidkommande eljest inkomna utlåtanden har schäktingsfrågan särskilt berörts av *länsstyrelserna i Malmöhus* och *Hallands län*, *länsveterinärerna i Uppsala län* och *Värmlands läns norra länsveterinärdistrikt* ävensom *direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm* och *slakthus- och saluhallsstyrelsen därstädes*.

Länsstyrelserna i Malmöhus' och Hallands län m. fl.

Av dessa har *länsstyrelsen i Malmöhus län* funnit frågan, huruvida schäktingen innebure större lidande för djuren än slakt efter bedövning, vara omtvistlig, medan *länsstyrelsen i Hallands län* ansett sig icke böra bedöma, huruvida schäktingen borde förbjudas, men tillika uttryckt den förvisningen, att det ej torde vara omöjligt att så formulera den ifrågasatta lagen, att ett i övrigt humaniserat slaktförfarande icke av sådan anledning förhindrades. — *Länsveterinären i Uppsala län* har förklarat, att mot den föreslagna bestämmelsen om bedövning före blodavtappningen icke torde kunna göras några berättigade invändningar, även om därigenom »det förfarande vid slakt omöjliggöres, som föreskrives av ett religiöst samfund». — *Länsveterinären i Värmlands läns norra länsveterinärdistrikt* har framhållit, att då det vid schäktingen utförda halssnittet skedde snabbt och säkert av därtill särskilt väl utbildade personer och djuret genom avskärningen av halspulsådrorna och därav följande blodtomhet i hjärnan hastigt bleve känslolöst, så kunde denna slaktmetod i sig själv möjligen ej betraktas som djurplågeri. Förberedelserna vid slakten vore dock sådana, att de kunde rubriceras som onödigt lidande. Någon undantagsställning

borde därför ej inrymmas åt metoden. — *Direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm* har anført, att den judiska slaktmetoden utgjorde exempel på, att ett slaktsätt, utan att i och för sig vara djurplågeri, likväl kunde så anses av en okunnig allmänhet. Alla de vetenskapligt skolade fysiologers uttalanden, vilka han tagit del av, utmynnade i förklaringen att genom den nästan ögonblickligen efter halssnittet inträdande bloduttömningen i hjärnan fullständig medvetlöshet och okänslighet måste anses inträda, och att denna varade till dess djuret dött. Med stöd av dessa verkligt sakkunniga uttalanden hade han i tjänsteutlåtanden tillstyrkt år 1905 slakthusstyrelsen i Göteborg samt år 1911 slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm att medgiva dispens för sagda slaktmetod från det i nämnda slakthus' ordningsstadgar föreskrivna bedövningstvång. Fortfarande hyste han den åsikten, att för slakt enligt mosaisk ritus undantag borde medgivas från obligatorisk bedövning, till dess auktoritativa vetenskapsmän intygat, att djurplågeri därvid föreläge. — *Slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm* har hänvisat till slakthusdirektörens yttrande och uttalat, att styrelsen förutsatte, att frågan bleve föremål för särskild inom Sverige utförd sakkunnig utredning.

De i saken hörda *föreståndarna för mosaiska församlingar* hava framhållit, att en human behandling av djuren sedan urminnes tider varit påbjuden av den judiska religionen och att ifrågakvarande slaktmetod just avsåge, att slakten, vilken jämväl förlänats karaktären av en religiös akt, skulle utföras på det för djuret mest smärtfria sätt. Vidare har anförts i huvudsak följande:

Införande av föreskrift om slakten föregående bedövning skulle faktiskt förhindra utövande av den judiska slaktmetoden och sålunda ingripa i många mosaiska trosbekännares religions- och samvettsfrihet samt eventuellt tvinga dem att avstå från njutande av kött. I stor omfattning företagna, vetenskapliga undersökningar hade visat, att metoden i avseende å humanitet icke överträffades av någon annan slaktmetod samt ej innebure något som helst djurplågeri. På grund härav hemställdes, att vid eventuellt utarbetande av förslag till lag angående förfarande vid slakt måtte i förslaget inrymmas medgivande att fortfarande förrätta slakt enligt den judiska metoden utan föregående bedövning av slaktdjuret. *Föreståndarna för den mosaiska församlingen i Göteborg* hava särskilt uttalat, att även ett imponerande antal icke judiska vetenskapsmän — fysiologer, anatomer och veterinärer med flera — både inom Sverige och från så gott som alla andra europeiska länder alltjämt hävdade, att av alla slaktmetoder den judiska vore den mest humana och för djuren minst plågsamma. Därjämte har anmärkts, att, om undantag ej komme att medgivas för judarnas schäkting, så skulle detta utav en avsevärd del av de mosaiska trosbekännarna inom landet anses som ett upphävande av hittills åtnjutna rättigheter och en kränkning av deras på sekelgammal tradition grundade religiösa föreställningssätt. *Föreståndarna för församlingen i Malmö* hava ytterligare förklarat, att vad denna församling beträffade nästan samtliga medlemmar skulle beröras av ett schäktingsförbud samt, därest de ej avstode från förtärande av kött, tvingas att med stora svårigheter och offer skaffa sådant från utlandet.

Anmärkas må, att i ärendet föreligga ett stort antal broschyrer ävensom ytterligare utlåtanden av vetenskapsmän och andra. Av dessa uttalanden gå somliga i en för schäktingens bibehållande förmånlig riktning, medan metoden av andra förkastas. Sålunda hava vid föreståndarnas för den mosaiska församlingen i Stockholm yttrande fogats redogörelse för åtskilliga hundratal uttalanden i den förra riktningen.

Föreståndare för mosaiska församlingar.

Av nu ifrågavarande utlåtanen torde böra återgivas ett, som den 10 januari 1923 avgivits av föreståndaren för statens veterinärbakteriologiska anstalt, professorn Sven Wall, och vilket han genom därå den 11 september 1925 tecknad påskrift förklarar sig fortfarande godkänna.

Utlåtandet innehåller, att professor Wall förstnämnda dag på begäran av Dr Ehrenpreis och i närvaro av direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm M. Sandeborg och förste besiktningsveterinären G. Hülphers å nämnda slakthus personligen övervakat slakt enligt judisk ritual av en ko och två oxar för att utrona huru länge efter halssnittet blödningen varade. Resultatet av undersökningen var, att kon blödde intill $6\frac{1}{2}$ minuter och de båda oxarna intill 5 minuter efter halssnittets utförande. Blödningen var ymnig den första minuten och avtog sedan först hastigt och härefter så småningom för att slutligen nästan omärkligt utslockna. I ett fall (vid slakt av den ena oxen) gjordes icke nacksnitt efter halssnittet. Detta syntes icke ha någon betydelse för blödningen, men iaktogs i detta fall en rytmisk och kraftig inspirationskramp, framkallad av blodbristen i förlängda märgen. Krampen var rent automatisk. Inga rörelser, som skulle kunna misstänkas utgå från medvetna viljeimpulser, kunde iakttagas. Vid de båda andra fallen gjordes nacksnitt omedelbart efter halssnittet. Härigenom uteblev den förut omnämnda inspirationskrampen, som för många tedde sig som tecken på plågor, men som vore ett tecken på blodbrist i hjärnan med nedsatt eller upphört medvetande. Ett annat tecken på att medvetandet vore nedsatt eller upphört iaktogs på ett av djuren, då nässkiljeväggen c:a 1 minut efter halssnittets utförande genomskars, utan att djuret visade något som helst tecken till smärtförminnelse. Samtidigt övervakades vanlig slakt av två kor efter bedövning medelst skott genom huvudet. Bröststicket utfördes i båda fallen $\frac{1}{2}$ minut efter bedövningsskottet och blödningen i bröststicket varade i båda fallen intill $6\frac{1}{2}$ minuter efter bröststickets utförande. Bedövningen syntes således ej ha något märkbart inflytande på blödningen, som försiggick på samma sätt såväl utan som efter föregående bedövning. Den kramp, som regelbundet följde bedövningsslakten, återfanns även vid slakt enligt judisk ritual efter nacksnitt (förblödningsskramp). Den inspirationskramp, som förefanns vid slakt enligt judisk ritual, då nacksnitt icke utförts, saknades fullständigt vid vanlig bedövningsslakt, eftersom vid den vanliga bedövningen andcentrum i förlängda märgen skadats och delvis eller fullständigt försatts ur funktion. Walls allmänna intryck nu som förut om slakt enligt judisk ritual vore, att efter halssnittets utförande omedelbart inträdde ett nedsatt medvetande, som snart överginge i fullkomlig medvetslöshet och i döden. Något djurplågeri torde man därför icke kunna tala om. Den judiska slaktmetoden såge mer brutal ut än den ur fysiologisk synpunkt vore.

För det närmare innehållet av övriga rörande schäktingen gjorda uttalanden, av vilka flertalet är av äldre datum, är ej möjligt att nu redogöra.

Även i våra närmaste grannländer har schäktingen varit föremål för lagstiftarens uppmärksamhet.

Schäktingens
frågas be-
handling
andra län-
der.

Sälunda blev i *Finland* metoden förbjuden redan genom den förut omnämnda förordningen av 1902. Dock blev förbudet åter upphävt genom en särskild författning följande år. Sedermera förbjöds den emellertid ånyo genom en förordning av 1909, som ägde bestånd till 1913. Erinras må i detta sammanhang, att i *Finland* judarna först 1917 erhöilo religionsfrihet. Efter upplösandet av landets förening med Ryssland återupptogs schäktingensfrågan åter 1923 och avancerade till och med så långt, att presidenten den 21 april nämnda år stadfäste en förordning, varigenom medgivandet att verkställa schäktingen

ning ånyo upphävdes. Emellertid inkom strax därefter ett utlåtande från fysiologen professorn K. Tigerstedt av innehåll bland annat, att slaktdjurens avdagatagande enligt judisk ritus måste betraktas såsom fullt ut lika smärtfritt som ett avlivande medelst slag- eller skjutmask, detta under förutsättning att djurets kullkastande och sträckandet av dess hals vid den judiska slakten skedde under användning av ändamålsenliga maskiner. Vidare sades i utlåtandet, att då den judiska slakten endast finge utföras av en särskild ämbetsman, samma metod syntes säkrare garantera ett smärtfritt avdagatagande av slaktdjuren än den allmänna, i lag föreskrivna, i det att slakt enligt sistnämnda metod finge utövas av vem som helst. I anledning av utlåtandet fann sig presidenten föranlåten att annullera sitt nyssnämnda beslut, vilket icke blivit expedierat. Något förbud mot schächtning är följaktligen icke gällande i Finland.

Beträffande schächtningsfrågans läge i *Norge* kan jag hänvisa till den förut lämnade redogörelsen angående behandlingen av det utav landbruksdepartementet utarbetade utkastet till slaktregler.

Icke heller i *Danmark* gäller förbud mot att verkställa schächtning utan föregående bedövning av djuret. Ätminstone vad angår det offentliga slakthuset i *Köpenhamn* hava emellertid särskilda ordningsregler fastställts i avseende å schächtningens utförande i övrigt.

Vad andra europeiska länder beträffar är, såvitt känt, förbud mot schächtning numera gällande endast i *Schweiz*, där det infördes genom referendum år 1892. I *Sachsen*, där tidigare liknande förbud rått, blev det år 1910 upphävt. I *andra tyska stater* torde metoden vara tillåten, men hava på åtskilliga ställen vissa ordningsföreskrifter meddelats i syfte att undvika onödigt lidande för djuret särskilt vid förberedelserna till slakten. I viss mån torde dessa föreskrifter hava varit förebild till de åtgärder, som numera i sådant hänseende tillämpas åtminstone vid vissa offentliga slakthus i Sverige. Anmärkas må, att enligt meddelande till utrikesdepartementet den judiska schächtmetoden icke kommer att förbjudas i det förslag till lag angående slakt, som enligt vad förut sagts är under utarbetande i *Tjeckoslovakien*, varemot sådana ordningsföreskrifter skulle meddelas, som nyss nämnts.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att frågan om den judiska slaktmetoden såväl i vårt land som i andra länder intagit ett synnerligen framträdande rum i de meningsutbyten, som förekommit rörande lagstiftningens ställning till formerna för utövande av slakt. För de flesta torde numera såsom ett allmänt intryck kvarstå, att denna långvariga och å ömse sidor med stor iver förda diskussion icke alltid hållits inom gränserna för ett objektivt och vederhäftigt bedömande. I varje fall synes det obestridligt, att även i detta avseende den nutida tekniken medfört förändrade förhållanden. Även om det obetingat må medgivas, att schächtningen, utövad utan kontroll och i saknad av de anordningar det moderna slakthusväsendet erbjuder, kan innebära ett för den allmänna känslan stötande slaktsätt, synes det knappast antagligt, att den slakt, som enligt denna metod förekommer å våra offentliga slakthus, skulle påkalla ett ovillkorligt förbud.

Med avseende å frågans principiella sida kan jag ansluta mig till det av styrelsen för veterinärhögskolan gjorda uttalandet, vilket syntes mig även innefatta en lämplig anvisning för den praktiska lösningen. Något allmänt undantag från lagens tillämpning bör alltså enligt min uppfattning icke stad-

Departementschefen.

fästas för den judiska slaktmetoden. På särskild prövning bör ankomma, huruvida genom betryggande kontrollföreskrifter kan förebyggas, att detta slaktsätt utövas under former, som måste antagas för djuren medföra onödigt lidande. Denna prövning läser böra tillkomma Kungl. Maj:t. Att i själva lagen införa mer eller mindre detaljerade bestämmelser till ledning för detta avgörande synes icke lämpligt eller nödigt, då en noggrann undersökning av förhandenvarande förhållanden tydligen bör läggas till grund för varje sådan dispens. Utan särskilt stadgande i lagen torde därvid beaktande komma att ägnas de synpunkter, vilka innefattas i det av veterinärhögskolans styrelse afgivna utlåtandet. Av vad nu anförts framgår vidare, att jag såsom villkor för dispens förutsätter, att slakten enligt den judiska metoden kommer att utövas å offentligt slakthus eller å annan slakteriinrättning, som står under offentlig kontroll.

Den s. k. dansk-amerikanska svinslaktmetoden.

Vad härefter angår den s. k. *dansk-amerikanska svinslaktmetoden*, så utövas denna framför allt å sådana slakterier, vilkas verksamhet inriktats å export av fläsk. Dock förekommer, såsom av en del yttranden framgår, ett liknande förfarande jämväl vid hemsakt å landsbygden i några trakter av landet.

Veterinärhögskolans lärarekollegium.

I fråga om denna slaktmetod har *veterinärhögskolans lärarekollegium* anfört följande:

Vad svinslakten beträffade, använde man ännu på flera av exportslakterierna den s. k. *dansk-amerikanska metoden*, vilken bestode däri, att svinen, utan föregående bedövning, vinschades upp i ena bakbenet, varefter avblodning åstadkommes genom bröststick. Svinen befunde sig säkerligen ända till kort före dödsögonblicket vid medvetande i motsats till vad förhållandet vore, då slaktdjur bedövades genom ingrepp på stora hjärnan före blodavtappingen. Det torde näppeligen kunna lämnas bevis för att vid avblodningen blodtrycket i hjärnan sjönke så raskt, att omedelbar bedövning inträdde. Den låga huvudställningen torde snarare i någon mån fördröja upphörandet av de medvetna smärtförmimmelserna. Det finnes med andra ord ingen garanti för smärtfrihet vid detta slaktsätt och vid en jämförelse med de moderna bedövningsmetoderna komme exportslakteriernas metod ohjälpligt till korta. Upplysningsvis hade från medicinalstyrelsen meddelats rörande avblodningstiden hos svin, som slaktats enligt den dansk-amerikanska metoden, att vid slakt av åtta stycken s. k. slakterisvin tiden från bröststicket, till dess blodet slutat att rinna i ström, utgjort i medeltal 37,75 sekunder och att tiden vid samma prov med en sugga varit 55 sekunder. Vid andelsslakteriernas svinslakt förekomme vidare redan under förberedelserna före blodavtappingen uppenbar grymhet genom misshandel. Järnkättingen, som lades om ena bakfoten, kunde skära in i och skada huden vid upphissandet av djuret, det kunde bli ett mer eller mindre kraftigt ryck eller en slitning i bakbenet, som kunde leda till smärtsamma tånjningar eller slitningar i huden och muskulaturen m. m., så mycket påtagligare ju tyngre svinet vore. Det hade visserligen sagts, att den för djuret ovana ställningen samt den starka blodtillströmningen till huvudet skulle verka bedövande, men ett sådant påstående fölle på sin egen orimlighet och saknade allt stöd i fysiologien. Såsom slutligt omdöme om den dansk-amerikanska slaktmetoden kunde sägas, att själva bröststicket visserligen utfördes med stor rutin, men att uppvinschningen och avblodningen dock toge tillräckligt lång tid i anspråk, för att man icke skulle kunna frigöra sig från föreställningen, att slaktsättet

vore grymt. Det vore anmärkningsvärt att man använde ifrågavarande metod även på i övrigt moderna svinslakterianläggningar, som tillkommit på senaste åren, och detta i trots av att redan för ett flertal år tillbaka en förbättrad och fullt tillfredsställande metod blivit utexperimenterad, nämligen användning av s. k. svinfälla för bedövning före blodavtappningen vid svinslakt, jämväl då denna bedreves i större skala. En utförlig beskrivning på svinfällan hade lämnats i meddelande nr 38 för år 1917 från de svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund. Fördelarna med slakt av svin i fällan vore, att bedövningen kunde verkställas säkert och utan risk för felslag eller olycksfall eller dylikt. Vidare lämpade sig fällan för svin av alla storlekar samt vore billig att anskaffa och underhålla, ävensom lätt att göra ren. Bedövningsslakt med denna svinfälla ställde sig dessutom ekonomiskt fördelaktigt, i det att ett arbetslag om tre personer bekvämt kunde indriva, bedöva och sticka två svin i minuten. En annan svinfälla, som även uppgåves fungera på ett mycket tillfredsställande sätt, hade efter flera års försök konstruerats på Köpenhamns slakthus. Ledningen för vissa exportslakterier hade velat hävda, att obligatorisk bedövning av alla slaktdjur skulle försäkra sådana tekniska eller ekonomiska svårigheter, att en dylik lag skulle bli svår att tillämpa. Invändningen torde dock sakna praktisk betydelse, enär de maskinella anordningar, som redan finnes i dylika slakterier, till största delen kunde bibehållas. Hissapparaten och den s. k. dödboxen ersattes av svinfällan och stickrummet, en förändring, som försäkrade en engångskostnad utan någon som helst ekonomisk betydelse för slakterierna. Påståendet, att en ökning av personalen erfordrades, saknade grund enligt vad kollegiet av gjorda utredningar kunnat finna, men även om till äventyrs en man ytterligare behövdes, så borde dock kostnaderna för dennes avlöning ej få förhindra införandet av en human slaktmetod vid svinslakterier.

Anmärkas må, att *professorn Sahlstedt*, efter att hava lämnat sin förut omtalade redogörelse rörande den judiska schäktingen, yttrat följande:

Vad som sagts om medvetlöshetens inträdande vid schäktingen, torde, såvitt av beskrivningarna på den dansk-amerikanska metoden, vilken Sahlstedt aldrig haft tillfälle att själv iakttaga, kunde bedömas, i stort sett gälla även för denna. Av uppgifterna om den hastiga förblödningen, 30 å 55 sekunder, syntes man vara berättigad antaga, att medvetandet hastigt försvunne. Då Sahlstedt ställt sig i viss mån tvekande till frågan, huruvida schäktingen borde helt förbjudas, kunde det därför förefalla egendomligt, att han oreserverat ställde sig på den ståndpunkten, att den dansk-amerikanska svinslaktmetoden ej borde undantagas från förbudet mot slakt utan bedövning. Härutinnan hade han emellertid följande skäl: Att tillåta slakt av svin utan bedövning vid stordrift (dansk-amerikanska metoden vid andelsslakterierna), men förbjuda sådan i andra fall (vid hemslakt) vore en orimlig inkonsekvens i en lag. Att å andra sidan undantaga all svinslakt från bedövningstvång vore att tillstämja en slaktform, som sannolikt skulle leda till djurplågeri i ganska stor utsträckning, i det hemslaktarna icke i regel torde besitta den skicklighet vid stickets utförande som en tränad stickare vid ett större slakteri. Ett sådant generellt undantag vore därför liktydigt med ett delvis förfelande av en slaktlag. Här till komme, att den dansk-amerikanska metoden, lika litet som schäktingen, torde erbjuda några fördelar, åtminstone inga vägande sådana, framför bedövningsslakt, och slutligen att här inga religiösa motiv, utan endast säkerligen rätt oväsentliga ekonomiska sådana, kunde anföras för dess bibehållande. Sahlstedt tvekade därför icke i sitt omdöme, att för denna slaktform intet undantag från den allmänna föreskriften om obligatorisk bedövning vid slakt borde göras.

Medicinalstyrelsen. *Medicinalstyrelsen*, som efter vad förut nämnts förklarar sig vilja särskilt fästa uppmärksamheten på det s. k. dansk-amerikanska förfarandet, har härutinnan anfört bland annat:

'Beträffande möjligheten att vid exportslakterierna åstadkomma bedövning av dárstádes slaktade svin med anlitande av den s. k. dansk-amerikanska slaktmetoden (upphissning i ena bakbenet av slaktdjuret före blodavtappningen) vill styrelsen upplysningsvis meddela, att sedan någon tid tillbaka alla å ett av våra exportslakterier slaktade svin bedövas före slakten. Bedövningen verkställles på samma sätt som vid våra offentliga slakthus medelst slaktmask. Därefter upphissas djuret på transportbanan (glidröret), och slakten verkställles medelst bröststick med kroppen hängande på glidröret i likhet med förfarandet å andra exportslakterier, varest den dansk-amerikanska slaktmetoden användes utan föregående bedövning av djuren. Enligt vad styrelsen dels själv haft tillfälle att konstatera genom besök vid nyssnämnda slakteri av en styrelsens representant och dels fått sig under hand meddelat från ledningen vid slakteriet, försiggår verkställandet av slakten (bröststicket) vid användande av bedövning före upphissningen lika obehindrat som vid upphissning utan föregående bedövning, och någon påtaglig försämring i avblodningen har icke kunnat påvisas.'

Direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm.

Direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm har yttrat:

Några bärande motiv kunde ej anföras för bibehållande av ifrågavarande å export- och andelsslakterier i stor omfattning försiggående slaktmetod, i det köttet efter vid slakten bedövade djur bleve lika tomt på blod och lika hållbart som annat. Talet om tidspillan vid bedövningen vore obefogat, ävenså om den ökade slaktkostnaden, i det att slakt med bedövning av det i en s. k. svinfälla fixerade djuret, som numera tillämpades på alla svenska offentliga slakthus, försigginge lika snabbt som annan slakt och utan nämnvärda extra kostnader. Ingen torde kunna förneka, att det på exportslakterierna använda slaktsättet innebure djurplågeri. En frivillig frånsägning av detta slaktsätt vore emellertid icke att förvänta.

Nu ifrågavarande slaktmetod har jämväl berörts av länsstyrelserna i de orter, varest, såsom tidigare antytts, exportslakterierna företrädesvis äro att finna nämligen de båda skånska länen ävensom Hallands samt Göteborgs och Bohus' län.

Länsstyrelsen i Kristianstads län och Östra Skånes andelsslakteriförening.

Jag har redan anmärkt, att *länsstyrelsen i Kristianstads län* åberopat ett yttrande från *Östra Skånes andelsslakteriförening*. Detta yttrande är av följande lydelse:

Bedövning torde vara allmän å de offentliga slakthusen i Sverige och Tyskland samt företoges i det senare landet vanligen medelst slag i pannan av en klubba. Därvid tillginge så, att en man bedövade en flock djur i samma kätte omedelbart efter varandra, under det att andra stücke de djur, som bedövats. Ur djurskyddssynpunkt vore detta sätt icke att rekommendera, då slaget vid den minsta rörelse av djuret förfelade sitt mål. En rationell bedövning medelst slag kunde endast åstadkommas genom att ett enstaka djur placerades i en särskild box, varest utrymmet icke vore större, än att djurets rörelseförmåga bleve så begränsad, att den icke inverkade på slagets effektivitet. Skyldighet att vid slakten verkställa bedövning skulle därför i första hand öka slaktkostnaden. Vidare vore köttet av bedövade djur mindre hållbart än efter obe-

dövade djur. Detta bestredes visserligen från visst håll, men då det än i dag finnes yrkesmän, exempelvis i Malmö, som icke försåge sig med fläsk efter djur, slaktade på det offentliga slakthuset, så länge de på rimliga villkor kunde förse sig med vara efter obedövade djur, kunde åsikten om den mindre hållbarheten nog icke så lätt jävas. Vad dittills i saken anförts anginge slakt i allmänhet. För exportslakterierna, varest hela rörelsen bedrevs på grundval att förse den engelska marknaden med fläsk i form av Bacon, innebure antagandet av en lag om bedövning av svinen helt enkelt en fråga om slakteriernas framtida tillvaro. Veterligen ägde bedövning icke rum å något exportslakteri. Förfaringssättet vid slakten och fläskets behandling för den engelska marknaden vore en trogen kopia av vad som förekomme vid de danska exportslakterierna. Dessa, med vilka en förtvivlad kamp fördes om den engelska marknaden, skulle, om bedövningstvång infördes, icke försumma att utnyttja de svenska slakteriernas mindre gynnsamma ställning och för engelsmännen framhålla det svenska fläskets underlägsenhet i fråga om hållbarhet. Följaktligen hade frågan en sådan nationalekonomisk betydelse, att den icke kunde betraktas ur känslsynpunkt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har, på sätt i det föregående omtalats, förordat utredning, och *länsstyrelsen i Hallands län* har ansett det vara tvivelaktigt, huruvida tillräckligt skäl finnes att för exportslakterier förbjuda nu ifrågavarande metod. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus' län* har anmärkt, att anledningen till att vid slakt av svin å exportslakterier i länet förekomme, att blodavtappingen ej föreginges av djurets bedövande, vore den, att, därest bedövning icke skett, blodet antoges bliva fullständigare avtappat. Härigenom skulle fläskets utseende bliva vitare och detsamma kunna utan att förstöras saltas helt lätt. Dessa omständigheter torde vara av stor betydelse vid exporten på England, vadan, om exportslakterierna icke finge använda sig av metoden, de, enligt uppgift, icke kunde bestå i konkurrensen med slakterierna i Danmark, Tyskland, Holland och Amerika, där en liknande slaktmetod torde tillämpas.

Länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus' län.

Slutligen har *Svenska andelsslakteriernas exportförening u. p. a.* bestritt, att djurplågeri förekomme vid slakt å föreningens exportslakterier, och åberopat ungefär samma synpunkter som de av Östra Skånes andelsslakterieförening anförda samt vidare yttrat:

Svenska andelsslakteriernas exportförening u. p. a.

Att exportslakterierna hölle på upphängningsmetoden berodde därpå, att arbetet ginge fortare och framför allt att blodet avtappades fullständigt, vilket vid baconberedningen vore av synnerlig vikt. Vid föregående bedövning bleve däremot blodavtappingen icke tillfredsställande.

Vidare har åberopats två år 1912 med avseende å viss rättegång avgivna intyg av professorn vid Lunds universitet Th. Thunberg och länsveterinären A. Tullberg.

I *professor Thunbergs* intyg heter det bland annat, att ett hastigt välriktat stick, som avskure de största kärlen, måste medföra en så hastig nedsättning i blodtrycket och blodströmningen i hjärnans kärl, att det hos de varmblodiga djuren medförde en momentan medvetlöshet, så att smärtan av sticket knappast borde hinna göra sig gällande. Vad anginge frågan om upphissningen av ett djur innebure grymhet, hade man att rikta sin uppmärksamhet på tre moment. Smärta kunde tänkas uppkomma genom den kring benet lagda sna-

ran, genom att blodet på grund av kroppsställningen strömmade ned mot huvudet eller genom djurkroppens tyngd på det ben, vari upphissningen skedde. Uppenbart vore, att en inskärande eller hårt pressande snara kunde orsaka smärta, men lika klart vore, att så ej behöfve vara fallet, om snaran valdes och sköttes med omtänka. Blodets strömning mot huvudet kunde endast vid mer långvarig upphängning tänkas förorsaka smärta och komme alltså ej här i fråga. Vad beträffade djurkroppens tänjning på det uppbärande benet, kunde ej ett allmängiltigt uttalande utan vidare givas. Så mycket kunde dock sägas, att smärre djur utan smärta kunde lyftas med ena benet. Gällde det tunga gödsvin, fordrades för sakens avgörande erfarenhet, som Thunberg icke besuttede.

Länsveterinären *Tullberg* har i sitt intyg uttalat bland annat, att upphissningen av djuret, som vid ett visst inom Malmöhus län beläget slakteri, varest *Tullberg* gjort sina iakttagelser, skedde jämt och utan ryckningar, ej kunde sägas innebära större grymhet än att vid förflyttning av ett svin detta bures eller lyftes i ena bakbenet. Erfarenheten visade, att svin vid denna upphissning ej ådroge sig blödningar eller muskelbristningar i bakbenets muskulatur. Sticket gjordes så fort, att det kunde betraktas som smärtfritt, och, när blodavtappningen fortgått under bråkdelen av en minut, inträdde blodbrist i hjärnan och därav följande medvets- och känslolöshet.

Departementschefen. Den utredning, som föreligger beträffande den s. k. dansk-amerikanska svin-slaktmetoden, synes knappast giva vid handen, att dess utbytande mot bedövningsslakt skulle för de slakteriinrättningar, där metoden är i bruk, kunna i och för sig medföra några mer avsevärda olägenheter av ekonomisk eller teknisk art. Däremot lärer det icke för närvarande kunna med säkerhet bedömas, hurvida ett förbud mot metodens användande skulle, såsom det gjorts gällande, kunna medföra en ogynnsam verkan med hänsyn till exporten av fläsk till England. Att härav påkallas en viss varsamhet synes obestridligt, även om det icke lärer kunna ifrågakomma att i lagen fastställa ett undantag för dessa slakteriinrättningar. Om emellertid — närmast av hänsyn till den judiska slaktmetoden — upptages en bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att meddela dispens från lagens föreskrifter, torde denna bestämmelse lämpligen kunna erhålla sådan avfattning, att möjlighet står öppen att med de kontrollföreskrifter, som prövas skäligen, medgiva fortsatt användning i nödig utsträckning av nu ifrågavarande slaktmetod.

Renslakt. Jag övergår slutligen till att i detta sammanhang behandla även frågan om förutsättningarna för införande av bedövningstvång med avseende å slakt av ren.

Antalet renar med kända ägare utgjorde inom hela riket — efter vad som uppgives i det av 1919 års lappkommitté avgivna betänkandet — enligt en i början av 1921 verkställd allmän renräkning sammanlagt 157,697 stycken, därav i Norrbottens län 114,799, i Västerbottens län 27,302 samt i Jämtlands län (och Idre socken) 15,596. Av de i Norrbottens län befintliga renarna tillhörde 16,350 stycken och av de i Västerbottens län 153 stycken andra än lappar, varjämte i alla tre länen sammanlagt 20,835 renar ägdes av icke renskötande lappar. Nu nämnda djur synas emellertid så gott som undantagslöst hava satts i vård hos lappar, som driva renskötsel. Sådana funnos vid samma tid till följande antal: i Norrbottens län 2,118, i Västerbottens län 362 och

i Jämtlands län 295. Håri hava då inräknats personer, tillhörande såväl den nomadiserande som den icke nomadiserande delen av lappallmogen. Gränsen mellan dessa båda kategorier torde för övrigt vara i viss mån flytande.

Tillvägagångssättet vid slakt av ren har varit föremål för undersökning av *professorn vid veterinärhögskolan Hj. Dahlström* under en av honom år 1913 företagen studieresa till Övre Soppero i Jukkasjärvi socken. Av hans däröver avgivna berättelse, vilken år 1915 utgivits i Svenska allmänna djurskydds-föreningens skriftserie, inhämtas bland annat:

*Professor
Dahlströms
undersök-
ningar.*

Ovikslapparna hava en s. k. renmarknad i Bydalen, Hallens socken, vid vilken renslakt i större skala plägar äga rum under flera dagar. Ovikslapparnas slaktsätt uppgives vara s. k. nackstick för de renar, som kunna infångas. De övriga renarna skjutas. I Ångermanland finnas större slaktplatser för renar, kommande från Åsele lappmark, i närheten av Seltjärn, Anundsjö m. fl. platser. Vissa år sker likväl slakten redan i Vilhelmina eller Åsele. För södra Lappland uppgives den mesta renslakten äga rum i Åmsele och Strycksele i närheten av Hällnäs station, dit slaktrenar komma från Lycksele lappmark. Vidare äger renslakt rum i Gäddträsk och Aborrträsk för renar från Pite lappmark. Storslakt pågår på dessa orter under tiden december—mars. För Lule och Torne lappmarker tyckas förhållandena vara något annorlunda. Renslakt i samma stora skala som å de förut nämnda platserna förekommer icke. Då renarna äro åtkomliga eller lapparna vid inträffande rikligare snöfall söka sig ned mot vintervistena, slaktas emellertid ett större eller mindre antal renar. Renslakten börjar så snart ihållande kyla inträder. Kött, tarmar, blod och inälvor måste nämligen förvaras i fruset tillstånd. De mera kända slaktplatserna inom Norrbottens län äro Kurravaara och Jukkasjärvi, Vittangi, Övre Soppero och Karesuando. Renarna slaktas här av de bofasta och slaktas då i massa, alla vid ungefär samma tidpunkt. Antalet samtidigt slaktade renar i en ort som Övre Soppero plägar enligt till Dahlström lämnad uppgift utgöra omkring 1,500 stycken.

Redogörelsen avser den närmast i försäljningssyfte bedrivna masslakten. Därjämte slakta lapparna enstaka renar för eget behov, som för en medelstor familj uppgives utgöra 25 till 30 renar om året.

Angående det i Övre Soppero tillämpade slaktsättet har professor Dahlström i reseberättelsen meddelat:

Slaktrenarna drivas in i stora inhägnader eller fällor. Enstaka renar, som vägra gå in i dessa, skjutas ned. En man går därefter in i fällan samt fångar en ren med lass. Genom ett raskt grepp kastas renen omkull, varefter en person sticker in en vanlig finnkniv något till vänster om medellinjen mellan bröstbenets främre och bakre ändar. Med några slag med en yxhammare drives kniven in ända till skaftet samt får kvarsitte. Djuret släppes nu, varvid det vanligen springer upp. Under den första minuten springer det antingen omkring, jagat av de övriga, eller blir stående på en fläck. Blicken blir stirrande och ängslig, och djuret börjar gapa. Under den andra minuten börjar djuret gå osäkert och vacklar eller ställer sig bredbent. När två minuter gått, faller djuret vanligen omkull. Det dröjer likväl ännu en minut, innan blodförlusten blivit så stor, att djuret av matthet faller på sidan. Andnöden har ökat, men alltjämt befinner renen sig vid fullt medvetande. Då fyra och en halv minuter gått, höras vanligen rosslande ljud. Först efter sju minuter har andningen upphört. Känsligheten på hornhinnan är då alltjämt förhållanden. När åtta minuter gått, synes livet ha flytt. Huvudsyftet med metoden är att djuret skall förblöda invärtes, så att det i buk- och brösthålorna befärliga blodet vid den följande uppslaktningen må kunna uppsamlas i våm-

men. En dylik s. k. blodmage utgör ett viktigt födoämne för såväl lapparna som de bofasta. — Dahlström har ock redogjort för en annan företrädesvis av lapparna i Karesuando använd slaktmetod. Därvid verkställes före det nyss beskrivna hjärtsticket ett nackstick med därav förorsakad skada å förlängda mårgen, varigenom djuret berövas rörelseförmågan. Metoden är emellertid förkastlig, emedan nacksticket icke berör den del av hjärnan, som antages vara säte för medvetandet, men däremot inverkar hämmande på blodavrinningen. Av samma skäl utdömes jämväl den i vissa fall praktiserade metoden att före hjärtstickets verkställande tilldela djuret ett slag i nacken. — Slutligen har professor Dahlström uppgivit, att tillfredsställande resultat vunnits vid av honom under besöket i Övre Soppero utförda försök med bedövningsslakt genom användande av en av Dahlström konstruerad skjutapparat.

Under år 1922 har professor Dahlström på anmodan av nyss omförmälda djurskyddsförening och med bidrag av staten deltagit uti vissa i trakten av Röros delvis med bidrag av norska staten verkställda undersökningar rörande en av där sig uppehållande lappar utförd storslakt å ren. För resultatet av dessa undersökningar har Dahlström redogjort uti en i föreningens skiftserie för år 1923 ingående broschyr.

Av denna berättelse framgår, att i huvudsak samma slaktsätt plägat här tillämpas som det av Dahlström år 1913 i Övre Soppero iakttagna. Emellertid verkställdes vid ifrågakvarande tillfälle försök med bedövningsslakt genom användande av olika skjut- och slagapparater. Därjämte prövades en helt ny metod att åstadkomma bedövning. Nämda metod kallas av professor Dahlström »hjärnsticket» och beskrives sålunda, att en krökt kniv införes i stora hjärnan genom håligheten mellan nackbenet och hjärnskålens botten. Den sålunda åvägabragta hjärnskadan har till omedelbar följd medvetslöshet hos djuret. Slakten fortsattes därefter med hjärtstick på vanligt sätt. Dahlström redogör jämväl för vissa olägenheter, som enligt vad han vid samma undersökningar iakttagit, måste vad angår ren anses förbundna med de vanliga bedövningsmetoderna, medan han i avseende å det s. k. hjärnsticket framhåller bland annat, att metoden, som icke medför dylika olägenheter, är lätt att lära samt säkert verkande och sannolikt icke försämrar blodavtappningen. Icke heller är därmed förenad kostnad av någon betydelse. Slutligen påpekar han, att med hänsyn till lappbefolkningens kända konserverliga läggning denna metod, som i viss mån framstår som en förbättring av det redan av lappar brukade nacksticket, torde vara lättare att införa bland dem, än vad fallet skulle vara med någon annan metod. Emellertid anmärker Dahlström, att, innan tvång att använda metoden låter sig genomföras, den allmänna opinionen i vårt lands nordligaste delar måste bearbetas ävensom undervisning meddelas.

Frågan om införande av bedövningstvång vid slakt av ren har berörts i några av de inkomna utlåtandena.

*Veterinär-
högskolans
lärarekolle-
gium.*

Veterinärhögskolans lärarekollegium, uti vars yttrande jämväl professor Dahlström deltagit, har till en början upptagit vissa anmärkningar mot det i södra Lappland använda nacksticket, varefter framhållits, att det icke från anhängarna av denna metod avhörtts några allvarliga farhågor, att den nyss omförmälda nya metoden, hjärnsticket, skulle erbjuda några tekniska eller ekonomiska svårigheter av beskaffenhet att utgöra hinder för metodens tillämpning även vid masslakt av renar.

*Professor
Johansson.*

Styrelsen för högskolan har icke särskilt berört renslakten, varemot ledamoten av styrelsen, *professorn Johansson* yttrat följande:

Det kunde vara tveksamt, huruvida det ifrågakomna hjärnsticket vore att anse som ett så betydande framsteg framför lapparnas av ålder tillämpade hjärtstick, att det borde legaliseras, under det att det senare belades med böter eller fängelse. Man hade anfört, att hjärtsticket ej medförde ögonblicklig bedövning, men väl dödsångest. Erfarenheten från krig, olycksfall och överfall stödde icke ett sådant antagande, men gäve däremot vid handen, att en människa efter en skada å hjärtat eller större kärl kunde fortfara att röra sig flera minuter, t. o. m. timmar utan att visa särskilda tecken till smärta eller ens veta om skadan, innan hon fölle medvetslös. Toge man dessutom hänsyn till, att även hjärnsticket kunde misslyckas, så förefölle det Johansson orimligt att straffbelägga lapparnas gamla slaktmetod.

Slutligen må i detta sammanhang erinras, hurusom *lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* i sitt yttrande funnit, att propaganda för införande av humanare slaktmetoder måste bedrivas under ett flertal år, innan den ifrågasatta lagen kunde träda i kraft, och att detta särskilt gällde i fråga om slakt av ren.

Därjämte innehåller yttrandet beträffande det brukliga tillvägagångssättet vid dylik slakt följande:

'Renarna slaktas i de allra flesta fall både av lappar och nybyggare utan föregående bedövning. I vanliga fall dör renen av hjärtstick på 4 till 6 minuter, men det händer också att döden inträder först efter längre tids förlopp och ända till 15 minuter efter sticket. Huruvida hjärtsticket utan föregående bedövning innebär ett så stort djurplågeri som från djurskyddsvänligt håll framhålls, är jag ej alldeles viss om. Vid samtal, jag haft med läkare om saken, har av läkarna framhållits, att hjärtsticket, väl utfört, medför en rätt snabb och relativt smärtfri död. Läkarna, jag talat med, ha själva ofta varit närvarande vid renslakt. I ogynnsamma fall, när hjärtat icke träffas av kniven på rätt ställe, kan dock slakten på detta sätt bliva ett djurplågeri och bliva mycket obehaglig att se på. Detta kan dock vara fallet, vilken metod som än användes vid slakten. Det mesta talet om djurplågeri vid slakt av renar har nog, tror jag, uppkommit av att känsliga människor åsett slakten och funnit den grym. Härmed vill jag dock ej ha sagt att ändring i metoden icke är önskvärd eller att åtminstone för känslan mera tilltalande slaktmetoder även av renar finnas. Det hittills bästa sättet torde den krokiga knivens införande i stora hjärnan vara. I detta fall torde bedövningen bliva fullständig.'

Härefter har omtalats, att i vissa fall hjärtsticket, på sätt professor Dahlström yttrat, plögade föregås av ett slag eller stick i nacken.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har anfört: De av professor Dahlström omnämnda särskilt för renslakt konstruerade slaktknivar hade visserligen försöksvis kommit till användning, men, då det vore att förmoda, att avsevärd tid komme att förflyta innan dessa knivar kommit till allmänna användning, vore det önskligt, att beträffande renslakt övergångstiden för lagens ikraftträdande ej gjordes alltför snäv. — Däremot hava *landsfiskalerna i Botå och Anundsjö distrikt* av Västernorrlands län, i samband därmed att de förklarar en lag angående slakt av husdjur vara av behovet påkallad, därvid uttryckligen nämnt jämväl slakt av ren. — Likaledes har *länsveterinären i Älvsborgs län*, som, under förmlan att han tidigare tjänstgjort inom Jämtlands län, förordat det av motionärerna vid 1925 års riksdag framlagda lagförslaget, därvid framhållit bland annat slakt av ren.

Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län m. fl.

Anmärkas må, att i *Finland*, där det i Sverige och Norge brukade s. k. hjärtsticket likaledes är det beträffande ren vanliga slaktsättet, den sedan 1902 gällande förordningen angående vad vid slakt av husdjur iakttagas bör icke medgiver något undantag för renslakt. Enligt en uppgift skall emellertid vid förordningens tillämpning hava funnits tveksamt, huruvida renen vore att hänföra till husdjur, och i anledning härav överträdelse av förordningen icke hava beivrats i fråga om slakt av ren.

Departementschefen.

Av den nu lämnade redogörelsen torde framgå, att de vid slakt vanligen brukade bedövningsmetoderna icke äro väl lämpade för slakt av ren. Utredningen giver ock vid handen, att den av professor Dahlström förordade bedövningsmetoden ännu icke vunnit sådan användning, att den redan nu skulle kunna i lag påbjudas. Med hänsyn till de goda vitsord, som lämnats, lärer dock få antagas, att härutinnan småningom en förändring skall kunna genomföras. Jag har därför i fråga om slakt av ren ansett mig böra föreslå, att åt Kungl. Maj:t överlämnas att bestämma tiden för lagens ikraftträdande. Att härigenom tills vidare icke heller stadgandet i 2 § kommer att äga giltighet med avseende å renslakten lärer särskilt med hänsyn till vad härutinnan i vissa yttranden anförts icke vara ägnat att möta betänklighet.

Jag har nu avslutat redogörelsen för de bestämmelser, vilka av mig ansetts erforderliga med avseende å själva förfaringssättet vid slakt av husdjur. Emellertid torde jag böra med några ord beröra vissa ytterligare bestämmelser, vilka upptogos i det av enskilda motionärer vid 1925 års riksdag framlagda lagförslaget.

Motionärerna föreslogo ett stadgande av innehåll, att djuret ej finge flås eller skällas, innan blodet blivit avtappat, samt att fjäderfä ej finge plockas, förrän döden inträtt. Rörande detta stadgande anförde motionärerna allenast, att den förra delen därav överensstämde med lydelsen av åtskilliga utländska slaktbestämmelser samt att förbudet mot plockning av fjäderfä, innan döden inträtt, icke tarvade någon motivering.

Att de sålunda beskrivna åtgärderna icke böra tillåtas lärer vara ovedersägligt. Då det emellertid synes uppenbart, att dessa handlingar hemfalla under straffbestämmelsen i 18 kap. 16 § strafflagen, torde något ytterligare stadgande i detta avseende icke vara erforderligt.

I motionärernas förslag stadgades vidare *dels* att det ställe, å vilket slakt ägde rum, skulle, med undantag för fall av nödslakt, vara så beläget, att slakten icke kunde åses från gata, allmän väg eller allmän plats, *dels ock* att barn under femton år ej finge närvara vid slakt. Stadgandet motiverades på följande sätt:

På grund av den förråande inverkan, slakten kunde utöva på känsliga sinnen, hade föreslagits, att i första hand minderåriga icke finge tillåtas närvara vid eller åse slakt, men även med hänsyn till äldre personer vore det önskvärt, att det ställe, på vilket slakt ägde rum, ej vore synligt från gata, väg eller öppen plats, och skulle detta gälla icke blott yrkesmässigt bedriven slakt utan

ävenledes hemslacht. Vidare torde det böra stadgas förbud för barn under 15 år att deltaga i slaktarbete, enär dylik minderårig, såsom varande enligt svensk lag straffri, ej kunde ställas till ansvar för under slakten eventuellt begånget djurplågeri.

Vad sålunda föreslagits har mött gensagor i åtskilliga av de avgivna utlåtandena.

Vidkommande först föreskriften om viss belägenhet av det ställe, där slakt skulle få utföras, har *veterinärhögskolans lärarekollegium* ansett, att föreskriften väl borde bibehållas, men om möjligt så formuleras, att något straff för förseelse däremot icke komme att upptagas i lagen. *Medicinalstyrelsen* har förklarat, att styrelsen ställde sig tveksam beträffande samma föreskrift. *Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ansett bestämmelsen endast böra gälla i fråga om yrkesslacht, enär det för många innehavare av lägenheter å landsbygden med deras ofta begränsade tomtutrymmen icke torde vara möjligt att anordna slakten så, att den ej kunde åses från gata, allmän väg eller allmän plats. *Länets norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har likaledes uttalat, att nu ifrågavarande föreskrift ej borde upphöjas till lag, emedan man å landsbygden oftast vore hänvisad att förätta slakten utomhus, vadan det många gånger bleve omöjligt att välja sådan plats, att slakten icke skulle kunna åses från allmän väg. *Länsveterinären i Kalmar län* har anmärkt, att nästan alla ställen, som beboddes av yrkesslaktare å landsbygden, läge intill allmän landsväg, ehuru i regeln själva slakteriet vore så placerat, att slakten ej kunde åses från allmän plats. *Direktören vid det offentliga slakthuset i Malmö* har yttrat, att ett mycket stort antal huz och gårdar hade ett sådant läge, att icke utan avsevärda kostnader och olägenheter för ägaren sådana anordningar kunde vidtagas, varigenom förhindrades, att slakt å dem kunde åses från allmän väg eller gata. Ifrågavarande bestämmelse borde därför icke upptagas i förslaget eller ock göras tillämplig endast beträffande yrkesslacht. *Styrelsen för Föreningen svenska städers offentliga slakthus* ävensom *direktören vid det offentliga slakthuset i Göteborg* hava ifrågasatt, huruvida icke bestämmelsen med hänsyn till svårigheten att övervaka densamma efterlevnad borde utgå. *Direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm* har förklarat, att föreskriften syntes honom olämplig och ogenomförbar såsom generell bestämmelse. Därest den komme att stå kvar, borde tydligt angivas, att den gällde yrkesslacht. *Slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm* har uttalat, att styrelsen visserligen funne bestämmelsen välbetänkt, men att kategoriska med bötesbestämmelser förenade lagbud av detta innehåll ej torde vara behöfliga eller lämpliga.

Vad härefter angår den ifrågasatta bestämmelsen, att barn under femton år ej skulle få närvara vid slakt, har *veterinärhögskolans lärarekollegium* ansett, att ett förbud mot att låta barn närvara vid slakt av praktiska skäl vore så svårt att tillämpa, att bestämmelsen borde utgå. *Styrelsen för högskolan* har funnit, att vad lärarekollegiet sålunda erinrat otvivelaktigt ägde visst fog för sig men att det å andra sidan ej torde vara lämpligt att tillåta barn övervara själva dödandet av slaktdjuret. En lämplig medelväg vore kanske därför, om åt stadgandet gäves sådant innehåll, att barn under 15 år ej finge tillåtas närvara vid slakt, förr än djuret dödats. *Medicinalstyrelsen* har ställt sig tveksam jämväl beträffande det nu ifrågasatta förbudet och med hänsyn till den särskilda svårigheten att upprätthålla detsamma funnit bestämmelsen böra utgå, även om föreskriften i fråga om det ställe, varå slakt finge utföras, icke bortföle. *Länsveterinären i Dalarnes övre länsveterinärdistrikt* har likaledes ansett, att ifrågavarande bestämmelse borde utgå, och som skäl därför andragit, att den icke kunde efterlevas å landsbygden. *Direktören vid det of-*

fentliga slakthuset i Malmö har yttrat, att i fråga om hemslagt stadgandet torde vara mindre lämpligt, enär faktiskt en mängd tjänare på landsbygden icke uppnått ifrågavarande ålder. Även torde det erbjuda mycket stora svårigheter att övervaka efterlevnaden av ett dylikt förbud. Saken syntes därför kunna överlämnas åt föräldrars eller målsmäns omdöme. Sålunda borde antingen stadgandet utgå, eller ock ordet »slakt» utbytas mot »yrkesslakt». *Länsstyrelsen i Örebro län* har anfört, att stadgandet torde kunna föranleda avsevärd olägenhet, särskilt vid slakt i avlägset belägna gårdar, där det kunde vara svårt att för erforderliga handräckningssysslor anskaffa annan hjälp än barn i 13- till 14-årsåldern. Åldersgränsen borde därför sänkas till 12 år. Därjämte kunde ifrågasättas, huruvida icke till undvikande av missförstånd begreppet slakt här uttryckligen borde begränsas att avse allenast djurets dödande, men däremot icke det i sammanhang därmed stående tillvaratagandet av den döda kroppen. *Länsveterinären i Kalmar läns södra länsveterinärdistrikt* har ifrågasatt, om icke tio år vore en lämpligare gräns än femton år, under det att *styrelsen för föreningen svenska städers offentliga slakthus* ävensom *direktören vid det offentliga slakthuset i Göteborg* hava uttalat sig för en sänkning av åldersgränsen till fjorton år. Sänkning av åldersgränsen har jämväl påyrkats av *direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm*. *Slakthus- och saluhallsstyrelsen* i samma stad har beträffande ifrågavarande del av motionärernas förslag uttalat samma åsikt som i fråga om den föreslagna bestämmelsen rörande stället för slaktens utförande. Slutligen har *lappfogden i Västerbottens län* med instämmande av *länsstyrelsen* förklarat, att bestämmelsen, att barn under femton år ej finge närvara vid slakt, icke kunde tillämpas vid sådana tillfällen då nomadlapparna dels för eget bruk och dels till försäljning på olika orter vid flyttningar nedslaktade renar. Vid dessa tillfällen inträffade oftast, att lapparnas hustrur och minderåriga barn voro närvarande, hustrurna vanligen med åliggande att tillvarataga de slaktade djurens innanmäten. Att under sådana förhållanden förhindra barn att åse slakt vore fullkomligt omöjligt. *Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* har yttrat, att en dylik bestämmelse, särskilt bland lapparna och nybyggarna i de nordligaste socknarna, icke kunde efterlevas. Möjligen kunde så vara fallet, om åldern sattes till tolv år eller därunder. Lapparnas barn finge, sedan de uppnått tolv till tretton års ålder, ofta vara föräldrarna behjälpliga vid slakt. De lärde sig då också slaktsättet och att tillvarataga produkterna.

De anmärkningar, vilka framstälts mot motionärernas förslag i nu berörda del, hava synts mig beaktansvärda och några motsvarande bestämmelser hava därför icke upptagits i det förslag jag nu framlägger.

Visserligen finner jag önskvärt, att såvitt möjligt slakt utföres endast å så beläget ställe, som motionärerna åsyftat. Ett allmänt stadgande av denna innebörd skulle emellertid säkerligen lända åtskilliga djurägare till ganska betydande olägenhet. Omöjligt vore måhända icke att giva stadgandet sådan avfattning, att det komme att gälla endast för fall, där det kunde utan större svårighet efterföljas. Värdet av en dylik bestämmelse har dock synts mig synnerligen tvivelaktigt, helst som det i allt fall torde bliva svårt att därtill anknyta någon straffbestämmelse. Med avseende å sådana orter, där ordningsstadgan för rikets städer tillämpas, lär för övrigt viss möjlighet finnas att i den ordning 20 § i stadgan omförmåler meddela bestämmelser i nu förevarande syfte. Oavsett detta gälla i fråga om exportslakterier och andra under offentlig kontroll ställda slakteriinnrättningar enligt särskilda författningar åtskilliga föreskrifter, vilka indirekt tjäna samma ändamål.

Beträffande det ifrågasatta förbudet för barn under femton år att närvara vid slakt finner jag likaledes vissa skäl tala till förmån därför. I anslutning till vad som anförts i åtskilliga yttranden har jag dock icke kunnat undgå att finna en dylik föreskrift bliva alltför starkt ingripande i de på landsbygden rådande förhållandena. I varje fall har jag funnit, att åldersgränsen måste sänkas. Vid övervägande av denna fråga har jag ansett, å ena sidan, att även en gräns av fjorton år skulle kunna medföra praktiska olägenheter, samt, å andra sidan, att en bestämmelse, som fastställde en lägre åldersgräns — i ett yttrande har t. o. m. uttalats, att man icke kunde sträcka sig utöver tioårsåldern —, skulle vara av föga verklig betydelse. Jag har fördenskull stannat vid att icke föreslå någon föreskrift i detta hänseende.

5 §.

I förenämnda motionärers förslag var upptaget ett stadgande av innehåll, att för överträdelse av bland annat de bestämmelser, vilka motsvara 1 och 2 §§ i det förslag jag nu framlägger, — däremot icke bestämmelserna rörande nödslakt — skulle ansvara, förutom den eller de personer, som utfört slakten, vid hemslacht djurets ägare samt vid yrkesslacht slakteriets innehavare och dess föreståndare. Stadgandet motiverades med att lagen därigenom skulle vinna i effektivitet. Emellertid har förslaget givit anledning till åtskilliga erinringar.

Sälunda har *styrelsen för veterinärhögskolan* anfört, att ett så vidsträckt ansvar för andras handlingar i allmänhet syntes föga tilltalande och bleve det ännu mindre i detta fall, där överträdelsen skulle kunna komma att medföra till och med fängelsestraff. En djurägare t. ex. som reste bort, men före sin avresa givit order om slakt, skulle ju under sin bortovaro genom dens förvållande, som verkställde slakten, kunna komma att se sig ställd inför ett allvarligt straffhot, och saken bleve ännu mer komplicerad därigenom, att vissa överträdelser av lagen torde komma att innebära straffbart djurplågeri. Det torde nämligen vara otvivelaktigt, att, om vissa tillvägagångssätt vid slakt just för de moment av onödigt lidande de innebure för djuren förbjödes av lagstiftningen, det efter lagens ikraftträdande bleve att straffa även som djurplågeri, om dylika slaktsätt mot lagens förbud komme till tillämpning. Härmed vore emellertid ej sagt, att alla bestämmelser uti ifrågavarande riktning borde saknas. Det torde blott böra tillses, att ansvar endast kunde ifrågakomma, då någon skuld låge vederbörande till last. Så t. ex. vore det ju ej annat än rimligt att, om slakt skulle verkställas för annans räkning än dens, som utförde själva slakten, den, för vars räkning slakten skulle utföras, eller hans representant gjordes ansvarig för att ej obehörig person finge utföra slakten. Ej heller torde det vara annat än lämpligt, att det i lagen stadgades skyldighet för den, för vars räkning slakt skulle verkställas, eller hans representant att, i den mån omständigheterna sådant medgäve, söka förekomma, att vid slakten bestämmelserna i 1—4 och i 6 §§ (dessa §§ innehålla bl. a. bestämmelser, motsvarande dem, som i departementsförslaget upptagits under 1 och 3 §§) bleve åsidosatta, och att försummelse därutinnan belades med ansvar. Men därutöver syntes något ansvar, som hänförde sig till andras gärningar, icke böra stadgas i lagen.

Länstyrelsen i Älvsborgs län har ansett, att det borde vara tillräckligt, om ansvarigheten avgjordes enligt vanliga straffrättsliga regler. Skulle emellertid ansvarsskyldigheten utsträckas till djurets ägare, borde den likväl ej inträda, utan att överträdelsen skett med ägarens vetskap. Med djurets ägare

åter borde i detta avseende likställas den, som ägaren genom generell bemyndigande satt i sitt ställe t. ex. förvaltaren å ett gods. Även *polismästaren i Stockholm* har ansett, att ifrågavarande bestämmelse erhållit en för vid avfattning. En begränsning torde böra stadgas, så att ansvar ålades vederbörande endast om han närvarit vid slakten eller skäligen kunde anses hava gjort sig skyldig till försummelse beträffande tillsynen vid slakten. Liknande mening har uttalats av *styrelsen för föreningen svenska städers offentliga slakthus* och *direktören vid det offentliga slakthuset i Göteborg*. *Direktören vid det offentliga slakthuset i Stockholm* har, med instämmande av *slakthus- och saluhallsstyrelsen därstädes*, yttrat, att ifrågavarande bestämmelse borde ändras i så måtto, att straff endast ådömdes den, som gjort sig skyldig till förseelse och icke, såsom ordalydelsen vore, slakteriets föreståndare. Detta skulle nämligen för verksamheten å ett offentligt slakthus medföra den konsekvensen, att slakthusdirektören skulle kunna straffas för en lagöverträdelse, begången av en bland de där sysselsatta, privatanställda slakteriarbetarna, vilket torde få anses strida mot allmän rättsuppfattning.

Ifrågavarande paragraf har jag ansett böra avfattas i huvudsaklig överensstämmelse med vad styrelsen för veterinärhögskolan tillstyrkt, och får jag alltså i fråga om grunderna för detta stadgande hänvisa till styrelsens uttalande.

6 §.

I motionerna vid 1925 års riksdag föreslogos särskilda straffbestämmelser för, å ena sidan, förseelse mot de angående tillvägagångssättet vid slakten meddelade bestämmelser samt, å andra sidan, för överträdelse av ålders- och kompetensbestämmelserna ävensom föreskrifterna rörande slaktställets belägenhet och förbudet för barn att närvara vid slakt. I förra fallet sattes straffet till böter eller fängelse i högst sex månader; och anmärktes i motiven, att denna strafflatitud skulle överensstämma med den, som stadgades i strafflagens djurskyddsparagraf. Det senare slaget av överträdelser skulle endast kunna förskylla böter från och med fem till och med etthundra kronor.

Rörande förslaget i denna del har *styrelsen för veterinärhögskolan* anført, att, om styrelsens förut omförmälta antagande att slaktlagens genomförande komme att medföra en utvidgning av djurplågeribegreppet till allt omfatta även användandet av sådana slaktsätt, som förbjudits i slaktlagen, vore riktigt, så syntes det föga rationellt att även i denna införa straffbestämmelse för dylika fall. Ännu oegentligare bleve detta om, såsom enligt förslaget, dylika förseelser i den särskilda lagen underkastades en strängare straffpåföljd än den som kunde följa å gärningen enligt den allmänna strafflagen. Det syntes därför, som om i en blivande slaktlag ej borde införas andra straffbestämmelser, än att ett lämpligt bötesstraff stadgades för sådana överträdelser av lagen, som ej vore belagda med strängare straff i den allmänna strafflagen. — *Länsstyrelsen i Stockholms län* har yttrat, att som den först nämnda straffbestämmelsen endast vore att anse som en specialisering i visst avseende av föreskrifterna i 18 kap. 16 § strafflagen samt innehölle samma straffskala som denna, borde stadgandet lämpligen endast innehålla en hänvisning till nämnda lagrum. — *Länsstyrelsen i Gotlands län* har rörande samma stadgande anmärkt, att det borde erhålla en med motsvarande bestämmelse i 18 kap. 16 § strafflagen mera korresponderande avfattning. — Slutligen har *länsveterinären i Stockholms län* funnit de av motionärerna föreslagna straffsatserna för höga.

På de av styrelsen för veterinärhögskolan anförda skäl har jag ansett straff enligt den föreslagna slaktlagen böra förekomma endast i sådana fall, då straff ej inträder enligt allmänna strafflagen.

8 §.

Enligt de förut omnämnda motionärernas förslag skulle av ådömda böter en tredjedel tillfalla kronan och två tredjedelar åklagaren; och skulle, därest särskild angivare funnes, denne taga hälften av åklagarens andel.

Vad sålunda föreslagits har rönt gensägelse i vissa yttranden.

Styrelsen för veterinärhögskolan har anført, att, om styrelsens förslag angående straffbestämmelserna iakttoges, syntes även bestämmelsen om böters fördelning böra utgå. Eljest skulle det ju kunna ligga i åklagarens intresse, att gärningen bleve straffad enligt slaktlagen, ehuru den rätteligen vore att hänföra till djurplågeri. Att i de ganska delikata fall, om vilka det här vore fråga, uppmuntra till ett angivarsystem genom medgivandet av särskild angivarandel i böterna, syntes dessutom föga tilltalande. Böterna borde alltså tillfalla kronan. — För borttagande av såväl åklagare- som angivarandel hava vidare uttalat sig *polismästaren i Stockholm* samt en *landsfiskal*. — *Länsstyrelsen i Blekinge län* har, under erinran att tendensen numera ginge i den riktningen, att åklagarna borde frångas alla bötesandelar, anmärkt, att sådan andel icke borde tillerkännas åklagare i någon lag, som hädanefter utfärdades. — *Ett hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ansett, att åklagarens andel borde utgå med mindre än två tredjedelar. — Mot införande av angivarandel hava slutligen uttalat sig *ett annat hushållningssällskaps förvaltningsutskott, slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm, styrelsen för föreningen svenska städernas offentliga slakthus* samt *direktörerna vid de offentliga slakthusen i Stockholm och Göteborg*. Nyssnämnda styrelse har förklarar, att det torde bliva djurskyddsföreningarnas och djurskyddsinspektörernas sak att jämte allmän åklagare övervaka efterlevnaden av lagens bestämmelser.

Med avseende å nu förevarande fråga har jag, liksom förut beträffande straffbestämmelserna, anslutit mig till vad styrelsen för veterinärhögskolan förordat. I enlighet härmed har alltså föreslagits, att ådömda böter skola tillfalla kronan.

Vidkommande tiden för lagens ikraftträdande har denna synt mig kunna bestämmas — utom vad angår slakt av ren — till den 1 januari 1928. Beträffande den särskilda bestämmelsen i fråga om slakt av ren får jag hänvisa till vad jag förut därom yttrat.»

Föredraganden uppläser härefter ett i enlighet med nu angivna grunder inom justitiedepartementet upprättat förslag till *lag angående slakt av husdjur* av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

H. Stefenson.

Bilaga.

F ö r s l a g
till
L a g
angående slakt av husdjur.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid slakt av husdjur skall omedelbart före blodets avtappande djuret bedövas. Utan föregående bedövning må dock fjäderfä och kaniner avlivas därigenom att huvudet hastigt skiljes från kroppen.

2 §.

Ej må vid slakt någon, som icke fyllt aderton år, verkställa bedövning eller blodavtappning, ej heller eljest avliva djuret, med mindre det sker under uppsikt av annan, vilken uppnått nämnda ålder; och ligge i ty fall å denne ansvaret för att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna.

3 §.

Bör till följd av sjukdom eller olycksfall djur utan uppskov eller omgång nedslaktas, må slakten äga rum utan iakttagande av vad i 1 och 2 §§ är stadgat.

I fall, varom i första stycket sägs, skall slakten verkställas på det sätt, som med hänsyn till omständigheterna kan antagas för djuret medföra minsta lidande.

4 §.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må i de fall Konungen bestämmer vid viss slakteriinrättning slakt kunna verkställas utan iakttagande av vad i 1 § första punkten är stadgat. Med avseende å dylik slakt gälle de föreskrifter Konungen meddelar.

5 §.

Verkställes slakt för annans räkning, åligger likväl den, för vars räkning slakten utföres, eller, där han ej själv vidtagit åtgärd för dess verkställande, den, som handlar å hans vägnar, tillse att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna.

6 §.

Överträdelse av bestämmelse i denna lag eller med stöd av 4 § utfärdad föreskrift straffes med böter, högst femhundra kronor, där ej å förseelsen följer straff enligt allmänna strafflagen.

7 §.

Allmän åklagare åligger att åtala förseelse, som i 6 § sägs.

8 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1928, dock skall, såvitt angår slakt av ren, lagen tillämpas först från den dag Konungen bestämmer.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 24 januari 1927.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet VON SETH,
 justitierådet WEDBERG,
 regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA,
 justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 januari 1927, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag angående slakt av husdjur*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ragnar Gyllenswärd.

Förslaget föranledde följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter.

Förslaget i dess helhet.

Justitierådet Wedberg:

Strafflagens djurplågeriparagraf avser enligt sin lydelse och mening all sådan behandling av djur som innefattar uppenbar grymhet. Det är sålunda otvivelaktigt, och förutsattes även i förslaget, att paragrafen sträcker sig jämväl till uppenbar grymhet vid slakt. Vad såsom sådant är att betrakta måste tydligen vara beroende bl. a. av föreställningssättet hos gemene man i den ort där slakten sker. Det straffbara djurplågeriets område vidgas utan lagändring, i den mån känslan av att djuret bör vara fredat för allt onödigt lidande blir mera utbredd och fördjupad. Att den allmänna uppfattningen alltjämt gynnsamt påverkas i sådan riktning, genom djurskyddsföreningarnas i mycket berömvärda strävanden och genom annan upplysningsverksamhet, bestyrkes av utredningen. Vid dessa förhållanden måste man ställa sig betänksam mot ett sådant ingripande i den naturliga utvecklingen som en strafflagstiftning vid sidan av djurplågeriparagrafen innebär. Betänkligheterna ökas, när man ser till de principer varpå det nu remitterade förslaget är byggt. Kriminaliseringen avser egentligen blott att inskräpa nödvändigheten av att djuret bedövas omedelbart innan blodet avtappas. Sålunda lämnas därhän exempelvis det synnerligen svåra lidande som, efter vad det säges, åsynen av pågående

slakt vållar de djur vilka i slakthus vänta på sitt eget avlivande. Vad vidare angår de tre mest uppmärksammade och brukliga arterna av slakt utan föregående bedövning, så visar utredningen att *schäktningsmetoden* numera utövas blott under sådana former att någon anmärkning icke är att göra; *renslakten* skall få fortgå som hittills; och även den *dansk-amerikanska metoden* för svinslakt anses kunna vara förtjänt av att fortfarande få tillämpas. När härtill kommer att, såsom detaljgranskningen torde giva vid handen, den närmare utformningen av en lag enligt förslaget grunder icke är utan sina vanskligheter, finner jag mig, under erkännande av förslaget ganska måttfulla läggning, böra avstyrka att lagstiftningsåtgärd i dess syfte vidtages. Skulle dock något anses böra göras, torde ett förtydligande av djurplågeriparagrafen i den riktning Konungens befallningshavande i Uppsala län förordat vara det lämpligaste.

1 §.

Justitierådet Wedberg:

Då man läser första punkten i dess samband med den andra, föranledes man till den tolkning att ett avlivande utan föregående bedövning icke vore tillåtet utom i de fall andra punkten avser. Vad i remissprotokollet under 1 § yttras om skjutning av hästar med gevär eller pistol visar dock att meningen är en annan, nämligen att vid slakt av husdjur blodet ej må avtappas medan djuret lever utan så är att bedövning omedelbart förut skett. Med en avfattning som tydliggör detta torde andra punkten böra utgå.

2 §.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *justitierådet Wedberg* och *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Rörande slutstadgandet i denna paragraf hänvisas till vad nedan vid 5 § erinras.

Justitierådet Wedberg:

Enligt motionen i ämnet vid 1925 års riksdag skulle slakt få utföras endast av däri kunnig person, som uppnått 18 års ålder. Föredragande departementschefen har funnit en sådan bestämmelse, i vad den avser att den som vill utföra slakt skall vara däri kunnig, vara allt för obestämd. Det vill emellertid synas som om förslaget självt endast skenbart är befriat från samma obestämdhet. Då nämligen det heter att slakt skall ske under uppsikt av viss annan, lär den denna fordran ej vara uppfylld redan därigenom att denne andre är tillstådes och ger sina råd vid slakten. Det bör krävas att han verkligen är i stånd att utöva en uppsikt av värde. Förhållandena kunna vara sådana att den som är under 18 år har full kompetens för slakten, medan den äldre saknar all förfarenhet däri.

För min del är jag ense med föredragande departementschefen om obehövligheten att i lagen stipulera sakkunskap för den som verkställer slakt. Men jag kan ej finna det vara mera behövt att genom lagbud inskräpa den

naturliga regeln att den allt för unge ej bör syssla med slakt på egen hand. Jag hemställer alltså att paragrafen måtte utgå. Bibehålles den, torde frasen »annan vilken uppnått nämnda ålder» böra, såsom vilseledande, utbytas mot »någon äldre»; och den som fyllt 15 år borde kanske få utan annans uppsikt avliva fjäderfä och kaniner.

Rent redaktionellt må erinras att då bedövning ej är ett avlivande, någon jämkning av ordalagen synes önskelig, samt att uttrycket »i ty fall» lärer böra utgå.

Justitierådet von Seth:

Det kan ifrågasättas, om icke av hänsyn till förhållanden, som kunna förekomma i en del hushåll, ett undantag från förbudet i denna paragraf för minderårig att självständigt verkställa slakt borde göras i fråga om sådan slakt, som omförmåles i andra punkten av 1 §. En lägsta åldersgräns av 15 år torde för sådana fall vara lämplig.

I fråga om paragrafens redaktionella avfattning är jag ense med justitierådet Wedberg. En förbättring vore även, om slutstadgandet något jämkades, så att icke ansvaret för att slakten försigginge i vederbörlig ordning så utslutande lades på den uppsiktsutövande.

3 §.

Lagrådet:

För undvikande av omgång, som ej förorsakar tidsutdräkt, bör ett åsidosättande av bestämmelserna i 1 och 2 §§ ej vara mera tillåtet då djuret bör utan uppskov avlivas än i andra fall. Orden »eller omgång» torde följaktligen böra utgå.

Det kan ej vara meningen, att stadgandena i 1 och 2 §§ få lämnas å sido i vidare mån än sådant är nödigt för undvikande av uppskov. Kanske borde detta uttryckas så, att slakt må ske utan iakttagande av vad i 1 eller 2 § sägs, om sjukt eller skadat djur bör avlivas utan uppskov och sådant eljes skulle vållas.

Andra stycket i paragrafen innehåller en sats, vars giltighet ingalunda bör vara begränsad till »fall varom i första stycket sägs». Efter lagrådets mening bör satsen antingen utgå ur förslaget eller ock sättas som dess allra första, grundläggande bestämmelse. Bibehålles den på sin nuvarande plats, torde den lämpligen böra sammanslås med första stycket på det sätt att de nyss citerade orden utbytas mot »ty fall».

5 §.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *justitierådet Wedberg* och *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Paragrafens avfattning lägger den tolkning nära att djurägare eller förvaltare, som låtit föra husdjur till slakthus eller yrkesslaktare att för ägarens räkning slaktas, bleve jämte slaktens verkställare ansvarig för att lagens före-

skrifter iakttagas. Meningen lär emellertid blott vara att göra husbonde eller annan arbetsgivare — eller hans ställföreträdare — ansvarig för huru slakt verkställes av underordnad i hans tjänst eller på hans tillfälliga uppdrag.

Även om denna stadgandets innebörd bleve mera tillfredsställande uttryckt, möta dock starka betänkligheter mot en lagreglering i denna punkt. Att en viss tillsynsplikt åligger arbetsgivaren är utan vidare klart, och ett lagstadgande härom är ägnat att ingiva den föreställningen att det avsetts att åt denna plikt i förevarande fall giva ett annat innehåll än som följer av ställningen som arbetsgivare och arbetsledare. Denna ställning kan å andra sidan enligt sakens natur i vissa fall böra föranleda att ansvaret för åsidosättande av lagens föreskrifter ligger å arbetsgivaren ensam, icke den som efter hans anvisningar verkställer slakten. Under vilka omständigheter ansvar bör drabba den ene eller den andre eller båda är ett spörsmål, som bör överlämnas åt rättstillämpningen att bedöma. Alldeles samma spörsmål uppstår ju i talrika jämförliga fall, bland dem ett så närstående som i fråga om ansvar för djurplågeri enligt allmänna strafflagen; men lagstiftaren har — såsom det synes på goda grunder — icke ansett det vara sin uppgift att giva regler för dess lösning. Det lär icke vara lämpligt att för detta speciella fall frångå denna ståndpunkt.

Får, enligt vad jag alltså hemställer, paragrafen utgå ur förslaget, lär redan av denna anledning en jämkning böra företagas i slutstadgandet i 2 §, så att däri icke direkt angives vem ansvaret drabbar för de av minderårig under annans uppsikt verkställda åtgärderna. Därmed kunde även vinnas den fördel att det icke under alla omständigheter bleve uteslutet att ansvar drabbade den minderårige för vad han, låt vara i äldres närvaro, låtit komma sig till last.

Justitierådet von Seth:

Vad som avses med stadgandet i förevarande paragraf, nämligen att utan åsidosättande av billighetens fordringar inskräpa en även utöver den vanliga aktsamhetsplikten sig sträckande uppsiktsskyldighet, torde komma till klarare uttryck, om paragrafen finge utsäga, att den, för vars räkning slakt verkställes av annan, eller, om han ej är tillstädes på platsen, den, som där företräder honom, skall noga tillse, att de med avseende å slakten gällande föreskrifterna bliva iakttagna.

Promulgationsstadgandet.

Justitierådet Wedberg:

Att uppskjuta lagens tillämplighet beträffande *all* slakt av ren — således, exempelvis, även vad angår renar som hållas i djurpark — torde näppeligen vara befogat.

Ur protokollet:

Oskar Adelsonn.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 4 februari 1927.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler tillförordnade chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gärde, lagrådet den 24 januari 1927 avgivna utlåtande över det den 11 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående slakt av husdjur*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»En av lagrådets ledamöter har funnit sig böra avstyrka, att lagstiftningsåtgärd vidtages i det föreliggande förslagets syfte. Såvitt till stöd för denna uppfattning åberopats, att för syftets vinnande särskild lagstiftning icke skulle vara erforderlig, tillåter jag mig hänvisa till vad föredragande departementschefen härutinnan anfört vid remissen till lagrådet. Då vidare såsom en anmärkning mot förslagets principer framhållits, att 'i förslaget lämnas därhän exempelvis det synnerligen svåra lidande som, efter vad det sägs, åsynen av pågående slakt vållar de djur vilka i slakthus vänta på sitt eget avlivande', torde häremot kunna göras gällande, att det sålunda åberopade förhållandet, vilket även bland de å området särskilt sakkunniga lärer vara i hög grad omtvistat, utgör en alltför oviss faktor för att kunna öva inflytande på frågan om en lagstiftning i ämnet. Förslagets ståndpunkt i fråga om renslakten synes icke vara uttryckt allenast därmed, att 'renslakten skall få fortgå som hittills'. I princip innebär förslaget icke något undantag för denna slakt; det har blott ansetts angeläget, att lagen härutinnan icke erhåller tillämpning tidigare än sådant med hänsyn till de lokala förhållandena kan vara lämpligt. Vad angår den dansk-amerikanska svinslaktmetoden torde av departementschefens yttrande hava framgått, att den eftergift av bedövningstvånget, till vilken lagen skulle lämna möjlighet, helt och hållet beror av de svårigheter för fläskexporten, vilka antagits kunna följa av tvångets genomförande.

Samme ledamot har rörande 1 § i förslaget anfört, att, då första punkten läses i dess samband med den andra, den tolkning föranledes, att ett avlivande utan föregående bedövning icke vore tillåtet utom i de fall andra punkten av-

ser. Emellertid skulle vad i remissprotokollet yttras om skjutning av hästar med gevär eller pistol visa, att meningen är en annan, nämligen att vid slakt av husdjur blodet ej må avtappas, medan djuret lever, utan så är att bedövning förut skett. Med en avfattning som tydliggör detta borde enligt denne ledamots mening andra punkten utgå.

Vad sålunda anmärkts har icke syntts mig innefatta anledning att vidtaga ändring i den föreslagna formuleringen. Det synes nämligen uppenbart, att om ett djur utan särskilda åtgärder för bedövning avlivs genom skjutning och djuret därvid omedelbart dör, ett sådant tillvägagående icke kommer i strid med bestämmelsen i 1 §. Anmärkas må ock, att ett förbud mot att i fråga om andra djur än fjäderfä och kaniner begagna ett sådant avlivningssätt som huvudets skiljande från kroppen utan föregående bedövning av djuret icke torde komma till uttryck genom den avfattning denne ledamot velat förorda.

Beträffande 2 § har samme ledamot av lagrådet hemställt, att paragrafen måtte utgå. De skäl, vilka kunnat åberopas för en lagbestämmelse av innebörd, att person under aderton år icke utan tillsyn av en äldre skall äga verkställa slakt, hava emellertid syntts mig äga den betydelse, att jag icke ansett mig böra tillstyrka någon saklig avvikelse från det remitterade förslaget i denna del. Mot den något ändrade redaktion, vilken förordats av två ledamöter av lagrådet, torde icke något vara att invända.

Att, på sätt inom lagrådet blivit ifrågasatt, i lagen lämna medgivande för den, som icke uppnått aderton års ålder, att utan äldres tillsyn verkställa slakt av fjäderfä och kaniner, skulle efter min uppfattning innebära ett försvagande av en i sig riktig och naturlig regel. Då något mera avsevärt praktiskt behov näppeligen läser kunna påvisas såsom grund för en dylik eftergift, har jag ansett mig icke böra biträda denna hemställan.

Med anledning av vad inom lagrådet anförts i fråga om den i 2 § upptagna bestämmelsen om ansvar har jag ansett förslaget böra undergå ändring så till vida, att ansvaret icke lägges uteslutande å den, som vid slakten övar tillsyn. Efter omständigheterna blir alltså att bedöma, huruvida straff bör inträda både för den, som verkställt slakten och därvid åsidosatt gällande föreskrifter, och för den, vilken övat uppsikt och därvid gjort sig skyldig till någon försummelse. Att den sistnämnde är underkastad straffansvar synes utgöra en nödvändig förutsättning för att stadgandet om uppsikt skall kunna effektivt upprätthållas.

Beträffande 3 § har lagrådet anmärkt, att andra stycket innehölle en sats, vars giltighet ingalunda borde vara begränsad till det i första stycket avsedda fallet. Efter lagrådets mening bör satsen antingen utgå ur lagen eller ock sättas såsom dess första, grundläggande bestämmelse.

Regeln att slakt bör verkställas på det sätt, som med hänsyn till omständigheterna kan antagas för djuret medföra minsta lidande, motsvarar tydligen så nära själva syftet med denna lag, att regeln knappast torde behöva allmän-giltigt angivas i lagen. Att den införts i samband med den speciella bestämmelsen om nödslakt har haft sin orsak däri, att beträffande dylik slakt ställts utom tillämpning de föreskrifter i lagen, vilka anvisa det vanliga tillvägagå-

endet vid slakt. Då emellertid regeln utan uttryckligt stadgande lärer äga sin giltighet även vid fall av nödslakt, har jag ansett hinder icke möta för dess uteslutande.

Vad angår stadgandet i 5 §, hava lagrådets flesta ledamöter funnit betänkligheter möta mot en lagreglering i denna punkt. Under vilka omständigheter ansvar bör drabba arbetsgivare eller den, som efter hans anvisningar verkställer slakten, utgör enligt dessa ledamöters uppfattning ett spörsmål, vilket bör lämnas åt rättstillämpningen att bedöma.

För lagens effektivitet är det påtagligen av icke ringa betydelse, att den, för vars räkning slakt verkställs av annan, icke är frikallad från allt ansvar med avseende å sättet för slaktens utförande. Även om det icke är uteslutet, att under vissa omständigheter sådant ansvar kan inträda oberoende av ett stadgande i denna lag, synas dock de allmänna rättsgrundsatser, vilka härvid skulle vinna tillämpning, knappast tillräckligt vägledande för att det särskilda syftet med den föreslagna bestämmelsen kan antagas bli tillgodosett. Då en speciell tillsynsplikt i enlighet med vad här föreslagits icke saknar motstycke i andra författningar, kan jag icke finna hinder för att ett sådant stadgande upptages även i denna lag. Med avseende å dess avfattning kan jag i det väsentliga ansluta mig till det förslag, som framställdes i särskilt yttrande av en ledamot av lagrådet. Till förebyggande av de ej åsyftade konsekvenser, vilka antytts i de inom lagrådet avgivna yttrandena, har tillagts en bestämmelse av innebörd, att skyldigheten att öva tillsyn icke gäller för det fall, att skälig anledning föreligger till antagande, att sådan tillsyn icke är erforderlig. Därmed lär vara uteslutet, att ansvar träffar den, som för slakt låtit föra husdjur till slakthus eller sådan yrkesslaktare, till vars skicklighet att utföra uppdraget han kan sätta förtroende. För övriga fall synes icke genom den föreslagna tillsynsplikten ställas något oskäligt anspråk på djurägaren.

I enlighet med vad nu anförts har förslaget undergått erforderlig omarbetning. I samband härmed hava vissa jämkningar av formell natur vidtagits.»

Föredraganden uppläser härefter det omarbetade förslaget samt hemställer, att detsamma måtte genom proposition föreläggas innevarande års riksdag till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

H. Stefenson.